

Západ

Ročník 10. Číslo 2. Duben 1988

Časopis pro Čechy a Slováky

Cena 53.75

Západ

Časopis pro Čechy a Slováky

Západ, bi-monthly for Czechs and Slovaks,
published by the **Collegium Bohemicum** in Canada
Second Class Mail Registration Number 4890
ISSN 0226-3068

Vydává: Collegium Bohemicum jako dvouměsíčník
Redakční rada: Eva Límanová, Stanislav Reiniš, Josef Škvorecký, Miloš Šuchma, Jan Uhde, Ota Ulč

Redaktor: Miloš Šuchma
Administrátorka: Milada Reinišová
Grafická úprava: Věra Držmišková, Ctirad Smolík
Sazba: Prague Typesetting, Inc.
Tiskne: Prague Typesetting, Inc.

Adresa redakce: Západ, Box 9021, Terminal P.O., Ottawa,
Ont., Canada, K1G 3T8

Články nemusí vyjadřovat názory redakce.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení a úpravu příspěvků.
Redakční uzávěrka vždy 1. února, dubna, června, srpna, října
a prosince.

Adresa administrace: Západ, Box 322, Waterloo, Ont.,
Canada, N2J 4A4
Předplatné, příspěvky na tiskový fond, inzerci a změny adres
zasílejte na adresu administrace.

Předplatné

1 rok:		2 roky:
Can: \$20.00	Kanada	Can: \$36.00
US: \$20.00	USA	US: \$36.00
US: \$23.00	ostatní země (letecky) nebo ekvivalent v cizí měně	US: \$43.00

Československo vzhledem k devizovým a poštovním
předpisům zdarma.
Cena jednotlivého čísla \$3.75.

Odběratelé v USA a v Kanadě mohou platit osobním šekem.
V ostatních zemích bankovním příkazem nebo mezinárodní
poštovní poukázkou (patrně nejvýhodnější pro evropské
předplatitele).

Předplatné v Evropě lze poukázat na poštovní účet číslo
98601-202 u poštovního šekového úřadu 2000 Hamburg,
BRD. Bankovní směrové číslo 200 100 20.
Předplatné lze rovněž poukázat přímo na bankovní konto
Západu do Bank of Montreal, 239 Weber St. N., Waterloo,
Ont., Canada, N2J 4H5 (TSA No. 5037-246).

Ročník 10.

Číslo 2.

Duben 1988

Obsah

A co dál? (S. Reiniš)	1
Svět	
S Čedokem v Severní Koreji (V. Kříž)	3
Příspěvek k československo-polské spolupráci (A. Měšťan)	4
Mezinárodní finance u Sacherů (V. Burke)	5
Emigrace	
Průzkum nových uprchlíků — III. (O. Ulč)	7
Interview	
Poezie je krví svobody Rozhovor s Danielem Strožem (Z. Salivarová)	12
Ekonomie	
Co si myslí Ota Šik (O. Šik)	16
Film	
Sex a smrt v Československu (J. Uhde)	19
Náboženství	
Hus a husitství (L. Jedlička)	21
Skutkové Petra, řečeného Kůžkař (Milan Uhde)	23
Literatura	
Novinářka (M. Procházková)	27
Mí spolužáci (J. Křížek)	28
Morytát (A. V. Brousek-Zdravojadrný)	30
Dopisy	31

Autorem fotografie na obálce
Jarní motiv
je Antonín Lhotský

Do každého čísla vkládáme propagační kartu ZÁPADU. Prosíme, předejte ji dál svým
známým, o nichž si myslíte, že by o ZÁPAD měli zájem.

ZÁPAD DO VŠECH SVĚTADÍLŮ!!!

Stanislav Reiniš

A co dál?

V exilu může člověk psát o všem. Můžeme si nadávat do sytosti, můžeme chválit Jaroslava Seiferta, stěžovat si na Biafru ducha, a můžeme dokonce ve všeobecných rysech tvrdit, že by naše vlast měla být svobodná. Jen jedna věc je tabu: Jestliže napíšete, jak naši vlast osvobodit, co dělat, aby se osvobození přiblížilo co nejvíc, snese se na vás příval kritiky. Někdy se cítím, jakoby nám vládl Gorbačov sám a bál se, že přijde o trůn.

Před časem jsem kupř. napsal, že bychom měli v dopisech známým i neznámým posílat xeroxové kopie článků z exilových časopisů, že sem tam něco projde, a ohlas byl, jako kdybych byl otcovrah. Že prý tím ničeho nedosáhnu, a jen ohrozím normalizované bytí nešťastníků, kteří neemigrovali.

Nevadí, tak to dělám sám, a se mnou doufejme i jiní. Zatím nikdo za to na Borech neupěl, čili jsem měl pravdu.

Nyní však chci psát o věci závažné.

Sovětské mocnářství je v krizi, a to v takové, že se o ní ani Leninovi nesnilo. Sovětským vládcům jejich instinkt přežití říká, že aby si udrželi moc, musí něco udělat — sami se sebou, s ekonomikou, s politickým uspořádáním. Nesmí toho být ani málo, ani moc, spíš pomalu než rychle, a musí toho být právě jen tolik, aby se zdálo, že se něco děje, a přitom aby je za to ještě lid chválil.

Dochází tedy k reformám s dvojitou tvář. Cokoliv však se děje, není výrazem humanismu ani špatného svědomí za kolektivní zločiny spáchané stranou a mlčícím národem, ale výrazem nervozity a strachu. I Gorbačov přijel do Washingtonu, protože je nervózní a neví kudy kam. Jeho manažeři pro styk s obecenstvem pravý důvod jeho příjezdu pečlivě zatajili, noviny jim se svou obvyklou naivitou pomohly, a nakonec jej jistá dáma z ulice nazvala Mesiášem, což je absurdita století. Za tento výkon jej časopis Time měl zvolit ne mužem roku, ale mužem tisíciletí.

Podstata jejich nervozity je v tom, že kupř. československý hrubý národní důchod za sedmou pětiletku rostl v průměru o jedno procento ročně, a to ještě kdoví jak to počítali, a většina přírůstků byly hřebíky metr dlouhé nebo něco podobného, zatímco v Kanadě za minulý rok vzrostl národní důchod o 3,9%. Čili, ekonomicky je to tam špatné, a to znamená, že je to špatné i politicky, protože socialistická ekonomika je nedílnou součástí politiky. A to je hlavní důvod pro nervozitu, protože marx-leninské režimy odvozují své právo na existenci právě z ekonomie.

Také demografické ukazatele nemocnosti, úmrtnosti, porodnosti atd. ukazují neustále se zhoršující trend. Chtěl jsem se v této úvaze vyhnout konkrétním faktům. Musím však uvést aspoň jeden příklad, oč v životě našeho národa jde. Podle New York Times byla v roce 1986 již československá vláda připravena evakuovat průmyslové oblasti severních Čech kvůli masovému ohrožení zdraví lidí. V severních Čechách je průměrná doba dožití o deset let kratší než v jiných částech Československa. Zvýšil se počet onemocnění rakovinou kůže, žaludku a jiných orgánů, i počet duševních onemocnění. Objevují se nová virová onemocnění, viry jsou aktivnější a nabývají nových forem. Socialismus dosahuje vrcholu svého rozvoje.

Režim není schopen se s tímto stavem vyrovnat, jako se s podobným případem auto-genocidy nejsou schopni vyrovnat v Lipsku a okolí, v Krakově a jinde.

Tak zvaná mírová soutěž mezi socialismem a kapitalismem se dostává do finále, a to, co nám dnes sovětští vládcové nabízejí, se navlas podobá slibům tajné zbraně, kterou chtěl Hitler zázračně ukončit válku. Většina toho, co jsme dosud slyšeli, se hodí zatím hlavně pro přesvědčování malých starých dam, jak říkají Anglové.

Krise se bude nepochybně zhoršovat, protože všechna opatření jsou zatím pouze na papíře a není jasné, zda vůbec budou účinná, protože mají zřetelně nevyrovnaný charakter a příčiny zaostávání, jako centrální řízení, řídicí role strany, kadrový strop atd., jsou spíše upevňovány než potlačovány.

Druhým důvodem pro nervozitu je, že každý ví, jak je situace špatná. "Lid", ač vychováván k pocitu spoluviny, si spoluvinu nepřipouští. Z toho plyne, že existuje výrazný antagonismus mezi vládci a ovládanými, který není ani dost málo zmírněn faktem, že i ve třídě vládců je většina zároveň ovládána, a ve třídě ovládaných se někteří podílejí na moci.

Dále z toho vyplývá, že nejen strana, ale i všichni ostatní se dostávají do situace, kdy zákonitě musí dojít ke změnám. Tyto změny nebudou záviset pouze na straně; kdyby bylo jenom na nich, nepohnul by se v království českém ani větříček. I ti ostatní v nich participují, a ne zcela pasivně. Charakter změn je ovšem určen i dalšími faktory, které musíme vzít v úvahu.

Třetím faktorem je systém, který někteří nazývají totalitní, někteří, z nepřilíh logických důvodů, post-totalitní. Rozdíl mezi těmito dvěma není v podstatě, ale jen v metodách ovládnutí lidí. Je sice rozdíl mezi zastřením člověka kulkou do týla a jeho trvalým morálním zničením, ale tento rozdíl je pro charakteristiku

systému dosti nepodstatný. Totalitní systém nezmizel.

Tím se naše nynější situace liší od předrevoluční situace v Rusku a jinde. Systém může plně a beze zbytku manipulovat každého. Když je z jednoho bodu řízena možnost obživy, bydlení, vzdělání, pohybu, informací, odpočinku, všeho, pak je jednotlivěc v situaci, kterou řeší ve většině případů přizpůsobením, které je často na hranici snesitelnosti.

A pak je faktor čtvrtý, kterým je existence nukleárních zbraní, raket, bakterií a jedů, kterými je možné vykouřit celé národy z děr a napravit jim hlavu s použitím jedné roty věrných.

Poslední faktor současné politické situace, který je dnes nutno vzít v úvahu, je myšlení lidí, často zmatené propagandou všeho druhu. Vědomí lidí je cíleně vytvářeno od okamžiku pobytu v porodnici, většina metod je neúčinná, menšina je účinná. Vzpomeňme si, jak v době rozkvětu Solidarity v Polsku se mezi našimi lidmi šířilo, že Poláci se bouří proto, že nechtějí dělat. Nebylo to v novinách, člověk se to dovedl od známého. Kdo a proč to říkal?

Lidé v socialismu celkem dobře vědí, co nechtějí. Problém je, že mnozí ani moc jasně nevědí, co mají chtít. I když dojde k výbuchu, jako došlo v roce 1968 v Československu a v roce 1981 v Polsku, není nikomu jasné, co si počít s hněvem lidí, s jejich přirozeně vzniklou jednotou, s jejich iniciativou a sebeobětováním.

Horší příklad manipulace lidí je cílevědomě pěstovaný velkoruský šovinismus a pocit spasitelství. Mnozí Rusové, dokonce i v exilu, snad opravdu věří tomu, že jsou spasiteli lidstva, jsou k tomu soustavně vychováváni a jsou hrdí na to, jak jsou považováni za supervelmoc, kterou vlastně nejsou. Proti nim stojí nacionalismy neruských národů, vzniklé jako protijed proti národnímu pokoření.

Naproti nim existují jisté psychologické faktory, stojící proti národní izolaci. Jedním z nich je fakt, že marxismus-leninismus sjednotil do značné míry myšlení národů, žijících pod jeho vlivem. Nemyslím tím, že by všichni byli marx-leninisty, chraň Bůh. Naopak. Maďar si však dnes rozumí s Ukrajincem, Rumun s Polákem na mrknutí oka.

V této všeobecné situaci uvažujeme o způsobech, jakými je možné přivodit změnu. Žádaná změna je taková, která by zajistila každému jeho osobní lidská práva, včetně práva na svobodnou, na žádné moci nezávislou práci. Tato tvůrčí práce, práce rukama i hlavou zároveň, je tím, co marx-leninismus přehlédl a dodnes popírá, i když je hlavním faktorem vývoje.

Rozbor současných ekonomických trendů ve světě, psychologické a politické situace ukazuje, že nastává čas demokratických revolucí v socialistických zemích.

Demokratická revoluce je přímočarý a nejrychlejší způsob, ale záleží na situaci, charakterizované svrchu uvedenými faktory. Zatím jsme se, za cenu krve a obětí, přesvědčili o tom, že revoluční změna bude mít naději na úspěch jen tehdy, když proběhne ve více zemích sovětského impéria najednou.

Způsob, kterým bylo v minulosti izolováno Maďarsko, Československo a Polsko, vedl ke snadnému vítězství vládců. Z toho je nutné si vyvodit, že revoluční hnutí v jedné zemi je nedostatečné.

Taková revoluční změna však vyžaduje cílevědomou přípravu.

Masové akce v Československu a Polsku neměly naději na úspěch také z toho důvodu, že se snažily pouze o dialog s mocí, která měla sama sebe dobrovolně změnit, a ne o trvalé odstranění protilidových vládních systémů, které by jedině mělo smysl. Zrovna tak aktivita chartistů je chvályhodná a nepochybně účelná, ale podle mého názoru slouží hlavně jako předehra k dalšímu vývoji. Zatím nikdo nedokázal v Československu víc, a chartisté berou svou činnost jako politiku možného. Nechci, aby byl můj výklad přijímán jako kritika hrdinství chartistů, nýbrž jako charakteristika určitého vývojového období.

Kritická prohlášení Charty mohou vytvořit užitečné trhliny v mocenském monolitu, zvláště jde-li o problémy v rámci existujícího systému neřešitelné, ale trhliny je třeba dále rozšiřovat. Rozšiřování je možné hlavně tehdy, když k němu je vládnoucí třída nucena jen bezmocně přihlížet. Dobrovolných ústupků čekat málo, jen tolik, kolik moc potřebuje k udržení sama sebe.

Sliby, učiněné v okamžiku slabosti, nemají cenu elektrického proudu, nutného k provozu tlapačů. To se v případě polské Solidarity ukázalo zcela jasně. Solidarita dokonce podepsala s vládci psanou dohodu. Kde je ta dohoda?

Nepodceňujme však ani sebemenší změnu nebo pokus o ní. Relativní úspěch Poláků, projevující se dnes kupř. v kvantitě ilegálního a pololegálního tisku, nemá příčinu jen v osobní hrdinnosti polského národa. Podstatným důvodem je to, že totalitní systém v Polsku nezasáhl polského zemědělce i malého podnikatele tak důkladně jako v jiných zemích, a že v zemi existovalo vždy určité množství nezávislé ekonomické aktivity, která i dnes může udržet při životě ty, kteří stávkují, vydávají časopisy a skrývají se v ilegalitě.

Čechoslováci se dnes více méně podřizují režimu ne z toho důvodu, že by byli zbabělí. V roce 1938 nikdo neutíkal z hranic. V roce 1968 se nikdo neskrýval ve sklepích. Češi a Slováci však ještě dnes nemají ekonomickou základnu k odporu, která by byla tak rozvinuta jako v Polsku. Za současného stavu ekonomie si jí nicméně mohou brzy vytvořit. A to je důležité.

Nezávislou ekonomickou aktivitu je dnes moc nucena nabídnout lidem ve všech zemích, i když si musí být vědoma toho, že realizaci této aktivity ztrácí další část naděje na dlouhodobé přežití. Jen ti lidé, kteří na moci závisí celou svou existencí, jsou lehce manipulovatelní. Moc si tedy, donucena katastrofální ekonomii, vytváří základnu pro odpor a konečný odchod ze slávy. Moc však nemůže nic jiného dělat, protože bez nezávislé práce společnost nemůže dlouhodobě existovat.

Od dob Marxových se svět neobyčejně zkomplikoval a nemůže prostě být řízen do všech detailů z jednoho místa. Všechny kompjútry světa nestačí na to, aby předpověděly, kolik lidí se bude v příštím roce chtít přestěhovat do Kostariky, a jaké ekonomické důsledky to přinese.

Příprava revoluční změny, která nepochybně jednoho dne nastane, má dnes charakter drobných ekonomických a politických změn, vynucených tíživou ekonomickou situací.

Otázkou je, kolik demokracie je nutné k urychlení ekonomického rozvoje. Příklad několika nepříliš demokratických zemí s výborným ekonomickým rozvojem ukazuje, že v prvních fázích racionálního vývoje není příliš demokracie potřeba. Příklad Jižní Koreje, který zde mám na mysli, však zároveň ukazuje, že určitý stupeň rozvoje ekonomie a s ní spojený vzestup vzdělanosti a životní úrovně vyvolává napětí, řešitelné pouze další demokratizací.

Jak se k tomu všemu postaví strana? Ekonomické analýzy ukazují jasně, a jsem přesvědčen, že je strana má v ruce, že návrat k demokracii je jediným trvalým řešením všech problémů národního života socialistických zemí.

Je otázkou, zda komunistické strany, které se v průběhu desítek let vyrovnávaly s problémy pouze slovně, a jejich řešení zpravidla mělo nerealistický, voluntaristický charakter, budou schopny dostatečně rychle reagovat na zhoršující se situaci, a zda budou schopny předcházet revoltám rychlými ekonomickými a politickými změnami.

Konečný výsledek procesu je jasný; jen jde o to, jak rychle proběhne, a s jakými oběťmi. Je možné, že si komunistické strany udrží určitou, možná jen formální moc ještě po dlouhou dobu. Na druhé straně je velmi pravděpodobné, že se brzy rozpadnou, buď v důsledku revolučního zvratu nebo odumřou samy od sebe.

Již dnes je většina členů ve straně proto, že jim to nese určité možnosti, kterých by jinak ve své kariéře nedosáhli. Protože strana vládne již dlouho a konce nevidět, nelze mít za zlé vědeckému pracovníkovi, soudci, člověku s určitými ambicemi, že se stane členem strany. Tito lidé nejsou žádní nadšenci světlé komunistické budoucnosti, a na barikády pro ni nepůjdou. Na druhé straně v ekonomicky nezávislé podniku nebude mít kádrový strop, vyžadující členství ve straně, žádný smysl, a to povede k automatickému snížení počtu členů strany.

Jak se k tomuto procesu postavíme my, žijící v exilu? Proces rozpadu socialistického systému probíhá samovolně, ale my musíme využít možnosti, které máme, k jeho urychlení. Ve spolupráci s našimi lidmi doma můžeme mnohého dosáhnout.

Leden 1988: Doufejme že poslední novoroční čtení. Stolečky si zase vyměnily místo, opravené hodiny jsou zpátky jako v letech 1983-86. Pruhy kravaty však obdobně jako minulý rok stále směřují doprava.

Je celkem jasné, že krize marxisticko-leninských systémů byla v první řadě způsobena nebyvalým rozvojem výrobních sil dnešní demokratické společnosti. Kdyby nebylo tohoto rozvoje, byl by Gorbačov dalším v řadě konzervativních udržovatelů statu quo. Krize marx-leninských systémů se bude prohlubovat, jak bude demokracie sílit co do počtu demokratických zemí i v produktivitě práce a kvalitě života.

Tento proces, kterého se všichni spontánně zúčastníme, je nutné vědomě a cíleně podporovat, rozvíjet jej, a zároveň jej využívat. V ideologické válce, kterou neprozřetelně Sovětský svaz vyhlásil, můžeme my, uprchlíci ze zemí reálného socialismu, se svými zkušenostmi sehrát důležitou roli, a to jak při informování demokratické veřejnosti, tak i směrem do impéria. Nechci se tady zabývat praktickými cestami, kterých jsou stovky.

Abychom cíle demokratizace co největšího počtu socialistických zemí dosáhli co nejdříve, plánovitě a účelně, musíme přispět k vytváření mezinárodních a nadnárodních organizací, složených z politických uprchlíků z komunistických zemí, které jsou schopny zhodnotit a přenést zkušenosti jedné země do druhé, i zmobilizovat lidi ve více zemích najednou. Takové organizace jsou dnes pro sovětský systém nejnebezpečnější.

Třetí úsek je stejně obtížný, a týká se teorie. Je třeba promyslet formy přechodu od diktatury byrokracie k demokracii, a při tom se co nejdříve zbavit iluzí o jakémisi "demokratickém socialismu", který by konzervoval panství byrokratů nad výrobcí a spotřebiteli na dlouhou dobu. Demokratický socialismus je formou falešné ideologie, určenou k zmatení front, které jsou jinak zcela jasně definovány.

Hlavně uvažujme o tom, jaké jsou možné cesty převzetí moci demokratickými silami a přechodu od "reálného" socialismu k demokracii.

Až občané socialistických zemí vyjdou opět do ulic, bude pozdě na to, vymýšlet, zda převzít moc od komunistické strany nebo ne, zda se tvářit jako reformátoři nebo zda říci: Soudruzi, zkusili jste si, jak vládnout, neumíte to, jděte od toho. Spontánní projevy lidového hněvu mohou začít dříve než se nadějeme. V zemích Třetího světa vlastně nikdy nepřestaly. V evropských socialistických zemích je revoluční situace zralá. Ve střední Asii mohou změny začít, pod vlivem Afghánistánu, co nevidět.

"Oni" budou vykřikovat cosi o protisocialistických elementech, o CIA, o žoldech a zrádné emigraci. Dozvíme se, že my, občané Československa žijící v exilu, do československé situace nemáme co mluvit. Víme předeem, co uslyšíme. Co na tom záleží. Budoucnost patří nám, doba dozrává.

Vladimír Kříž

S Čedokem v Severní Koreji

Jednoho dne večer nás náš korejský průvodce Li pozval do svého pokoje na pivo v průhledné snaze opít nás a vytáhnout z nás tušené zajímavé informace o "bratrském" Československu. Dopadlo to však žalostně, protože tento důvtipný tajný policista v rouchu průvodce zřejmě nevěděl, že pivo je náš národní nápoj. Zmožen chmelem, začal vyprávět.

"Systém sebekontroly a vzájemné kontroly je v naší společnosti velmi důležitý! Každý sleduje sám sebe i druhé, neustále. Jen tak se nám podařilo zlikvidovat kriminalitu!" vychloubal se pyšně.

"U vás neexistuje zločinnost? Jak jste to dokázali?"

"Jednoduše! Velmi pečlivě sledujeme už od malička každé dítě. Jakmile projeví jen třeba ten nejmenší sklon ke spáchání trestného činu, putuje okamžitě do zvláštního převýchovného zařízení!"

No nardar, za mazací gumy s obrázkem slona, zcizenou spolužákoví ve slabé chvíli a z hamižné touhy po majetku — hup do polepšovny!

"Největší výchovnou roli mají citáty našeho vůdce Kim Ir Senal! A pak stranické organizace. I pro výběr partnera a pro manželství."

Nevěřicně jsem zavrtěl hlavou.

"Pro výběr partnera?!"

"Jistě. Úkolem lidí v komunistické společnosti je vytvářet rodiny a plodit děti. Pokud je někdo dlouho sám, je to nezdravé a nežádoucí. Sejde se tedy stranická schůze na jeho pracovišti, kde naši lidé tráví většinu svého času, a vybere mu partnera, kterého si pak vezme."

"Počkej, kamaráde, co když mi ale ta vaše stranická skupina přidělí nějakou ženu, která se mi ale vůbec nelíbí? To bych přece musel odmítnout!"

Usmál se a zavrtěl hlavou.

"To ne, to vůbec nejde. Rozhodně bych ti to neradil! Bylo by to pak mnohem nepříjemnější!"

Takže už mi to bylo úplně jasné.

* * *

Po cestě kolem pobřeží byla nálada v autobuse poněkud zasmušilá. Nádherné břehy Japonského moře byly obehnány vysokými ploty z ostnatého drátu, mezi nimiž se občas mihly nenápadné izolátory elektrické signalizace. Zátarasu, jaké jsme znali dobře z našich hranic s Rakouskem u silnice mezi Uherčicemi a Vranovem nebo u Slavonic na jižní Moravě. Lákavé šmolkové modro moře bylo nedostupně schováno za těmi dráty.

"Mořský břeh je přece hranice, jako každá jiná, musíme ji chránit proti imperialistům!"

"A hlavně, aby vlastní lidé nepoutkali z toho ráje, to my moc dobře známe! Všude jsou stejní!" poznamenal hořce kdosi vzadu.

"Nebojte se, uděláme přestávku a vykoupete se! Na to máme vymezená místa!"

— Vzpomínal jsem na Vonsan, přístavní město, kde po návštěvě velké botanické zahrady jsme měli na programu koupání na nejkrásnější pláži Japonského moře, když z ní předtím byli vyhnáni všichni domorodci. Pláž se vyprázdnila, bloumali jsme po ní chvíli bezradně. Moře mělo tmavě modrou a zelenkavou barvu, písek byl jemný a zlatavý, a kousek dál se do moře vlévala široká a průzračná řeka, po níž se projížděli Korejci ve vypůjčených lodíčkách s vesly.

Kdykoli se někdo z nich přiblížil příliš k ústí řeky, ozval se varovný pískot a výkřik hlídajícího vojáka, po zuby ozbrojeného. Mořská voda tam měla hořkosladkou chuť.

— Ted' jsme tedy zastavili u jednoho z těch vymezených míst a mohli do vody. Ovšem až po náležitém a životně důležitém poučení.

"Jděte přímo vpřed, pokud byste uhnuli deset metrů vpravo či doleva, tak zcela jistě vybuchnete! Pláž je zaminovaná, jsme ještě pořád ve válečném stavu s americkými a jihokorejskými imperialisty, kteří číhají, jak by nás napadli!"

Bylo to poněkud absurdní tvrzení v tomto hluboce mírovém roce 1979, a v této tak těžce opevněné a vyzbrojené zemi, na kterou by si jistě stěžili troufli i sověti, kteří rádi jinak útočí na kdekoho a pomalu zaplavují jako Čapkoví mloci svět.

V této zemi, žíznící po krvi nic netušících a vzdálených Američanů, hledících si obvykle svého, nebyla po zuby vyzbrojena a vychována k jakémukoli boji snad jen nemluvhata.

Ještě jsme měli před očima obrovský moderní Pionýrský palác v Pchjongjangu, kterým jsme nedávno procházeli. Sem přicházely každé odpoledne po skončení školní výuky v oddílech za zpěvu revolučních písní všechny děti, které jsme každé ráno viděli vybíhat na kolektivní rozcvičky z městských sídlišť nedaleko našeho hotelu.

V pionýrském domě procházely děti "pracovní výchovou" — děvčátka vyšívala barevné obrázky hor, řek a tygrů na hedvábí, kluci pracovali s ko-

Příspěvek k československo-polské spolupráci

Od poloviny padesátých let se značný počet Čechů z vlastní iniciativy naučil pasívně polsky. Jednak proto, že polský tisk — a později také polská televize zachytitelná v severních oblastech Československa — přinášel a přináší přece jen víc a zajímavějších zpráv ze světa než československá oficiální média, jednak proto, že vysílání polské rozhlasové stanice Svobodné Evropy je na území Československa slyšet i tam, kde rušení československé stanice Svobodné Evropy je velmi silné. Od doby takzvané normalizace v Československu zájem o polské tiskoviny, polskou televizi a vysílání v polštině pokud možno ještě stoupl — přičinila se o to polská Solidarity, mohutný proud polského nezávislého tisku vydávaného bez vědomí cenzury a ovšem také návštěvy polského papeže v jeho vlasti.

V Polsku mohou občas publikovat také ti Češi a Slováci, kteří se od roku 1968 octli na československé černé listině. Není žádné tajemství, že jejich články a knihy, vycházející polsky, sleduje pak s velkým zájmem rovněž

československá odborná veřejnost. V Polsku se právě jedna taková významná událost chystá — lépe řečeno: ta událost vlastně už začala. Varšavský časopis "Rzeczpospolita" uveřejnil 4. července 1987 krátkou zprávu dopisovatele polské tiskové kanceláře PAP z Prahy o tom, že docent dr. Jaroslav Valenta skončil práci na monografii, která se zabývá tragickou smrtí Wladysława Sikorského dne 4. července 1943 poblíž britské vojenské základny v Gibraltaru. Jak známo, generál Sikorski byl tehdy ministerským předsedou polské exilové vlády v Londýně a událost je od té doby předmětem různých dohadů a spekulací. Zpráva ve varšavském časopise končí sdělením, že Valentova kniha má vyjít polsky ve Varšavě.

Samozřejmě, nebylo by nic divného na tom, že historik z jedné socialistické země vydává odbornou publikaci v jiné socialistické zemi — to přece svědčí o tom, ja se utužují vzájemné vztahy. Háček je v tom, že docent Valenta má v Československu od roku 1969 zákaz publikovat. Za Pražského jara jako pracovník pražského

vem či dřevem, opravovali rádia a televizory, učili se jezdit na traktorech. Všichni nedětsky vážní a podivně brzy dospěli.

Dostali jsme se do sálu, kde se tyhle devítí až dvanáctileté děti učily rozebírat a skládat samopaly a v simulované krajině odstřelovat figurky a tanky "imperialistů". Ovládaly to mistrně.

Tady trávily děti většinu svého dne, domů se dostávaly až pozdě večer. Kdy tedy mají rodiče vůbec čas na výchovu svých potomků?

"V neděli a o svátcích. Jinak to přece není třeba! Vychovává je pionýrský kolektiv!" krčí rameny průvodce.

— Dojeli jsme teď do jakéhosi venkovského městečka v horách a zastavili na hlavní ulici. Znovu usměvavý průvodce Li vstal.

"Abyste si snad nemysleli, že vás nechceme vůbec nechat fotografovat na venkově, když jsme vám to předtím pořádně zakazovali, zařídil jsem vám, že si smíte pořídit snímky v tomto místě!"

Zajásali jsme. Venku se to hemžilo venkovany v kloboucích z rýžové slámy, dívky a ženy měly na sobě starobylé tradiční korejské kroje z 19. století, které se zachovaly a nosily téměř masově díky tomu, že se o nich kdysi pochvalně vyjádřil vůdce národa Kim Ir Sen.

Ulicí drkotaly dvoukoláky s pytlí rýže, tažené buvoly.

A průvodce zarazil pokynem ruky náš jásot.

"Počkejte tady, nikdo nesmí ven z autobusu, dokud nebude všechno

zařizeno a nedám pokyn! A ještě jedna podmínka — nesmíte se nikam vzdalovat, až budete venku!"

S bezmezným údivem a vzrůstajícím zoufalstvím jsme pak sledovali z okének počínání našich svědomitých strážců, kteří nejprve zastavili dopravu, a pak za pomoci několika podezřelých civilistů vyhnali všechny chodce i povozy kamsi do neznáma z našeho zorného pole. Pak teprve jsme směli vyjít z autobusu na pustou a liduprázdnou ulici, na níž vesele se šklebicí průvodci rozpráhovali náručí. Tak prosím, jen fotografujte, co srdce ráčí! Bylo to k vzteku, k pláči, k zoufání. A přesto jsem nakonec získal několik zajímavých snímků — za pozdější zastávky mezi rýžovými poli, kterou jsme si vynutili zdánlivě přeplněnými močovými měchýři.

Povolili nám ji se skřípajícími zuby, ale nemohli jinak, byli asi také odpovědní za jakékoli újmy na našem zdraví.

Okamžitě jsme se jim rozprchli do rýžových polí, kde jsme byli nesledovatelní — i s fotoaparáty. Korejská vesnice byla natolik blízko, že bylo možné získat obstojné snímky starobylých domů. A také pevné zdi, obklopující vesnici, v jejíž bráně hlídal voják se samopalem, a odkud vesničané směli vycházet zřejmě jen do práce a po smrti na hřbitov.

Pomsta na našich podivných průvodcích byla velmi sladká.

*Z rukopisu připravované knihy
"Neobyčejné cesty"*

Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV se ostře postavil proti jeho ředitelovi, nechvalně známému Václavu Královi. A tak po srpnu 1968 byl z tzv. ÚDESZU vyhozen, lépe řečeno byl dán v 39 letech do invalidního důchodu — a je v něm dodnes. Publikáční zákaz mu byl přidán navrch.

A další háček je v tom, že první verzi své monografie měl Valenta hotovou už v roce 1969 — jenže to už měl právě zákaz publikovat a v Praze kniha vyjít nesměla. Od té doby na ní dál pracoval a dost obšírně se o jejím obsahu zmiňuje v interview, které poskytl krakovskému týdeníku "Przekrój" — vyšel tam 19. června 1987. Tento obrázkový časopis vychází ve velkém nákladu a čtou ho milióny Poláků; kromě toho se značný počet výtisků čte v Československu. Tam Valenta o své nevydané knize říká: "Má první kniha o gibraltarské katastrofě byla hotová v roce 1969, jenže nevyšla z důvodů — řekněme — mimoredakčních." Tyto "mimoredakční" důvody v Praze trvají nadál. A přitom československou veřejnost by Valentova kniha zcela určitě zaujala. Netýká se totiž jen polské problematiky. Neboť generál Sikorski se v Londýně stýkal s představiteli československé vlády v exilu. Edvard Beneš ve svých "Pamětech" z roku 1947 píše na stránkách 225 až 227 o tom, jak v lednu 1941 přesvědčoval Sikorského, že brzy začne německo-sovětská válka a že podle toho se musí Češi a Poláci zařídit a celou koncepci druhé světové války se sověty dohodnout. Sikorski — podle Beneše — "se postavil přede mne skoro do vojenského postoje a s krajní vážností prohlásil: 'To, co říkáte, by byla pro nás všechny katastrofa'" (s. 226).

Jak dnes víme, pravdu měl generál Sikorski.

Po tragické smrti generála v červenci 1943 se začaly šířit pověsti, podporované propagandou z Berlína, že smrt zavinil Sovětský svaz — a dost možná i Čechoslováci, neboť Benešova vláda protisovětský postoj Sikorského těžce nesla. A věc byla o to složitější, že letadlo se Sikorským pilotoval československý vojenský pilot Edvard Prchal. Hned po startu v Gibraltaru se letadlo zřítilo do moře a při katastrofě zahynuli generál Sikorski a všechny osoby na palubě — s výjimkou jedině: s výjimkou Čecha Prchala.

A tak od roku 1943 se v různých zemích světa začalo pracovat na konstrukci, podle níž sovětská a československá rozvědka přiměly Edvarda Prchala, aby způsobil letecké neštěstí, při němž by se generál Sikorski zabil a pilot Prchal by se za-

chránit. Celá teze je velmi dobrodružná, dostala se však až do světové literatury. Známy spisovatel Rolf Hochhuth napsal o věci dílo "Vojáci", kde Prchal vystupuje pod svým skutečným jménem a má podle Hochhutha na svědomí život Sikorského, patrně z návodu Churchilla. Prchal, který tehdy žil v Americe, Hochhutha zažaloval a spor vyhrál.

Jenže legenda žije dál, i v Polsku. A Valentovi se podařilo navázat písemný styk s Prchalem krátce před jeho smrtí. Dostal i z různých jiných zdrojů důležité materiály a ty teď uveřejní v chystané knize. Podle Valenty šlo zcela určitě o katastrofu, způsobenou technickým defektem. Nenese tedy na ní vinu český pilot Prchal — a ovšem ani československá vláda v Londýně.

Jak je vidět, jedná se o problém, který se týká jak Poláků, tak i Čechů. Na Valentovu knihu tedy s netrpělivostí čekají polští a čeští čtenáři v Polsku, v Československu i v exilu. Kniha se samozřejmě do Československa dostane. Bude se tam o ní mlčet, protože se jedná o dějiny západního československého zahraničního odboje? Anebo proto, že knihu napsal český historik, který je od doby normalizace stále ještě na černé listině? Budoucnost přinese odpověď — a ukáže, jak to vlastně je u nás s tou Gorbačovovou "glasností". V Sovětském svazu se rozhodli vydat nové dějiny druhé světové války, protože ty dosavadní jsou prohané. Jakkpak to bude s novými československými dějinami druhé světové války? Tragická smrt generála Sikorského v roce 1943 — před 45 lety — se jich bezprostředně dotýká.

□

Honoráře za příspěvky z Československa

Redakční rada Západu se rozhodla, že bude honorovat příspěvky spolupracovníků z Československa. I když nedisponujeme finančním přebytkem, chceme podpořit ty, kteří v mnoha případech v Československu žijí a nemají možnost uveřejnění svých příspěvků v oficiálních čs. časopisech.

Za každý uveřejněný příspěvek bude honorář CAN \$50.00 a za uveřejněnou fotografii CAN \$20.00. Předpokládáme, že příspěvek (foto) nebyl ještě nikde uveřejněn a nebyl nabídnut žádnému jinému periodiku.

Příspěvky (dáváme přednost novinářským článkům) by měly být v rozsahu asi 1-3 stran časopisu.

Žádáme čtenáře, aby podle možnosti sdělili tuto informaci svým přátelům v Československu.

Redakce Západu

Vladimíra Burke

Mezinárodní finance u Sacherů

Mám v Praze kamarádku, kterou jsem naposled viděla, když mně byly tři a jí dva roky. Její rodiče, jak se po papalášsku říká, v roce 1968 nehradili, kdežto můj táta s mámou ano. Já jsem ve svém tehdejší věku zradit nemohla, ačkoliv kdo ví. Mluvit už jsem uměla — máma tvrdí, že česky líp než dnes — a tak jsem se proti zlému úmyslu našich mohla aspoň ohradit. Namísto ohrazení, když mi řekli, že poletíme éroplánem až u nebička, nadšením jsem se málem počůrala a bylo mi jedno, že poletíme do exilu. Nevěděla jsem ani, co to je. Naši se rozhodli ke zradě jako jedni z prvních, proto táta stih koupit letenky ještě přímo Praha-Tróno, a za deset hodin jsem tam byli.

V prvních letech v Trónu občas táta prohlašoval, že udělal volovinu, že zradil, to když musel zařezávat šestařičičky jako pouhý intern ve Women's College Hospital, ačkoliv v Praze byl už tři roky odborný asistent. Nejhlasiťeji si rval vlasy (vyfotit ho tehdy, *Rudé právo* by zaplatilo ve valutách), když se nakonec, ve svých pětatřiceti, musel jako šprták šprtat na zkoušky, aby dostal ontárijskou *medical licence*. Brzo po zkouškách však zmlknul, pro *Rudé právo* byl už nepoužitelný. Máma se totiž, sotva jsme přišli do Tróna, stala profesorkou tělocviku na univerzitě: žádné zkoušky, praxe, nic, jenom doktorát z Prahy. Dostala ten titul za vědecké dílo *Marx a Engels a sport*, protože máma je mazaná. Už v Praze, říká táta, se vytahovala, že kdežto ostatní reakcionářky jako ona se potily nad dizertačkama z fyziologie sprintu nebo z metabolismu vzpírání, ona sfoukla svou doktorskou práci za čtrnáct dní, jen co stačila vybrat dosti citátů z klasiků, a protože ti toho o sportu moc nevmysleli, než jí nějaké ty citáty stihl vymyslet táta. Užili si při tom vymejšlení, říká máma, hodně legrace, ona pak trochu strachu, jestli na to nějaký profesor diamatu (to je prý po česku marxismus) nepřijde. Nepřijel, a tady v Trónu zas nikoho téma máminy tělocvičné disertačky nezajímalo, stačilo jim to Ph.D. Kanadani jsou důvěřivý národ. Všechno teda bylo v suchu, máma profesorkou, za osm let, co to trvalo tátovi, než se prointernil a prošpřtal ke kanadskému M.D., našetřila dost, aby si táta moh hned otevřít gynekologickou ordinaci. Potom, než bych řekla švec, měli jsme se jako selátka v žitě; neví, jestli proto, že je táta tak dobrý gynekolog, nebo tak hezký chlap. Doufám, že to první, protože to druhé je evidentní.

Zpátky ke kamarádce Miriam Jirouškové. Já bych na ni byla zapomněla, protože z Československa nic nepotřebuju. Už ani nevím, čím to

začalo: myslím, že když mi bylo asi šest, bublinovejma žvejkačkama. Miriaminy dopisy byly zezáčátku mnohem líp napsané než později, kdy už je psala sama. Pokračovalo to týšertkama s Mickey Mousem, pak s Beatles, pak s anglickýma nápisama a nakoniec s reprodukovánýma fotkama, co mi je za tím účelem poslala, a já jí je musela dát udělat. Jednu s její fotkou, pak jednu s fotkou nějakého kluka, asi bojfrenda, a s fotkama její mámy a táty. Tehdy jsem vlastně poprvé viděla, jak Miriam Jiroušková vypadá. Na dvouletou jsem se na ni nepamatovala, a v tom věku stejně asi vyhlížela jako tehdy já a všechny děti toho věku: jako oživlé vdolky. Pak dodávky pokračovaly: lívajsky, seprané, ne-seprané, s prefabrikovanými dírama i bez nich, šminky, desky s rockovýma kapelama, pak věcičky z Lovecraftu, nemravný prádýlko atd., apod. Jednou taky Miriam náhle prudce ztloustla, prý porucha metabolismu, o pět čísel, tak jsem jí všechny džiny a věcičky musela poslat znova, o těch pět čísel větší, ale hned nato zas prudce zhubla, takže další série už zas byla podle původní míry. Měla jsem samozřejmě temné podezření, ale táta nad tím kroutil hlavou, říkal, že během dvou měsíců se takhle rozšíří a splaskne leda harmonika, nikoli lidská bytost, byť i samodruhá, jenže pak jsem se za svou špinavou mysl zastyděla. Miriam totiž, samou radostí, že má tolik džinů a věciček, mi poslala fotky sebe a své mámy, obě v džínách, obě v bikinách o rozdílu pěti čísel. Takže houby metabolismus.

Tímhle způsobem se mezi námi vyvinula pravidelná korespondence, která se časem proměnila na telefonování. Totiž ne z mojí strany, to Miriam. Volala mi pokaždé z hotelu Jalta, kde je zaměstnaná. Když se to stalo poprvé a Miriam kecala k nezastavení, zeptala jsem se jí, jestli jí nevádí, že jí to bude stát menší nebo spíš větší jmění. Ona se zasmála, a že prý to jde na hotel, protože v Československu se z telefonního účtu nepozná, kam se volalo, a teda nejde ani zjistit, kdo do toho neznáma vytočil číslo. Což je z hlediska zaměstnanců velmi praktické a stát, pravila Miriam do telefonu, to unese. Když jsem jí letos v lednu napsala, že Burke má kšeft na jazzovém festivalu ve Vídni, následoval zase protahovaný telefonáček, jehož účelem bylo prostě sdělení, že Miriam bude ve Vídni na hokeji zrovna v tu dobu, co tam Burke bude drnkat na basu. Podivila jsem se, od kdy se tak strašně zajímá o hru tak blbou, jako je hokej, a ona mi řekla, že o hru tak blbou, jako je hokej, se přirozeně nezajímá, ale je na to výhodný zájezd s Čedokem a ve Vídni

se dostanou ke koupi věci. Zeptala jsem se, jestli má na ty věci dost valut, a ona řekla, ať se nestarám, že v Jaltě není nikdo bezvalutovej.

Takže jsme se sešli ve Vídni u Sacherů, a tam jsem se dozvěděla věci o těch českých valutách. Ale nejdřív Miriam. Musím říct, že ve skutečnosti vypadá mnohem líp než na fotce. Nebo aspoň líp. Má trošinku velký nos a kapánek moc velká ňadra, a tři rozměry ne v docela ideálním poměru, ale zato mejkap si umí udělat úplně profesionálně, jenom docela nepatrně ho přehání, že vypadá jako štětka. Dušovala se mi však, že v Jaltě dělá čistě jen vejtresku, protože i já, navka z Torontovic, vím, že Jalta je v Praze jistě středisko a že kromě vejtresek jsou tam taky amizírky, neboli po česku tuzexsky. Ať už to nebo ono, Miriam se vyznala v českých mezinárodních financích.

Seděly jsme teda u Sacherů a báníly — já měla z Tróna winstonky, ty Miriam odmítla, že v Praze kouří výhradně Marlborough, takže ve Vídni se přece neuskrovní; našťestí u Sacherů byly k dostání — a Miriam se právě chystala zasvětit mě do tajů své valutové koupěschopnosti, když v tom vstoupil k Sacherům pan Landovský, vytréštil zrak směrem ke mně a povídá: "Ježišmarjá, kde to sem?" Domnívala jsem se, že tím myslí, "Kde se tu ve Vídni, holka, bereš?", protože my se známe z jeho návštěvy v Torontově. Jenže se ukázalo, že se nedíval na mě, ale za mě, kde v jiných podnikcích bývá bar, ale tady byla jen vitrina se Sacherovými dorty. On měl namířeno do hospody přes ulici, kousek dál, ale protože to odpoledne několik napajedel už navštívil, zmátl se ve směru. Takže opravdu nevěděl, kde se octl, a teprve pak si všiml, kdo to sedí před tím, co by mělo být bar. Hned se na mě vrhl a uštědřil mi takovou pusou, že kdybych bezprostředně nato řídila auto, příjdu o lajsens. Nato Miriam konečně začala svůj výklad o mezinárodních financích a pana Landovského tak zaujal, že zůstal sedět s náma, ačkoliv u Sacherů pivo nenalévají. Nalil si aspoň z kapesní láhve do vídeňské kávy ještě jeden rum a poslouchal skoro tak napjatě jako já. Takže tedy:

Dle Miriam vydává v Praze Živnostenská banka měsíc co měsíc "kurzovní lístek", podle něhož se řídí peněžní vztahy mezi státy kapitalistickými, socialistickými a ještě zbědovanějšími, z třetího světa. Ty lístky jsou, pravila Miriam, figl na valutáky. Uvádějí, kolik korun cizinec dostane za dolar, marku, frank, atd., jenže neuvádějí, že těmi korunami se myslí koruny tzv. tuzexové. Protože cizinec nemá tušení o dvojité čs. měně, přijme na celnici za své valuty koruny obyčejné, občanské. Na hranici přijede kurzovním lístkem poněkud rozladěn, zdá se mu nevýhodný, ale v hraniční směnárně ho čeká příjemné

překvapení: benevolencí čs. státu je mu za výměnu valut v hotovosti přiznán 100% bonus, teda např., je-li valuták Švýcar, nedostane za svůj 1 ŠF 3 Kčs, jak uvádí kurzovní lístek, ale celých 6 Kčs! Totiž šest obyčejných, občanských kaček. Hned na celnici získá tak valuták, pravila Miriam, díky své hlouposti sympatie k tolik pomlouvanému socialismu. V Americe by se mu nestalo, aby mu za franky dali 100% bonus. Kdyby ovšem věděl, že v Praze má možnost své franky v bance právoplatně změnit na tusexkoruny, a ty pak stejně legálně vyčachrovat za koruny občanské v poměru 1 tusexkoruna rovná se 4 až 6 občanských (4 když mění málo, 6 když opravdu hodně), vyšlo by mu na jeho kapesním kalkulátoru, jako to na něm teď vychází mně, že za svůj švýcarský frank, za nějž mu na hranicích zdánlivě štědrě ukápli šest občanských korun, by v Praze zcela legálně vyvexloval nejmíň 12, ale možná až 18 takových korun.

Na hranicích to ovšem neinformovanému valutákovi nikdo neřekne, a to z dobrého důvodu. V Jaltě a v jiných hotelích ho zanedlouho kontaktují vexláci a občané hodlající na tzv. devizový příslib vyjet za hranice. Příslib je velice skoupý, a tak si cestovatel valuty musí opatřit jinde. Za ty, co si koupí v bance, musí zaplatit kurzovní hodnotu plus 250% přírážku, což tedy u toho 1 ŠF vyjde na 10.50 Kčs v občanských korunách. Úlisný vexlák, který legálního cestovatele obvykle předběhne, nabídne valutákovi za 1 ŠF 8 Kčs, valutákovy sympatie k socialismu opadnou a probudí se v něm kapitalistické uvědomění: hle, soukromé podnikání, úspěšně konkurující státu! A tak si vymění franky v kurzu 1 ŠF za 8 Kčs. Teprve pak ho dostihne cestovatel, nabídne 9 nebo i 10 Kčs za 1 ŠF. Pořád je to míň než těch 10.50 v bance. Valuták už neví, co si má myslet, ale rychle se učí. Pro další cesty přes hranice je znehodnocen. Naštěstí stále povstávají noví bojovníci.

Pak Landovský začal slzet a já na chvíli oněměla. Pak jsem přišla k sobě. V Kanadě, řekla jsem, se tomuhle říká *rip-off*, a kdyby se toho dopustila směnárna, zavřeli by je. V Česku, řekl pan Landovský, chodí do chládku ubozí vexláci, ačkoliv ti jsou, z hlediska skutečné hodnoty franku, marky, dolaru apod. vlastně poctivější, neboť se té skutečné hodnotě více přibližují. Pan Landovský říkal, že ho to tak dojalo, ta lidská, a ještě víc ta státní hrabivost, a že nám něco zazpívá, abychom jako nezkušené dívky, poznaly, že se nikdy nevyplatí, když už je někdo lotr, bejt lotr malej, jako vexláci nebo cestovatelé, ne velké, ve státních rozměrech. Pak si od číšníka vypůjčil kytaru a zazpíval nám *Vexlácký blues*.

Děsně smutný blues. V letadle cestou domů do Tróna jsem ho naučila

Burkeho a on mě doprovázel na foukací harmoniku. Nad Montréalem už jsme byli tak sehnání, že Burke vzal klobouk, za zpěvu jsme obešli jumbo, a let do Vídně a zpátky jsme měli zadarmo.

Bylo to děsně smutný blues. Pan Landovský je krásně zpíval, na melodii *My Bonnie Lies Over The Ocean*:

*Mám bony za šest a půl vočí,
mám bony za šest padesát,
a svět se mi u nohou točí,
tak kup si a můžeš bejt rád!
A tuzex mi nad hlavou svítí
a fronta je jak dlouhej had
a holky jak barevný kvítí
a bony za šest padesát!
Mám kožený kvádro a džíny,
mám bezvadný englický šůz,
mám pěstěný ruce jak z Číny,
a zpívám si vexlácký blues:*

Chceš bony? Chceš bony? Chceš bony za šest padesát?

Chceš bony? Chceš bony? Tak kup si a můžeš bejt rád!

*Prachy si vod Němců sháním,
kdekdě je rád vymění.*

*K lidem se nedbale skláním
a šeptám svý pozdravení:*

Mám bony, mám bony, mám bony za šest padesát!

Mám bony, mám bony, tak kup si a můžeš bejt rád!

*Jó? - ptá se mě chodec: Za kolik?
Povídám: Šest padesát.*

Asi to byl alkoholík.

Von se ušklíb a začal se smát.

A jinej se ptá, co bon stojí.

Já vedu pořad tu svou.

Tu pánové dva v stejnkroji

mě chytanou a pryč vedvedou.

Kde mám to kvádro a džíny?

Kde mám svý englický šůz?

Mám mundúr a spravuju šíny,

a zbylo mně jen to mý blues:

Chceš bony? Chceš bony? Chceš bony za šest padesát?

Chceš bony? Chceš bony? Tak kup si a můžeš bejt rád!

Strašně se mi zželelo toho vexláka. Chudák, takovej vlastně poctivej, šest padesát, když mohl dostat až deset. Pak mi však došlo, zač ho zavřeli. Za blbost. A to je ve státě, který na jednom bonu trhne až deset korun, skutečně zločin, vidte? □

Výsledky soutěže Západu

Výsledky soutěže Západu k 10. výročí založení časopisu budou pro velký počet příspěvků vyhlášeny v čer. novém čísle Západu.

Oprava

V č. 1/88, v rubrice dopisy bylo v dopise Josefa Čermáka (Zašantročená čest a sebeúcta) nesprávně (tučně) zdůrazněno "... pokorně odvolávám. Celkově však ..."

Autor dopisu ani redaktor neměli zdůraznění v úmyslu. Stalo se nedopatřením při sazbě.

O práci Sboru národní bezpečnosti

Na dotazy čtenářů Rudého práva a Soudruh Vratislav Vajnar
Rudé právo, 30.11.1987

Vekslování s valutami před prodejny Tuzexu probíhá zcela veřejně. Proč příslušníci proti spekulantům rázně nezakročí?

Ing. Milan Popilka, Úvětice

Odpověď: Především je třeba poukázat na to, že trestní postih vekslování není tak prostou záležitostí, jak se mohou domnívat autoři takových otázek. Tato evidentně nezákonná činnost je do značné míry podmíněna platnou právní úpravou některých ekonomických otázek; zejména kursových přečtů cizích valut, devizovými předpisy, některými ustanoveními správního práva i normami trestního práva. Nemalou roli zde hraje i rozvoj turistického ruchu.

Při postihu trestního jednání spekulace musí být pachatelé prokázáni spekulací úmysl, tj., že věc (v tomto případě zejména tuzexové poukázky) nakoupil s úmyslem se spekulacím ziskem je prodat nebo směniti.

Slyšel jsem, že Bezpečnost prověřuje zájemce o devizové přísliby. Není řízení při povolování cest zejména do kapitalistické ciziny zbytečně složité?

Z. K., Bratislava

Budě ještě omezovalo vyjíždění do kapitalistických států a také do Jugoslávie i v případě, kdy žadatel bude mít u státní banky valutové konto?

Libuše Kalusová, Opava

Odpověď: Zájem čs. občanů o cestování do kapitalistických států a SFRJ dosud přesahuje devizové možnosti našeho hospodářství. Proto byla příslušnými státními orgány přijata řada opatření, jejichž cílem je umožnit turistické i jiné cesty do kapitalistických států a SFRJ co největšímu počtu čs. občanů, při odpovídajícím respektování devizových možností a potřeb státu.

Pokud jde o žádosti čs. občanů o vydání cestovního pasu k soukromé cestě do kapitalistických států a SFRJ, jedná se o správní řízení, které probíhá u útvarů pasů a víz federálního ministerstva vnitřní v souladu s příslušnými zákony a prováděcími předpisy. Tyto normy stanoví, že o předložených žádostech se rozhoduje v závazné lhůtě do 30 dnů. Žádost o vystavení pasu obsahuje základní údaje o žadateli, stanovisko zaměstnavatele, národního výboru a výpis z rejstříku trestů. Při rozhodování o žádosti se přihlíží i k nezbytně nutné ochraně zájmů československého socialistického státu.

Před několika dny bylo zveřejněno rozhodnutí o zřízení devizových účtů našich občanů u čs. bank, na nichž mohou být uloženy devizové prostředky, jež mohou čs. občané využít k cestám do kapitalistických států.

Působí u nás nějaké organizované protistátní skupiny?

M.V., Praha

PRE MŇA JE CHARTA CHÁTRA!
KAREL TRINKEVITZ

Emigrace

Ota Ulč

Průzkum nových uprchlíků — III.

MOTIVY OD ODCHODU DO CIZINY ODRAZUJÍCÍ: Co vás nejvíc drželo zpět doma. Užíjte též bodovací systém:

- č. 33 — Rodiče, představa, že už je nikdy neuvidím 5,5
- č. 34 — Tentyž pocit ve vztahu k jiným příbuzným či přátelům 4,3
- č. 35 — Obava, že útekem uškodím někomu z příbuzných či přátel 3,5
- č. 36 — Představa, že opouštím prostředí mé rodné, blízké 4,5
- č. 37 — Pocit vlastenecké sounáležitosti 1,8

V předchozí části dotazníku se odpovědi mužů a žen shodovaly až na desetinu bodu, v této části se — s výjimkou názoru na rodné prostředí a na patriotismus — rozchází dost podstatně.

Rodiče: rozchod s nimi jako negativní faktor hodnotili muži průměrem 4,9, kdežto ženy, plémě citlivější, průměrem 5,5.

Ještě větší kontrast vyvolal při porovnání reakce našich dvou národů: Češi — 5,3; Slováci — 7,3.

Exulanti třídního původu dělnického — 6, 4; původu nedělnického — 4,8.

Odpověď: Víme, že v naší socialistické společnosti dosud jsou lidé, jednotlivci nebo malé skupinky, kteří zastávají protisocialistické, protistátní názory, jejichž jednání a vystupování směřuje proti dalšímu úspěšnému sociálně politickému a hospodářskému rozvoji naší společnosti. Jednání těchto lidí je motivováno nepřátelstvím a nenávisť k socialismu, je převážně podněcováno a materiálně i morálně podporováno ze zahraničí speciálními službami a jimi řízenými ideodiverzními centry. Jde o politicky izolované živly, které nemají žádnou širší sociální základnu v naší společnosti, ani nevystupují jako organizované protistátní skupiny.

Nezastupitelnou odpovědnost však zde mají i bezpečnostní orgány, jejichž povinností je důsledně dbát o to, aby tito lidé svým jednáním nemohli porušovat zákony, rozvracet náš politický systém. Bylo by hrubou chybou existenci těchto živlů, jejich snahy proniknout do oficiálních struktur a získat si postavení legálně fungující politické opoziční síly, přehlížet nebo podceňovat. Naopak, povinnosti bezpečnostních orgánů je věnovat této podvatné, protisocialistické činnosti trvalou, soustavnou pozornost, aniž by se přitom nechaly neuváženě zatáhnout na cestu represivních opatření, jichž by nepřátelské síly nepochybně ihned široce využily k diskreditaci procesu demokratizace a celé přestavby. Tato linie zdrženlivosti rozvážného, trpělivého přístupu však v žádném případě neznamená, že pokud tyto elementy hrubě poruší zákon, nejsou nebo nebudou proti nim použity zákonné prostředky v rámci platného právního řádu.

Kolik je ročně zadrženo lidí při pokusu o ilegální přechod státní hranice?

J.T., Košice

Odpověď: Již po několik let se počet pokusů o ilegální přechod státních hranic ustálil kolem dvou tisíc ročně. V letošním roce bylo dosud zadrženo celkem 2189 osob. Z toho bylo přes 1250 pokusů o přechod hranice se socialistickými státy a více než 920 o přechod hranice s NSR

Profesi nejméně sentimentální se projevíli technici s chladnokrevně nízkým průměrem 3,7. Nadpoloviční jejich většina (52,6%) ohodnotila tento faktor totální nulou.

Příbuzní, přátelé:

Muži — 4,1; ženy — 4,6.

Češi — 4,0; Slováci — 6,0. (Zatím co 39,2% Čechů dalo "0", Slováků jen 12,5%.)

Kamarády, partáky a pány kolegy, aby nejvíc postrádali exulanti se základní školou (5,2), dělníci (5,0) a vykonavatelé povolání, k němuž třeba univerzitního diplomu (taktéž 5,0). Nadále chladně se vyjádřili vykonavatelé technických povolání: 2,2. Téměř z dvou třetin (63,2%) hodnotili tento faktor nulou.

Obava ublížení odchodem:

Muži — 3,3; ženy — 3,9

Češi — 2,9; Slováci — 4,9.

Podstatný rozdíl zaznamenaný při aplikaci kritéria dosaženého vzdělání: základní 1,7 (69,2% dalo "0") střední 2,7 (57,7% dalo "0") vysokoškolské nedokončené 3,5 (47,1% dalo "0") vysokoškolské dokončené 5,1 (23,7% dalo "0").

Troufám si interpretovat takto: větší

a Rakouskem. Pokud jde o státní příslušnost, 47% osob mělo československé občanství, zbytek tvořili narušitelé z řad cizích státních příslušníků.

Portrét emigrace

Práce, 8.1.1988 - příloha

V letošním roce vyšla v moskevském nakladatelství Pravdy v sedmsettisícovém nákladu společná kniha Viktora Andrijanova a Anatolije Moskalenka Pelněcké ciziny. I v tomto případě se námětem stalo zajímavé téma z historie ne tak vzdálené. Autoři sledují osudy ruských emigrantů, kteří po roce 1917 opustili vlast. Události se odehrávají v SSSR, USA, Kanadě, v Bulharsku a také v Československu. I z tohoto hlediska bude kniha jistě zajímavá i pro naše čtenáře, a tak její vydání připravuje nakladatelství a vydavatelství ROH Práce.

Při nedávné návštěvě Prahy jsme Viktoru Andrijanovi položili několik otázek.

Emigrace nebyla zatím příliš častým námětem literatury faktu. Proč jste si vybral právě tento problém?

Nápadlo mě, že se tady otevírá pro novináře zajímavé téma, vždyť v předválečném Československu bylo jedno z center porevoluční emigrace. Odhaduje se, že tu ve dvacátých a třicátých letech žilo na 40 tisíc ruských emigrantů, mezi nimi mnoho carských generálů, ministrů a vysokých úředníků.

Jak si vysvětlujete tak velký zájem čtenářů?

Problém emigrace je i dnes živý, není ještě uzavřený. A přestože je to téma stále aktuální, v posledních desetiletích se u nás opomíjelo. I ruská emigrace se během let vyvíjela a vnitřně diferencovala. A prubířským kamenem se pro ni stal právě postoj k SSSR, k zemi, kterou opustili. To je vidět i na starém ruském hřbitově na Olšanech. Na pomníku jednoho bělogvarděje je datum úmrtí 9.5.1945. V den, kdy vojska Rudé armády osvobodila Prahu, si vpálili kulku do hlavy.

Připravil Ota Rebound

pravděpodobnost existenční zranitelnosti příbuzenstva vzdělanců. Zranitelnost též kádrové, politické, reakce to pomstychtivé strany a státu, že tolik na dotyčného vynaložily, vzdělání mu věnovaly, důvěřovaly, a on teď zradí v plné nahotě. Nelze-li si schladit žáhu na dezertérovi, posloužíme si příbuzenstvem. Doktoři a inženýři se vykazali průměrem 5,4 a u dělníků klesl na pouhých 1,2, "však co by se těm našim doma mohlo stát?"

Prostředí blízké: Tady končí sentimentality u žen (4,3; muži — 4,5, ale nikoliv u Slováků (6,7; Češi — 4,2).

Celkem nepatrný rozptyl od průměru 4,5 zaznamenán, při použití kterýchkoliv socio-ekonomických kategorií — s jednou výjimkou: osoby narozené za 1. republiky registrovaly značně vyšší průměr 7,3. Však jejich kořeny jsou značně hlubší, a též si pamatují právě onu 1. republiku.

Patriotismus: prabidných, trapných 1,8 se dostalo vlastenectví, režimem tak zprofanovanému. Blízké prostředí, rodný kraj ohodnocen víc než dvojnásobně.

V režimech, kde lze "volit" — tedy nevolit — jen jednu stranu občan hledá surogáty, někdy jen dětinsky symbolické, jako je nenákupek stranického tisku či nenávštěva sovětských filmů, nebo pak skutečnou autentickou volbu finálním, permanentním odchodem ze země, v níž pocit vlastenecké sounáležitosti se scvrkává do zaslouženého ztracena. Však i neodešli občané uvádí vztah vlastní na šestnáctém místě preferenční tabulky, tak údajně zjistili průzkumníci československého veřejného mínění (tvrdí *Americké listy*, 28. března 1986, s. 2).

Mezi našimi respondenty se od normy odchylují:

1. Slováci — průměr 3,3. (Češi — 1,6. Patriotismu daly totální nulu dvě třetiny Čechů, ale jen jedna čtvrtina Slováků);

2. Osoby starší, narozené za 1. republiky — průměr 3,5 (U ostatních věkových skupin odpovědi v rozsahu od 1,5 do 1,9);

3. Doktoři a inženýři, div se světe — 2,5. (V porovnání s průměrem 0,6 v případě techniků, své odcizení již několikanásobně prokázavších, a s rekordním výsledkem 0,4, s nímž do zahraničí utíkají dosud jen výlučně socialisticky vzdělávání studenti.)

* * *

CO VÁS Z TOHO, CO VÍTE O ZÁPADU, ODRAZOVALO OD ÚTĚKU:

č. 38 — Neznalost cizích jazyků3,3

č. 39 — Neužitečnost, malá či žádná uplatitelnost vlastního povolání2,4

č. 40 — Ekonomické potíže, mizérie v západním kapitalismu0,7

č. 41 — Údajný politický chaos na Západě, zločinnost, hanebná nebezpečí1,1

č. 42 — Zprávy o uprchlících, jimž se vede mizerně, chtějí se vrátit, někteří se už vrátili0,6

* * *

Ledajaké překážky tedy naši respondenti podcenili kardinálně, ne-li přímo katastrofálně. Začneme s **jazykem**:

"Copak se to dá zvládnout, dva cizí jazyky najednou? Budu se šprtat angličtinu a pak se třeba do Ameriky nedostanu. Když budu muset zůstat v Evropě, k tomu zas potřebuju němčinu. Kdepak, pane, to nešlo."

Od jiného monogloty jsem slyšel věrohodnější vysvětlení:

"Jezdil jsem na montáže, když jsem se do angliny pustil, tak ti kolem hned na mě, proč to dělám, že ten jeden před tím, co to taky dělal, pak zdrhnul na Západ."

Obtíže, jistěže, ale v případě nezbyti se dá šprtat i pod peřinou, na dovolené, na líbáncích. Titíž informátoři, co se na útěk připravovali deset let, po činu neuměli cizojazyčně ani kváknout.

Většina respondentů (56,7%) hodnotila závažnost znalosti jazyka svého nového prostředí **nulou**: ženy víc (66,7%) než muži (51,9%) — ("Hloupé husy, nemají šajnu," řeknou sexisté šovinisté, a jiní dodají, že ženské beztoho budou v domácnosti a tam se s češtinou neztráti. — A já na jejich obranu protiargumentem, že třeba jsou větší realistky, vědomé si svých nepochybně superiorních lingvistických schopností, na rozdíl od nás mužů dřeváků.)

Realismu přibývá věkem: nulovou váhu jazykové neznalosti dalo 30,4% čtyřicátníků, 60,4% třicátníků, a 70,6% těch ještě mladších.

Realismu nepřibývá vzděláním: manuální dělníci, ti, kteří jazyk budou při výkonu svého povolání potřebovat co nejméně, uvedli relativně vysoký průměr 6,0 (45,5% dalo "10"), kdežto studenti, kteří na jazyku velmi záviset budou, aby něco vystudovali, problém si ocenili miniaturním průměrem 0,9 (85,7% dalo "0").

Hlavním viníkem podcenění problému bývá přecení vlastní schopností. Znával jsem studentku J.H., už v Praze si psala deník výlučně anglicky. Když pak přijela do USA, v biografu se na veselohře hrozně rozbrečela: nerozuměla totiž ani slovo. Mládí je ale našťásti adaptabilní, dnes dotyčná hovoří s dokonale hrozným brooklynským akcentem.

Užitečnost povolání: ženy se oceňují touž měrou jako muži. V případě obého pohlaví, čím mladší, tím sebevědomější.

Značně se liší pesimismus — či realismus — osob s pouze základním vzděláním (průměr pouhých 0,6; 84,6% jich dalo "0" — čili "lopatu mi nikdo nevezme") a s univerzitou (průměr 3,3 — ale i tak žalostně málo v případě lékařů a jejich potíží poslední dobou.)

Pracovník uprchlické organizace v NSR: "Asi deset lidí jsem přesvědčil, aby se vrátili. Vyslovený nemebla. Ani žebrot by neuměli. Zlatý ruce? Prosím vás! A tempo práce neznají. Mladí kluci, ale nemají výdrž, každou chvíli se jim chce odpočívat."

Pracovník uprchlické organizace v Rakousku: "Je třeba něco *konkrétně* umět. Měli jsme tu kováře a ten do přihlášky o emigraci jako své hobby napsal "koně". A už je trenérem koní v New Yorku."

Ekonomické potíže: Socialistické sdělovací prostředky sdělují zejména nepravdu, konzument se přizpůsobil, černé interpretuje jako bílé a naopak. Tuto *reverse image* pak uplatňuje v reakcích na zprávy o vnějším, jím neověřitelném světě. Propagandisté ve snaze vytvořit jeden druh karikatury se zasloužili o vznik pseudoreality v hlavách veřejnosti přílišných pochybovačů. Polovina veškeré pitné vody v USA je jedovatá, tvrdí *Rudé právo* (8. listopadu 1986, s. 7); a třeba tyto noviny zrovna přinesl pošťák spolu s pohlednicí od bratrance z havajských ostrovů. Straně věřte, soudruzi, ale jde to hanebně těžce. "Nacista poradcem v Bílém domě", oznamuje týž světoformátní zdroj (21. února 1987, s. 7). John Koehler, nyní 56letý, tedy v r. 1945 již čtrnáctiletý nacista. Tak tady to vidíš, maminko, samá lež.

Režim lidi nepřesvědčí, ale zabráni, aby věděli a pořádně se dovedli orientovat.

"Avšak, co znamená nezaměstnanost dnes? Nejspíš to již nejsou fronty na polévky a bída na okraji života a smrti — to bychom o tom museli něco vědět, viděli bychom záběry v televizi. My však vidíme nanejšť fronty slušně oblečených a živých lidí ve zprostředkovatelných práce. Tak to snad není s tou dnešní nezaměstnaností tak zlé," cituje pochybovače *Rudé právo* (20. října 1982, s. 5), kteří "dokonce rozhlašují, že takový nezaměstnaný na Západě je na tom pořád líp než kdokoliv z nás — zaměstnaných."

Více nerealismu, či dokonce surrealismu, projevují Češi než Slováci (0,7 v 1,1), osoby mladší než starší (nar. v 60tých letech — 0,6; nar. za 1. rep. — 1,0), osoby se základním než s vysokoškolským vzděláním (0,4 v 1,3).

Selektivní autocenzura, gumující negativa, jistě též přispívá k tvorbě pseudosvěta — a tak i k tvorbě značných překážek úspěšné integraci v novém prostředí. Poslužme si formulí SATISFAKCE = REALITA : OČEKÁVÁNÍ. Čím růžovější sny, tím černější probuzení. Jakmile očekávání předčí realitu, satisfakce se ovšem stává minusovou záležitostí.

Chaos, zločinnost: Týž megatonážní *overkill* se mění v bumerang, poslům těchto zvěstí se nevěří. Čím mladší, tím přesvědčenější o západních dokonalostech:

Historické Okamžiky

1. nar. za 1. republiky — 1,5 (50% respondentů uvádí "0" potíží)
2. nar. ve 40. tých letech — 1,4 (69,6% respondentů uvádí "0" potíží)
3. nar. v 50. letech — 1,0 (75,5% respondentů uvádí "0" potíží)
4. nar. v 60. letech — 0,9 (85,3% respondentů uvádí "0" potíží)

Rekordního minima 0,2 dosáhli respondenti s nedokončeným vysokoškolským vzděláním.

Zprávy navrátilců, bédování uprchlíků: "Ustrňte se nade mnou, prosím Vás! Na kolenu vás prosím, dovolte mi vrátit se!!! Můj život mezi emigranty, zloději a homosexuály je už nemožný!" lamentuje emigrant (*Večerní Praha*, 7. srpna 1984), media lamentace zveřejňují zpravidla dvakrát do roka — kolem vánoc (nostalgie) a začátkem leta (t.j. začátkem další uprchlické sezóny). Přispívají romanopisci (Vácha, Pluhař, Houba, Kostrhun, Křenek, aj.) i dramatici (Kavanová, Hanuš — který, dle *Tvorby* z 8. prosince 1982, ve *Smutku jazzového trumpetisty* postihl "až patologické rozpolcenosti hrdiny a bezvýchodnosti běženecké existence"). Však ano, tak to má být, správná literatura se zvedá nad vším, co je v kapitalistickém světě "zvlčile ubohé" (slova národního umělce Josefa Rybáka, *Rudé právo*, 12. března 1977, s.5).

Renegáti jsou teď mezi svými: "V západním Německu mezi revanšisty, v Anglii mezi kolonialisty, v USA mezi imperialisty" (*Tribuna*, 2. září 1970, s. 20). "Je snad náhodné, že všichni protagonisté 'demokratického socialismu' z roku 1968, kteří odešli do emigrace se dali do služeb antikomunistických centrál?" táže se Karel Douděra (v *Rudém právu*, 26. března 1977). Všichni se dali: Pelikán do Evropského parlamentu, mnohé lidské tváře na západní univerzity, katedry též přírodovědné, nicméně samé to antikomunistické centrály.

A pak ze zámoří přijede na návštěvu vykořisťovaný nezaměstnaný běželec, slasti emigrace nevyhnutelné přežene a nadělá víc ideologické paseky, než všichni Douděrové světa.

Nevěří-li národ, o to skeptičtější jsou ti, co se do emigrace právě vypravili: muži jako ženy, Češi jako Slováci. K rozdílným výsledkům rovněž nevede použití dalších socio-demokratických kritérií. Zpravidla skeptičtější starší generace, narozená za 1. republiky, se ale stoprocentně totální nulou vyjádřila o váze všech snah a báhorek režimu o emigrantském utrpení. Touž perfektní nulovou hodnotu propagandistům uštědřili manuální dělníci.

ZDROJE INFORMACÍ O SVĚTĚ (*Známkuje jako v našich školách, od jedničky — známky výtečné, po pětku — tu nedostatečnou*). Kolik vám jich poskytly: souhrnná průměrná známka západní rozhlas2,6

PAVEL KANTOREK

Rok 1977: "Ony ty úpravy exilových vztahů, to není historicky vůbec nic nového. V českých zemích se prodávaly odpustky už ve čtrnáctém století."

západní televize, popřípadě filmy ..2,9
literatura2,8
vyprávění osob, které byly na Západě2,7
Výsledky tedy téměř totožné, známky nemastné neslané — chvalitebná minus až dobrá plus.

Informátoři se pramálo liší ve svých soudech. Vliv rozhlasu ale příznivěji hodnotili mladí než staří posluchači (2,4 v. 3,0), příslušníci rodin s členy KSČ než rodin zcela bezpartijních (2,5 v. 2,7), studenti než osoby již dostudované (2,8 v. 2,3). Řada respondentů, nepochybně v reakci na režimovou kanonádu o bídě emigrace, vytkla zahraničnímu rozhlasu nedostatek programů o úspěšných našincích v cizině.

V případě televize a filmu ženy jsou přísnější než muži (3,2 v. 2,8) a nejprísnějšími jsou jak studenti, tak dělníci (obě skupiny totožnou známkou 3,3).

Vyjádlil se hutní inženýr na návštěvě u dcery v USA: "Pomaloučku má příbuzného či známého na Západě. Mohou se tedy věnovat shánění prestižních artiklů. A polovina lidí se už může dívat na západní televizi. Ta jim dává představu o světě, kterému závidí, ale současně si nedovedou představit v něm žít."

A nyní se dostavuje video — spíš uklidňující prostředek než nástroj ideologické rozvratu: však jak rozvracet, převrtávat mrtvou ideologii. Zbytečně se strachují na Východě a těší na Západě, že kapitalismus na obra-zovkách by mohl podemlít reálné socialistické zřízení. Naopak, vyztužovat je bude. Pár moudrých hlav (např. George Urban, britský publicista maďarského původu) pochopilo

sedativní účinky elektronických novot: ostny závisti snad, jiskry revoluce nikoliv. Malý český člověk, pilíř systému, bude vysedávat před obrazovkou, litovat se bude, ale co by, bloud, pilíři otrásal. Ti z občanů, výjimek z pravidla, co mají namířeno z fotelů do exilových nejistot, se mohou o světě jim dosud neznámém ledacos užitečného dozvědět. Za předpokladu ovšem, že Dallasy nebudou pokládat za věrohodná díla kapitalistického realismu.

Literatuře jako zdroji informací nejpriznivější známku (2,5) dali respondenti s univerzitním vzděláním. Možnost volby je ovšem podrobena možnosti přístupu. "Odebíral jsem z pražské ambasády USA Spektrum, ale i to mi poslední dobou přestalo chodit," připsal na dotazník automechanik (R-54).

Odpovědi na účinnost osobních svědectví jako zdroje informací o světě zůstávaly vesměs konstantní, bez ohledu na použitá kritéria. Nejvíc jejich váhu ocenili úředníci (průměrnou známkou 2,1), nejpřísněji soudili manuální dělníci (3,9). Dali však téměř čtyřku kvalitě získaných informací či možnostem s těmito zdroji svědectví se setkat?

Rostoucí návštěvnost a též možnosti mezinárodního automatického telefonního styku by časem mohly přispět k vylepšení účinnosti tohoto zdroje. (Jakož i k snížení motivů od exilu odrazujících — že rodiče, příbuzné, kamarády již nikdy neuvídím, respektive neuslyším.)

V dotazníku se dostáváme ke značně závažným identifikačním otázkám: "Pokládám se za ..."

č. 47 — ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ: Na československé poměry můj životní standard v době útěku byl

1. značně nadprůměrný
2. poněkud nadprůměrný
3. průměrný
4. poněkud podprůměrný
5. značně podprůměrný
6. nemohu posoudit

Východiskem je životní standard v osmdesátých letech: průměrná měsíční mzda v průmyslu cca 3.000 Kčs, konzumace kalorií značná (československé obyvatelstvo je prý nejtlustší na světě, přehání *Mladá fronta*, 13. ledna 1984, s. 2, jakoby světa Polynézanů nebylo), na osobu připadá ročně téměř 2.000 cigaret (*Mladá fronta*, 16. února 1984, s. 2), za alkohol se utratí sedmkrát víc, než za nápoje nealkoholické (*Haló Sobota*, 11. prosince 1982, s. 2), každé třetí dítě pije pivo deset až patnáctkrát za rok (*Pravda*, 16. února 1984, s. 2), na oslavy v pracovní době se utrací mnoho tisíc z podnikových peněz ("Novodobí furianti", *Rudé právo*, 7. března 1984, s. 2), a od režimu se do přírody odjíždí co nejčastěji: 31% pražských domácností vlastní chatu či chalupu, 25% má k dispozici chatu příbuzných nebo známých, dalších 5-10% jezdí na chaty podnikové. Občané ve svém druhém bydlení tráví 100-120 dní v roce (*Práce*, 5. ledna 1984, s. 3) — tedy třetinu roku mimo dosah socialismu, jakási jejich jednodřevová vnitrozemská emigrace.

"Chci říct, že mi fakt nic nechybělo (nemluvě o nedostupném) ale stále mi něco říkalo: musíš, tady pro tebe není budoucnost, máš na to!" (R-88, student).

"Jsem si pohoršil. Doma jsem měl vinice, auto 3x vyměnil, dům jaký se tady NEVIDÍ. Žil jsem si jako prase v žitě" (R-55, profesor na Vysoké zemědělské).

Celkový výsledek

1 značně nadprům. (++)	2 poněkud nadprům. (+)	3 průměrný (0)
5	39	50

4 poněkud podprům. (-)	5 značně podprům. (--)	6 žádná odpověď
19	1	6

Takto se tedy identifikovalo 114 respondentů (120 minus 6 se nevyjádřivších). Vychází nám tento průměrný propočít: 2,75 — poněkud lepší, než československý průměr. Jen jedna osoba uvedla, že přišla do exilu ze značně podprůměrných životních poměrů.

Faktor subjektivity sebehodnocení

je ovšem neměřitelný. Jenže co když se neprosto nemýlí a nepřehání náš informátor popelář tvrzením, že měl vyšší životní úroveň než informátor lékař? Však oba odešli ze země s tradicí absurdních praktik odměňování podle zásluh a společenské užitečnosti, jak se zdá potvrzovat náš celkový výsledek: osoby se vzděláním středním — 2,6, se vzděláním vysokoškolským — 2,8.

Ženy se hodnotily poněkud příznivěji než muži (2,6 v. 2,8), Slováci příznivěji než Češi (2,7 v. 2,8), starší, za 1. republiky narozená generace, značně lépe než ti mladší (2,2 v. 2,5 a 3,0).

č. 48. POLITICKÝ POSTOJ. V porovnání s lidmi, které jsem v Československu znal, hodnotím svůj postoj k Husákově režimu:

1. značně nepříznivěji
2. poněkud nepříznivěji
3. asi stejně jako oni
4. poněkud příznivěji
5. značně příznivěji
6. nemohu posoudit

Radio Free Europe — European Area Audience and Opinion Research publikovalo v červenci 1986 zprávu "The Political Self-Assessment of Czechoslovak Respondents in Terms of a Left-Right Continuum". Zjišťuje v ní posun ke konzervatismu za posledních sedm let, s těmito výsledky: levice — 9%; střed — 72%; pravice — 21%.

Studie profesionálně důkladná, leč o kolik asi nevěrohodnější je závěr návštěvnice, někdejší československé občanky: "Lidé jsou naprosto bez zájmu o cokoliv, co se netýká jejich soukromého života. Nebudeme si zbytečně otravovat život, každý víme své a musíme to nějak rozumně přežít."

Od našich respondentů jsem neočekával objektivní soudy s celostátní platností. Však proto byla otázka formulována v *relaci* k názorům v kruzích té které osoby: jistěže názory pracovníků v Rudém právu se liší od politických nálad mezi vyhozenými studenty (či aspoň by se takové lišení dalo předpokládat).

Celkový výsledek

1 značně nepřízniv. (--)	2 poněkud nepřízniv. (-)	3 stejně (0)
36	25	54

4 poněkud přízniv. (+)	5 značně přízniv. (++)	6 nemohu posoudit
4	0	1

Odpovědi 119 respondentů (120-1) vyprodukovaly průměr 2,2, tedy postoj jen poněkud negativnější a spíš se již přibližující k národnímu normálu.

Stejně jako v případě sebehodnocení životní úrovně, ženy se vyjádřily poněkud příznivěji než muži (2,3 v. 2,2), též Slováci víc než Češi (2,4 v. 2,2) — statistický rozdíl nicméně pramalý.

Nelišily se soudy respondentů z rodin dělnických a nedělnických, z městysů, měst či Prahy. Ti s členy KSČ v rodině se o režimu vyslovili přísněji než osoby z bezpartijního prostředí (2,1 v. 2,3).

Nadprůměrně negativní vztah k reálnému socialismu vyjádřili studenti (2,0) a manuální dělníci (2,1).

Zřetelná souvislost mezi stupněm školního vzdělání a nelásky vůči režimu:

základní: značně nepříznivější postoj k režimu má53,9%
střední:30,8%
vysokoškolské nedokončené ...29,4%

Měřeno-li podle věku, generace let padesátých — ta ekonomicky nejproduktivnější a v současném exilu nejpočetnější — je též na za zády zanechaný režim nejkritičtější: průměr 1,7, rekordně to rigorózní soud.

Krajanské středisko

DENIA

Španělsko

Na výběr jsou: garsonky, byty, řadové domky, vilky a pozemky ve všech cenových kategoriích.

Prodej — pronájem.

"LA PEDRERA II"

Vesnička klubového rázu

Hledáme zájemce o
— převzetí klubové restaurace
— vybudování tenisového klubu
Podmínka: Vlastní kapitál

Bližší informace:

DIVA IMMOBILIEN
K. a V. Divoký, Segantinstr.9
CH-8049 Zurich
tel. 01/56 21 56
(od května 88: 01/341 21 56)

Služba čtenářům

35 letý Kanadčan, kompjútrový inženýr (178 cm), sportovec, by se rád seznámil s Českoslovačkou do 32 let, mluvící anglicky, která také ráda cestuje. Zn.: Kanadčan

Milana Kortana z Prahy hledá spolužák. Zn.: Dopis v redakci.

Celková distribuce respondentů podle jejich životní úrovně (horizontální řady) a vztahu k režimu (vertikální sloupce):

ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ	VZTAH K REŽIMU					
	1 (--)	2 (-)	3 (0)	4 (+)	5 (++)	6 neodpov.
1. (++)	1	2	2			
2. (+)	11	11	14	3		
3. (0)	15	6	28	1		
4. (-)	6	5	7			1
5. (--)			1			
6. (neodpov.)	3	1	2			

Toto je tedy souhrnný obrázek: ač je relativně největší počet respondentů s průměrnou životní úrovní a též i průměrně pozitivním či negativním postojem k režimu, výše životního standardu naprosto není úměrná pozitivnímu vztahu k režimu, spíš naopak.

č. 52. ELEMENTÁRNÍ SOUHRNNÁ OTÁZKA: HLAVNÍ DŮVOD K EMIGRACI:

motiv	počet respondentů
1. výlučně ekonomický	0
2. převážně ekonomický	4
3. jen částečně ekonomický	22
4. převážně neekonomický, spíš politický	58
5. výlučně politický	28
6. neodpovězeno	8

Slápnuto do vosího hnízda. Kolik tedy je doopravdy jakých? Pro kolik je tato otázka totální tabu a pravdivé přiznání puncem neřesti? "Převážně ekonomicky" přiznala Slovenka, úřednice (R-97) a k tomu připsala: "pocitivá odpověď". Takto se všeho všudy vyjádřili čtyři respondenti — jeden z třiceti! Osmi dalším se zřejmě do nepocitivé odpovědi nechtělo a proto se jí raději vyhnuli. ("Ani jeden z těchto důvodů" pythicky napsal R-90, právník.)

Celkový průměr odpovědí na škále této problematice: 3,98, tedy velmi těsně u hranice "převážně neekonomické".

Jednotlivé kategorie:

Muži — 4,0; ženy — 3,9.

Příchozí bez rodin — 4,2; s rodinami — 3,9.

Češi — 4,0; Slovinci — 3,6.

Narození za 1. rep. — 4,4; v letech 40tých — 4,2; 50tých — 3,9; 60tých — 4,0.

Vzdělání: základní — 3,9; střední — 3,9; vysokoškolské nedokončené — 3,9; vysokoškolské dokončené — 4,1. Povolání: dělníci — 3,7; řemeslníci — 4,0; úředníci, učitelé — 3,8; technici — 3,8; svobodná povolání — 4,1; studenti — 3,9.

Třídní původ: dělnický — 3,8; nedělnický — 4,1.

Komunisté v rodině: ano — 4,2; ne — 4,0.

Bydliště: Praha — 4,1; města s

obyv. nad 100.000 — 4,1; města s obyv. 10.000 — 100.000 — 4,4.

Nabízí se řada otázek a interpretací. Některé výsledky — např. alergie na komunismus v rodinách s komunisty — nepřekvapí, jiné patrně ano. Připomeňme si však, třeba i zbytečně, že toto není akurátní diagnóza skutečné motivace, ale pouze souhrnné údaje toho, co dotyční o sobě řekli, dali na papír, co si případně zcela pocitivě o své motivaci myslí.

Následuje korelace životního standardu a motivu emigrovat:

ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ	MOTIV EMIGROVAT					
	1	2	3	4	5	6
1. (++)	-	-	1	1	3	-
2. (+)	-	2	4	17	11	5
3. (0)	-	2	13	25	6	2
4. (-)	-	-	3	9	4	1
5. (--)	-	-	1	-	-	-
6. (nepoví)	-	-	-	2	4	-

Nyní korelace vztahu k režimu a motivu emigrovat:

VZTAH K REŽIMU	MOTIV EMIGROVAT					
	1	2	3	4	5	6
1. (--)	-	-	7	12	14	2
2. (-)	-	1	4	13	9	-
3. (0)	-	3	9	32	5	4
4. (+)	-	-	-	2	-	2
5. (++)	-	-	-	-	-	-
6. (nepoví)	-	-	1	-	-	-

Ovšemže, čím nepříznivější vztah k režimu, tím političtější motiv odchodu. Souvislost logická, ale postavená na skutečnosti jak pravděpodobné?

Zkušený exilový pracovník, kterého ale nebudu raději jmenovat, mě ujistil, že na Západ **aspoň z devadesátí procent přichází lidé s výlučně ekonomických důvodů**, s naprostým nezájmem o jakousi demokracii. Výjimky existují — výteční jedinci, ale je jich hodně málo.

"Ale toho majetku, co tam nechali! To přece popírá váš argument," namítl jsem.

"Nepopírá," odvětil. "Naopak. Doma měli dva domy, a ty opustili ne kvůli svobodě, ale proto, aby si na Západě mohli poříditi tři, které si v socialismu poříditi nemohli."

Zůstávám nepřesvědčen, dojem takhle hrozivě masňácký jsem si z tohoto průzkumnického počínání, vzor mnohým neveselým zkušenostem, přece jen neodnesl.

Leč nepřehlédnutelnými zůstávají ponuré precedenty: veleprocento normalizujících se našinců emigrantů v Evropě i v zámoří. Úředník v jednom lze švýcarských kantonů mě uděsil informací o téměř **osmdesátiprocentní** znormalizovanosti československých politických uprchlíků před komunismem.

Ota Filip odhaduje ("Zbabeľci?", *Zpravodaj*, č. 10, 1985, s. 32), že ve Švýcarsku je skutečných politických uprchlíků asi jen šest procent. Když se pro uprchlickou obec připravoval televizní program v její prospěch, nenašel se dobrovolník předstoupit před kameru.

Filipovi odpověděl (*Zpravodaj*, č. 12, 1985, s. 2-3) slovenský "hospodářský utečenec". Zdůraznil "obyčejný lidský strach", který žene lidi ven. "Nejde o neodůvodněný pocit, ale o reálnou, každodenní hrozbu... Tento strach má tisíce forem a podob."

Argumentace třeba přesvědčivá, a

jak pak rozuzlit politickou versus ekonomickou motivaci emigranta, oprávněně či zcela zbytečně vyděšeného? Přesvědčivá, ale jen *up to the point*: když už pak jednou venku, netřeba se na Západě schovávat, před televizní kamerou či čímkoliv, na vyslanectví škemrat o upravenec-ký status a co nejdřív se zpět rozjet do země údajného děsu a utrpení.

Takže problém nevyřešíme.

(Dokončení příště)

Služba čtenářům

45 letá tmavovláská vyšší postavy, rozvedená, bezdětná, žijící v Kanadě, by se ráda seznámila s mužem přiměřeného věku, žijícím kdekoli. Zn.: Život ve dvou.

Poezie je krví svobody Za Západ s Danielem Strožem rozmlouvala Zdena Škvorecká.

Pro titul tohoto rozhovoru jsem si vypůjčila slova Františka Halase, jak je uvádí Daniel Strož hned na první straně edičního programu nakladatelství Poezie mimo Domov — Poezie je krví svobody. Všichni, kdož ji milujeme, musíme vášnivě hájit ji před zneužitím.

Daniel Strož, zakladatel českého nakladatelství OBRYŠ se věnuje převážně vydávání české poezie, která doma nesmí vycházet, a bere Halasova slova s neobyčejnou vážností, což dokazuje už řadu let nikoli slovy, ale skutky.

Západ: Kdy a proč jste založil PmD. Jistě to souvisí s tím, že sám jste básník. — A co si myslíte o funkci poezie v moderním světě?

Daniel Strož: První knížka pod hlavičkou PmD, což značí Poezie mimo Domov — Domov s velkým D (tak jsem si domova vážil a stále ještě vážím), byla vydána v roce 1975. Byl to můj vlastní opus, s názvem Zpovědnice moje hvězda. Předtím, začátkem téhož roku, mi vyšla prvotina *Dlaň plná naděje*. Po dlouhých průtazích se jí ujal jeden český nakladatel v New Yorku, který spolupracoval s nakladatelstvím Křesťanské akademie v Římě. Takže jsem už věděl, jak složitě je knížku poezie v cizině vydat — že to není o nic moc lehčí, než předtím doma v Praze. Musím připomenout, že stěžejní část mé prvotiny tvořily verše, vřazené původně do sbírky (teď už nevím, jak se měla jmenovat), kterou jsem si připravil pro vydání v Mladé frontě, tuším, že v roce 1967. Ivan Diviš mi ji tam — v edici Mladé cesty — náležitě "ztrhal".

Nedá se říct, že by se čtenáři o mé první vydané knížky zrovna prali, faktem však zůstává, že jsem se skrze ně seznámil s mnoha lidmi, kteří cítili a jednali podobně jako já — byli mezi nimi Pavel Javor, Jiřina Fuchsová, Aleš Andryszák, Otakar Štorch, Petr Sacher, Václav Hokův a mnozí jiní — prostě s lidmi, kteří se nacházeli ve stejné situaci. Kdesi v tomto okruhu vznikla vlastně myšlenka na soustavné vydávání české poezie v cizině — tedy mimo domov. Na jaře 1977 došlo k její realizaci, zkusmo opět mou vlastní sbírkou — *Svící do rána*. U kolegů této první řady PmD — Edice bibliofilů, jak jsme ji nazvali (jednalo se o útlé svazečky volných dvoulistů v přebalu), stál se mnou Karel Kryl. Celkem šestadvacetkrát vydržel rýpat klišátko-linoryt na obálky knížek. Měly společný motiv: srdce. A my jsme tím srdcem do toho opravdu šli — než to Karla jednoho dne přestalo bavit. Odešel, podotýkám, v době největší slávy: kolem edice se konečně začal soustřeďovat zájem čtenářů a sběratelů; také z Československa. Odtud ale i jiných zájemců: za další mou knížku, kterou jsem v této řadě vydal, mě zbavili občanství. Jmenovala se *Orgie smutku* a vyšla k desátému výročí okupace.

Ale odbočil jsem snad příliš od vaši

otázky. Anebo neodbočil, jen jsem se zapovídal. Měl jsem asi odpovědět: PmD jsem založil poprvé v roce 1975. Podruhé pak s Karlem Krylem v roce 1977. Důvod byl zcela prostý: nebylo kde vydávat poezii.

A co si myslím o funkci poezie v moderním světě? Hm. Měl bych zůstat stručný. Ale to umím, jak vidím, asi pouze v básni. Poezie má dnes funkci asi stejnou, jako třeba už ve středověku: vniká lidem do útroby. Hluboko a někdy i nepříjemně. Je-li nějak zprostředkována, recitovaná nebo zpívána (Krylem například venku, doma Nohavicou), je lidem stravitelnější; čist ji, znamená zůstat s ní sám. A toho se lidé bojí.

Z: Myslíte si, že je to důvod, proč tak málo lidí poezii čte? — Ale proč je tak mnoho lidí, kteří poezii píšou?

DS: Mýlíte se, fenomén šedesátých let máme už dávno za sebou. To nám vyrůstali básníci a vůbec literáti jako houby po dešti. Taková doba dnes není. A není to vinou Černobyly, to vím určitě.

Nedávno jsem četl v Mladé frontě rozhovor s básníkem Michalem Černíkem o problémech mladých literátů. Na otázku, proč chybějí knihy autorů opravdu věkem mladých, řekněme do třiceti let, odpovídá dosti úsečně: "Asi proto, že rukopisy nejsou..." Dále pak jmenuje "nejožehavější" problémy mladých umělců: "Prostor, kde by mohli psát, protože řada jich má stísněné bytové podmínky. Čas, v němž by mohli psát, protože všichni mají své normální občanské povolání..." To si nevymýšlím, tak to v té Mladé frontě opravdu stojí. Černé na bílém.

Stálo by za to. zeptat se Josefa Škvoreckého za jakých podmínek psal své Zbabělce... Za sebe mohu říct, že z několika málo čtverečních metrů původně dětského pokojíku obloženém ze všech stran knihami dělám celé nakladatelství. Odtud vychází zhruba na deset knižních titulů ročně. K tomu čtyři čísla časopisu. A tu a tam nějaká ta vlastní knížka. Vše po osmihodinové denní lopotě v zaměstnání.

Z: Čím se vlastně žijete — a čím jste se živil doma? Jste ženatý? Máte děti?

DS: Jsem ženatý, doufám že už naposledy — a mám děti, dvě, téměř dospělé, syna a dceru. Syna jsem přivedl do manželství já, dceru žena. Pracuju v Mnichově jako vedoucí skladu, nic lepšího už na mě nezbylo, a jsem rád, že mám aspoň to, při dnešní nezaměstnanosti.

Doma v Praze jsem se doposledka živil jako technik chladicích zařízení, v oboru jsem vynikal, byl jsem tehdy vzorný pracovník s ambicemi stát se vedoucím střediska. Nevymyslím si, potvrdí vám to i ředitel pražské Kovo-sluzby dr. Eugen Absolon, je tam dodneška.

Mnozí se teď asi pozastaví nad mými posledními větami, nepůjde jim do hlavy, jak se člověk s tímhle (ne) vzděláním — a k tomu ještě s technickým oborem — mohl dostat k literatuře. Ale vysvětlím to, vždyť je to, holenku, docela prosté. Jsem pouhým produktem doby. Té, kterou leckteří soudruzi dlicí dnes společně s námi v exilu, tak promyšleně a pečlivě vytvářeli.

Již na základní škole v Masné ulici jsem byl hýčkán převážně profesory. To těmi, kteří z kádrových důvodů nesměli vyučovat na vysokých školách. Byla jim sympatická má prostorčekost, zamlouval se jim školní časopis, který jsem vydával jako samizdat, jen ohodnocovat z předmětů mě nesměli jak by měli a chtěli — také z "kádrových důvodů". To víte, dítě z živnostnické rodiny, k tomu napůl německé! Když jsem, coby dítě veskrze bystré, záhy postřehl o co kráčí, na školu jsem se úplně vykašlal. (Hůře se vedlo mé o rok mladší sestře, která se vypínala až k nadlidským výkonům — a přestože i závěrečné zkoušky absolvovala s vyznamenáním, musela na tři roky nastoupit do průmyslu, než jí povolili studovat

strojnickou průmyslovku, na kterou vlastně nechtěla.)

Dávno před ukončením základní školy v roce 1957 jsem spolupracoval s několika dětskými časopisy, pobíral dokonce i drobné honoráře (tehdy se ještě nemuselo uvádět tzv. rodné číslo, které každého prozradí). No a potom mě rodiče z protekce dostali do jmenovaného oboru. Odejel jsem na dva roky do internátní školy . . . Tam znovu školní časopis (oficiálně), na nějž někteří soupeřníci dodnes vzpomínají, spolupráce s časopisy, teď už mládežnickými, účast v soutěžích tvořivosti mládeže (STM), a dokonce divadlo.

Na vojnu mě povolali, nebylo to k pětáčkům, psal už se rok dvaadesátý. Nějak si povšiml mých schopností, kvalifikovali mě do vojenské školy — letecké — a šup se mnou do Košic. Matka v tom viděla opět nějaký úskok, plakala. Já už se viděl s hodností poručíka, tenkrát v té modré uniformě, co vlastně nevypadala ani tak vojensky. Nebylo z toho nakonec nic, vojna není pro básníky. Na vlastní žádost mě odveleli na letiště do Kbel u Prahy, kde se mě ujal velitel letiště a osobní pilot Bohumíra Lomského (tehdy armádního generála) podplukovník Vintrlík a učinil mě palubním technikem generálova salonního letounu IL-14. Nalétal jsem se tolik a za takových podmínek, že kdybyste mě pozvali na návštěvu do Kanady, raději tam doplavu.

Sotva jsem vkročil do civilu, ocitl jsem se znovu u poezie, v poetickém divadle, jak se tomu tehdy říkalo. To naše bylo při nealkoholické kavárně Luxor na Václavském, později při Domě dopravy a spojů na Vinohradech. Verše jsem publikoval ojedinele v Mladé frontě, v Divokém vínu, v časopise My a ve Studentu.

Z: Kdy jste vlastně přišel do exilu? Zvolil jste si za exilovou zemi Německo proto, že — jak jste před chvílí řekl — pocházíte z německé rodiny?

DS: Ano, proto, že pocházím napůl — z matčiny strany — z německé rodiny. Přistěhoval jsem se za příbuznými, které jsem sotva znal, protože je z domova vyhodili už na samém začátku padesátých let. (Pro lidi znalé doby: naštěstí až na samém začátku padesátých let!) A nejméně už také vlastně exulant. Nedlouho poté, co jsem byl zbaven čs. občanství, bylo mi uděleno německé, které mně samozřejmě náleželo už dřív, po němž jsem ale nijak zvlášť netoužil. Jsem dnes tedy Čech s německým pasem. Anebo česky píšící Němec . . .

Do exilu jsem odešel krátce po invazi, ještě v srpnu 1968. Bydlel jsem tehdy v Třebízského ulici na Vinohradech, blízko rozhlasu . . . Vidíte, letos tomu bude už dvacet let . . . Ale pro mě jako kdyby to bylo včera: probudil mě v noci přítel telefonem; moc mi toho nemusel říkat, slyšel jsem je přijíždět po Vinohradské . . . Zhroutil se mi

svět, když jsem vyběhl a spatřil je na vlastní oči. Od té chvíle jsem nespál, nevím jak dlouho, kolik nocí. Běhal jsem po městě, byl jsem snad u všeho, co se kde událo. Probral jsem se vlastně až tady, v Německu, v Mnichově (víte, v tom zpropadeném Mnichově — to město jsem do té doby neměl rád, a to vlastně jen pro jeho název!). A tihle lidé tady, ti Němci, také hodně sudetští, ti Mnichované nám snášeli všechno, co jsme mohli i nemohli potřebovat — a nesměli jsme nic odmítnout. Promluvit česky na ulici, znamenalo vyvolat obrovskou vlnu zájmu a tříšt' nekonečných otázek, projevy sympatií . . . Ale o tom bychom mohli vést samostatný rozhovor. Prostě po těch diskusích tehdy jsem přestal nenávidět Rusy, kteří nás tak ponížili, i Němce, kteří nás ponížili předtím. Tenkrát jsem si ujasnil, že je zapotřebí nenávidět systémy, které zbavují lidi lidství. A že je v zájmu každého člověka, aby proti nim dělal co je v jeho silách . . .

Z: Vraťme se zpět k poezii. — Koho považujete za nejvýznačnějšího současného českého básníka?

DS: Tady — alespoň tady — vám odpovím stručně a bez dlouhého rozvažování: je jím Ivan Diviš. Kdyby se o jeho *Odchodu z Čech* nebo i o *Žalmech* například dozvěděl svět, měli bychom dalšího nositele Nobelovy ceny. To říkám s vědomím toho, že pravdu je třeba vyslovovat za všech okolností. V mém případě i přesto, že na našem přátelství s Ivanem leží momentálně stín jeho nepochopení mé poslední vydané knížky.

Z: Máte na mysli vaše Exilové seppuku?

DS: Ano, právě tuhle knihu. Vytrpěl jsem si za ni své, mnohem víc, než bylo zakalkulováno. Ale kdo rozdává, musí umět i přijímat, říká se — a já se tím utěšuju. Každopádně se zase jednou ukázalo, jak složité je psát satiru, navíc ještě dost adresnou — a že je vlastně nakonec úplně jedno, kde to člověk dělá, v jakém systému. Knížka je však prodejním šlágre, jak se tu a Západě říká a před krátkem jsme museli pořídit dotisk prvního vydání. Což značí, že její celkový náklad vystoupil na šest tisíc výtisků. to zdůrazňuji záměrně — pro čtenáře doma i venku, kteří mívají často prazvláštní představy o nákladech exilových publikací.

Z: Sledujete tvorbu mladé generace doma? Máte vůbec možnost ji sledovat, tu, která se nepublikuje v Literárním měsíčníku? Jistě tam vyrůstá zase nějaký mladý Holan nebo Hrubín . . .

DS: Ujišťuji vás, že sleduji téměř všechno, co je v Československu vydáváno oficiálně i neoficiálně, v samizdatu. V poezii prakticky veškerou produkci. Kromě většiny samizdatových a exilových periodik čtu pravidelně dvacatero českých, slovenských a německých novin a

časopisů. V nedávném příspěvku pro Deutschlandfunk jsem vypočítal, že jsem za uplynulý rok přečetl dobré dvě stovky nejruznějších knih. Vedle zhruba sedmdesáti rukopisů . . . Ovšemže to všechno ke své vydavatelské práci nepotřebuji. Bude v tom zčásti i jakýsi komplex autodidakta, jenž si nedokáže ohraničit stupeň svého vzdělání. Anebo jen láska k četbě, ke knize? Nejspíš obojí.

Mezi mladými a mladšími básníky doma i venku žádného nového Seiferta, Holana nebo Hrubína prozatím nevidím. To v próze jsme na tom podstatně líp. Na rozdíl od Michala Černíka, které jsem tady citoval, domnívám se, že poměrná bída mladé poezie má kořeny v temných sedmdesátých letech v Československu, v době tzv. konsolidace. Skutečný básník se totiž musí odevzdat celý, nenese na trh jen onu pověstnou kůži. A to je spojeno pokaždé s velkým osobním rizikem.

Chtěl bych přesto uvést několik jmen, která mi v posledních letech nějak zvlášť utkvěla v paměti. Z "neoficiálních" je to především Jáchym Topol — čtenáři se s jeho verši setkají v almanachu české poezie osmdesátých let *Na střepech volnosti*, který v našem nakladatelství připravujeme k vydání — vedle Topola jsou tam zastoupeni i Krchovský, Zmrzlík a další "mladí". Almanach v sobě ovšem soustřeďuje tvorbu všech zaměřovaných autorů, a těch jsou dnes už čtyři generace . . . Z "oficiálních" mladých, kteří mají za sebou po knížce, a do nichž lze vkládat jistě naděje, jmenuji Sylvu Fischerovou a Milana Husáka. *Z: Jaká je ekonomická základna vašeho nakladatelství? Jak sázíte, tisknete? A jakou máte čtenářskou obec?* *DS:* Ekonomickou základnu nemáme žádnou. Nepodařilo se nám ji vybudovat. Po celá ta léta pracujeme systémem, který bych nazval "z ruky do huby". To je, myslím, ten pravý výraz. Rozešleme knihy a chvějeme se hrůzou, aby nám je čtenáři zaplatili. Za utržené peníze vydáváme další knihy . . . Přistihují se, že hovořím v množném čísle: k nakladatelství patří také manželka Vlasta a kolega grafik Vladimír Milev. Oba na bázi takzvané dobrovolné. Odměnou je nám všem třem radost z vykonané práce . . .

Ale zcela bez peněz se nakladatelství vést nedá, jak nejlíp víte sama. Kdysi v začátcích vypomáhal Miloš Svoboda, redaktor mnichovské Národní politiky. Pracoval jsem na oplátku pro Český ústřední svaz v Německu, který pan Svoboda zároveň řídil. Jako kulturní referent . . . Později pak, a to až donedávna, některé naše tituly podpořil profesor František Janouch z Nadace Charty 77 ve Stockholmu. Jeho nezištné pomoci by měla dnes už vděčit celá řada v Československu zaměřovaných autorů. Věřím, že také vděčí. Bohužel se však pomoc Nada-

ce Charty v poslední době značně zbyrokratizovala ustanovením poradní komise, hloučku, který bezpochyby dokáže ocenit hodnotu předložených děl, ale o praktické stránce vydávání naší literatury v zahraničí nemá ani potuchy. V neposlední řadě spěchám připomenout otce opata Anastáze Opaska z Opus bonum, ryzího člověka, pamětníka Josefa Floriana ze Staré Říše a i spoluvůrce česko katolické literatury. Také on pomohl finančně některým našim publikacím. Částečnou zásluhu na tom, že ještě existujeme, má i Pavel Tigríd.

Protože vím jak našinci rádi zveličují, zdůrazňuji, že dotace jednotlivých titulů nepřekročily nikdy jednu až dvě pětiny celkových nákladů. Tyto pak udržujeme v přijatelných mezích tím, že si provádíme sazbu knih a časopisu sami (vydaje máme pouze s častými opravami zastaralého fotosázecího zařízení, elektrickým proudem a potřebným materiálem, který není nejlevnější). Tiskárnu nevlastníme, tu musíme platit "na plno".

Při posledním frankenském setkání v září minulého roku bylo o mně kýmisi rozšiřováno několik ničemných lží. Jednou z nich, která se mě obzvláště dotkla, bylo tvrzení, že si u nás musejí autoři knížku financovat sami. To se nestalo ani v jednom případě, snad s výjimkou mých vlastních opusů na samém počátku naší vydavatelské činnosti.

Jednou z podstat mé práce bylo a je, zaznamenávat českou poezii v celé její šíři, vystříhat se všemožné elitářského přístupu jako tomu bylo kdysi okolo Sešitů pro mladou literaturu anebo Tváře. Uvést však dobrého, neznámého autora, o kterém čtenář nikdy neslyšel, je krkolomnou záležitostí. Problém jsem vyřešil jediným možným způsobem, a to tak, že se v některých případech noví autoři na vydání podílí odkoupením části nákladu své knihy za slevněnou cenu. Není to nakonec nic nového ani zcestného, podobná praxe se provozovala mnohdy i ve státních nakladatelstvích v šedesátých letech. (Za první republiky to bylo praxí zcela běžnou.) Většina takto u nás vydaných knih o nichž by se byl jinak nikdo nedozvěděl, přešla už dávno do fundusu současné české poezie.

Ptáte se po čtenářské obci. Je velická rozlohou (čtenáři se nacházejí po celé zeměkouli), co do počtu duší však pouhá víska, jak o tom svědčí náklady našich publikací, pohybující se mezi třemi až pěti sty výtisky. Řekl jsem už na začátku našeho rozhovoru, že mám pocit, jako by se lidé báli verše číst . . .

Nakladatelství přežívá vlastně z jádra stálých odběratelů, příznivců poezie. Snad to nebude vykládáno jako výraz falešné skromnosti anebo třeba zase podkuřování někomu,

když řeknu, že jenom díky těmto čtenářům nacházím v sobě sílu vždy znovu v téhle práci pokračovat. Posiluje mě jejich aktivní zájem, jejich přátelské, ale i kritické názory a připomínky . . .

Z: *O Obrysu, čtvrtletníku nezávislé české a slovenské kultury, který v Mnichově také vydáváte, jste se prozatím zmínil jen letmo. Také v Impresu časopisu jsem objevila formulku o pomoci Nadace Charty 77 . . .*

DS: Obrys je ryze kulturním časopisem a vstupuje letos už do osmého roku trvání. Západ je, myslím, o dva roky starší . . . Jako první jsme v Obrysu přišli s proklamací o jednotě české (a i slovenské) kultury, bez vlivu na místo jejího vzniku. Tu plníme podnes a časopis v sobě slučuje — v obrysech, na víc nestačí kapacita — kulturu exilovou a domácí, oficiální i neoficiální. Nebylo lehké přijít před lety s názorem, který dnes zastává kde kdo. Během let jsme se propracovali k nákladu dvou tisíc výtisků, z toho je tři sta miniformátů určených do Československa. Na větší množství nejsou peníze, přestože zájem doma je značný. Výše finanční pomoci Nadace je bohužel přečerpána . . .

Z: *Jak dlouho to všechno chcete dělat?*

DS: To je otázka! — Tak dlouho, dokud mně vystačí síly. — A také: tak dlouho, dokud nám platící čtenáři v zahraničí zachovají věrnost. Vždyť dobře víte, jak jsme s tou naší nezávislou literaturou, kterou vydáváme, na nich závislí. — A ještě: tak dlouho, než se situace v naší zemi změní natolik, že se staneme přebytečnými.

Každopádně ale vím, co budu dělat, až to jednou dělat nebudu: vrátím se ke své vlastní tvorbě, na kterou teď nemám čas, žít se budu nadále skladničením, a přispívat budu třeba do pražského Kmene . . .

Z: *Jaké jsou vaše vztahy s ostatními nakladateli?*

DS: Většinou dobré, nepočítám-li několik hochštaplerů, kteří se mezi námi v posledních letech objevili s vidinou rychlého zbohatnutí. Až zjistí, že to nelze ani pomalu, jistě se zase vytratí. Hůře se budou zaceľovat škody, které napáchali a ještě napáchají . . .

Dobře fungující spolupráce mezi nakladateli je důležitá, napomáhá vzájemnou výměnou zkušeností, koordinuje do jisté míry přípravu edičních programů. Po léta ji praktikujeme s vámi, tedy s 68 Publishers, s Indexem, s Arkýřem . . . S léty se prohlubuje. Josefu Škvoreckému lze dokonce připsat i "kmotrovství" několika našich publikací: kromě jiných titulů v minulosti, zasloužil se u nás o vydání básnického výboru *Letorosty Jiřiny Haukové* v uplynulém roce a zprostředkoval i vydání básní Ladislava Fikara *Kámen a hrob*, které připravujeme pro letošek. Adolf Müller z Indexu se stará například už

léta o to, aby se naše svazky objevovaly pravidelně ve stánku exilové literatury na frankfurtském knižním veletrhu. Mohl bych uvádět další příklady kladných vztahů . . .

Z: *Co si myslíte o bývalých komunistech v exilu?*

DS: Nebude se to příliš slučovat s tím, co jsem říkal v začátku našeho rozhovoru, hlavně o mém sociálním původu a zkušenostech mého pětadvacetiletého života v Československu. Zazní proto poněkud paradoxně, když řeknu, že si o nich myslím jen to nejlepší, a to o těch, kteří jimi v cizině dokázali zůstat, i bez partajní legiti-mace. Konkrétně mám na mysli třeba Zdeňka Mlynáře, kterého dokonce považuji za nejserióznějšího našeho současného politika v exilu. Vedle něho si vážím i Jiřího Pelikána, Oty Šika a také třeba Františka Janoucha. Oni, a s nimi ještě několik málo dalších, dokazují už po léta světu, že naši nejvlastnější národní vlastností skutečně není poseroutství.

Odporní jsou mi naproti tomu ti z "bývalých" komunistů, kteří "prý" jimi v podstatě ani nebyli, chameleóni a kariéristé, jimž nikdy nešlo o jiné zájmy než osobní. Patří k nejhluchnějším elementům exilu, zalezli do všech jeho struktur, kde otravují ovzduší. Dojde-li brzy k opravdovému přehodnocování událostí osmašedesátého roku, jak se z Prahy i Moskvy doslycháme, sehraji v něm roli "předmětů doličných". Myslím si, že to bude konečně jejich role poslední. Když už ne před neinformovaným a všestravitelným exilem, pak před národem zcela určitě.

Z: *Jaké tituly připravujete ve vašem nakladatelství na letošní rok? Na co se mohou čtenáři těšit?*

DS: V říjnu minulého roku jsme vydali nový ediční program, sahající až do roku 1989. Každý si jej může od nás vyžádat, nestojí nic, tedy zájemce nestojí nic, my bychom za náklady na něj vynaložené mohli vydat knihu navíc. Ale knižní katalog je důležitou informativní součástí všech nakladatelství, která se berou vážně — i exilových — a nelze se bez něho obejít.

Už teď je nám jasné, že se nejspíš nepodaří do termínu realizovat všechno, co jsme si předsevzali. Za pokus to však stojí; navíc s autory, jakými jsou Zdeněk Kalista, Emil Juliš, František Lazecký, Ivan Andre-nik, Ladislav Fikar, Josef Kostohryz, Ivan Jelínek, Jaromír Hořec a mnozí, mnozí další.

Z: *Co byste řekl závěrem?*

DS: Závěrem bych chtěl poděkovat za trpělivost a pochopení všem čtenářům, kteří nás už po léta provázejí. Čtenáře, kteří prozatím nenalezli cestu ani k jediné naší vydané knize, bych pak poučil verši Jiřího Suchého o tom, že "trocha poezie nikoho neza-bije . . ."

□

Tři významné publikace

Tři významné publikace, v našem novém knižním katalogu neuvedené, připravujeme k vydání ještě do konce roku 1988:

NA STŘEPECH VOLNOSTI, almanach současné české poezie v ČSSR oficiálně nevydáván. Uspořádal Zdeněk Hrubý. Vedle úvodní básně Jaroslava Seiferta, setkáme se zde s verši Ivana Andrenika, Egona Bondyho, Petra Buriana, Miroslava Červenky, Lumíra Čivrného, Bohumily Grögerové, Jiřiny Haukové, Zbyňka Hejdy, Josefa Hiršala, Jaromíra Hořce, Pavla Janského, Jiřího Jirásky, Miroslava M. Jirce, Ivana Jirouse, Věry Jirousové, Emila Juliše, Petra Kabeše, Zdeňka Koňaka, Josefa Kostohryze, Ivy Kotrlé, J. H. Krchovského, Edy Kriseové, Jiřího Kuběny, Milana Maralíka, Lenky Marečkové, F. D. Mertha, Josefa Mlejníka, Jana Nováka, Ladislava Nováka, Naděždy Plíškové, Miroslava Ptáčka, Zdeňka Rotreky, Ivo Rožka, Pavla Rezníčka, Ivana Slavíka, Andreje Stankoviče, Niny Syobodové, Jaromíra Šavrdu, Karla Šiktance, Jáchyma Topola, Marie Valachové, Vladimíra Vokolka, Arny Wágnerové, Ivana Wernische a Petra Zmrzlíka. S doslovem Jana Trefulky a ediční poznámkou Zdeňka Hrubého. Almanach ilustroval Jiří Jirásek. Předpokládaná cena asi 30,- DM.

SLOVO A ZEĎ, výbor ze současných polských básníků. Uspořádali Andrzej Jagodziński, Antoni Pawlak a Leszek Szaruga. Do češtiny přeložil kolektiv překladatelů v Československu. Ve výboru jsou zastoupeni tito autoři: Stanisław Barańczak, Jacek Bierezin, Tadeusz Borowski, Katarzyna Boruń, Piotr Bratkowski, Jarosław Broda, Ernest Bryll, Lech Dymarski, Stanisław Grochowiak, Julia Hartwig, Zbigniew Herbert, Ryszard Holzer, Jarosław Iwaszkiewicz, Mieczysław Jastrun, Tomasz Jastrun, Jacek Kaczmarski, Wojciech Kaliszewski, Anna Kamińska, Krzysztof Karasek, Tymoteusz Karpowicz, Julian Kornhauser, Ryszard Krynicki, Stanisław Jerzy Lec, Ewa Lipska, Bronisław Maj, Jarosław Markiewicz, Artur Miedzyrzecki, Krystyna Milobedzka, Czesław Miłosz, Leszek A. Moczulski, Grzegorz Musiał, Tadeusz Nowak, Antoni Pawlak, Jan Polkowski, Jarosław Marek Rymkiewicz, Barbara Sadowska, Arnold Slucki, Piotr Sommer, Stanisław Stabro, Leszek Szaruga, Wisława Szymborska, Aleksander Watt, Adam Wazyk, Kazimierz Wierzyński, Witold Wirpsza, Wiktor Woroszyński a Adam Zagajewski. Se vstupním slovem Lezka Szaruga a ediční poznámkou

překladatelů. Předpokládaná cena asi 30,- DM.

Václav Havel: ASANACE, hra o pěti jednáních. Jak už název hry napovídá, autor se v ní dotýká tématu v Československu neaktuálnějšího: nejde tu jen o rekonstrukci jakéhosi středověkého hradu a podhradí, ve stejné linii se pohybuje i komunikace lidí, vystavených postupnému "ozdravování" společnosti... S obálkou a frontispisem VI. Mileva. 104 str., cena 22,- DM.

Protože knihy vydáváme jen v nízkých nákladech (po pěti stech výtiscích), doporučujeme, abyste si jejich dodání zajistili včas. Objednávky budou vyřizovány v pořadí jak dojdou, s dotiskem anebo s dalším vydáním se nepočítá. Předplatitelé Obrysu obdrží patřičné slevy.

Adresa:

OBRYS/KONTUR — PmD
Daniel Stroj
Max Wöner Str. 31
D-8000 München 50
W. Germany

Dopis z Ruska

V roce 1987 vydalo švýcarské nakladatelství Cramerius velmi důležitou a zajímavou politickou novelu kanadského autora Jiřího Krupičky **Dopis z Ruska**.

Téma tohoto napínavého politického románu se vztahuje ke Konferenci mezinárodních vědců za mír "Pugwash", která se konala v červenci 1982 ve Varšavě a která odmítla dopis Andreje Sacharova, který se mu podařilo poslat ze své internace v Gorkém. **Dopis z Ruska** je reakcí na tento mravní debakl západních intelektuálů. Byla napsána v letech 1982-83 a nese tedy počet té doby.

Knihu si můžete objednat na adrese administrace Západu.

Cena \$15.00

Služba čtenářům

24 letý, svobodný bez závazků, katolík, hezký, pilný a pracovitý muž, vyučený mechanik - seřizovač obráběcích strojů a linek, částečně mluvící anglicky, s láskou k přírodě a kultuře, hledá sponzora a přítelkyni z Kalifornie. Zn.: Jistota.

51 letá zdravotní sestra, nekuřačka, optimistka bez závazků, hledá muže k seznámení event. Zn.: sňatku.

36 letý, 182 vysoký hledá dívku v průměrném věku k vážnému seznámení. Zn.: Ontario 2.

Čech, 43 let, 172, žijící v Ontariu, separovaný, hledá touto cestou seznámení s hodnou a upřímnou ženou. Zn.: Prosím foto.

Cena Jana Palacha za rok 1987

Mezinárodní výbor pro podporu Charty 77 v Československu udělil cenu Jana Palacha za rok 1987 paní **ZDENĚ ERTELTOVÉ**

žijící v Praze, za její obětavou spolupráci se samizdatovou edicí Petlice. Od roku 1972, kdy Petlice vyšla, paní Erteltova připravila a opsala na 400 titulů. Je pronásledována režimem, nemá stálé zaměstnání, ani nárok na důchod. Nezávislá literatura v Československu existuje z velké části její zásluhou.

Cena Jana Palacha (ve výši 50.000 franků) se uděluje za zvlášť vynikající dílo nebo společensky významnou činnost jednotlivce či skupiny v Československu v oblasti literární, umělecké, vědecké, vzdělávací, ediční, humanitární a publicistické. Jde o dílo nebo činnost, které jsou nezávislé na oficiálních strukturách a které přes svou nespornou hodnotu nemají naději na uznání.

Cena se vyhláší 17. ledna, v den výročí smrti Jana Palacha.

VIDEO EL CANADA, LTD.

nabízí ve "výročním roce" 1988 největší výběr českých filmů na videokazetách za nejnižší ceny od \$25.00 kromě dalších členských bezkonkurenčních výhod!

Přesvědčte se sami na adrese:

VIDEO EL CANADA LTD.
602—587 Talbot Street
London, Ont. N6A 2T2
Tel. (519) 434-9939

Až přijedete do Kitcheneru, navštivte krajanskou

RESTAURACI METRO

164 Victoria Street North,
Kitchener, Ontario, Tel.: (519) 743-2720

Deset druhů řízků a další jídla.
Otevřeno sedm dní v týdnu.

Ota Šik

Co si myslí Ota Šik

Redakce Západu požádala Otu Šika, aby nám napsal, co by navrhoval, kdyby si Československo mohlo svobodně rozhodnout o svém politickém a hospodářském životě.

Akademik Ota Šik byl v šedesátých letech ředitelem Ekonomického ústavu ČSAV a v roce 1968 náměstkem ministerského předsedy čs. vlády, odpovědný především za ekonomickou problematiku.

Uvítáme další názory ekonomů, zejména těch "nesocialisticky" orientovaných.

Jsem ekonom, a proto se chci soustředit na potřebné změny v hospodářské soustavě. Musím však stručně vylíčit politické podmínky pro svobodné rozhodování obyvatelstva o jakýchkoliv hospodářských návrzích.

Svobodné rozhodování obyvatelstva o hospodářském pořádku předpokládá, že v Československu bude existovat vláda, která za pluralistických podmínek vyšla vítězně z demokratických voleb. Jelikož se považují za zastánce demokratického a humánního socialismu, mohl bych i já pouze v demokratických podmínkách navrhnout nové rysy hospodářského pořádku, které by — podle mého názoru — odpovídaly potřebám moderního a vysoce efektivního technického vývoje.

Dovedu si představit existenci určité státní ústavy, která by byly přijata velkou většinou národa, např. minimálně sedmdesáti procenty, pomocí přímého národního hlasování, a která by mohla být pouze takovou většinou také změněna. V ústavě by mohly být kromě jiného zakotveny některé pilíře humánní socialistické hospodářské soustavy, které vzešly z celonárodní demokratické diskuse a které by potvrdila či zavrhlá ústavní volba. V takových podmínkách bych se snažil uplatnit své představy o humánní socialistické hospodářské soustavě, pochopitelně jako představitel politické strany, která by dotyčné cíle podporovala.

Již tím jsem vyjádřil svůj názor, že socialismus může a musí být spojen s politickou demokracií. Dnešní "reálně socialistické" soustavy nepovažuji za socialistické, ale za zvláštní státně-monopolistické a byrokratické systémové odrůdy, pro které vlastní obsah pojmu demokracie prostě přestal existovat. Společnost, ve které může být "generální sekretář" komunistické strany, kterého určuje malá skupina o deseti až patnácti osobách, tzv. politbyro, vnucen národům jako nejvyšší státní defacto-vládce, je naprosto antidemokratickou společností. Ať se propaganda komunistických stran jakkoliv kroutí, odvolává se na Lenina, označuje demokracii za "buržoazní formu vlády" apod., faktem zůstává, že lid nemá v "reálném socialismu" napros-

to žádný prostředek, aby mohl proti komunistickému mocenskému aparátu prosadit jakýkoliv protinázor, protinávrh či protikandidáta. Mluvit při tomto diktátu naprosto menšiny národa a při neexistující kontrole většinou lidí o "vyšší formě socialistické demokracie", je výsměchem vůči demokracii jako lidovládě.

Musel jsem úvodem vyjádřit svůj názor nejen o možnosti, ale nezbytné nutnosti, sloučit socialismus s politickou demokracií. Pouze za demokratických podmínek bych byl ochoten usilovat o získání podpory většiny národa pro své představy o uspořádání hospodářské soustavy. K základním rysům nové soustavy jsem dospěl po téměř třicetiletém zkoumání dnes existujících systémů a hledání takových nových rysů, které by měly překonat vážné nedostatky starých soustav. A pouze za podpory jasně demokraticky zjištěné většiny národa bych se pokusil přechod na novou soustavu realizovat.

Má představa o základních rysech nové soustavy nevychází z žádných a priori daných dogmat, z žádných ideologických předsudků, žádných -ismů, ale jen a jediné z objektivního hledání takových nových podmínek, ve kterých by už nevznikly ekonomické procesy, které až dosud sužovaly většinu obyvatelstva, resp. odporovaly jejím dlouhodobým hospodářským a životním zájmům. I když jsem dospěl ke svým závěrům o nové soustavě pokud možno objektivním vědeckým zkoumáním a hledáním příčin dnešních nedostatků, nemohu — jako žádný vědec — zaručit, že má představa o nutných změnách staré soustavy bude naprosto bez chyb a nepřinese některé nové problémy. Právě proto však tolik zdůrazňuji nutnost demokratičnosti ve společnosti, protože jen za demokratických podmínek mohou být také odhaleny a překonány vzniklé chyby v reformované soustavě. Strach před možnými novými chybami nesmí ale znemožnit vědecké hledání cest k odstranění vážných nedostatků dnešních existujících soustav.

Charakteristické nedostatky reálně socialistické soustavy jsou: obrovské zaostávání výroby, co do efektivnosti, inovačního, kvalitativního a technického rozvoje, jakož i nesmírné záso-

bovací mezery. Za hlavní kroky k překonání těchto nedostatků považuji zavedení tržního mechanismu do hospodářství a odstranění centrálního, dirigistického plánování výroby a investic podniků. Tržní mechanismus by měl v nových podmínkách fungovat důsledněji než v soudobé kapitalistické soustavě, což vyžaduje některá opatření, o nichž se dále zmíním. Zároveň by mělo být zavedeno nové rámcové plánování celohospodářského vývoje, které budu nazývat stručně makroekonomickým plánováním. Takové plánování považuji opět za hlavní nástroj, kterým by se mělo zabránit vzniku periodických hospodářských krizí a masové nezaměstnanosti, jež po určitá dlouhodobá období vždy znovu vznikají v kapitalistickém hospodářství.

Než budu hovořit o těchto přeměnách, jakož i o postupnosti jejich realizace, chtěl bych pojednat o vlastnických vztazích, což je problémová oblast, která ještě vůbec může pojmu "socialismus" dát jakousi aktuální náplň.

Považuji soukromou podnikatelskou iniciativu a činnost za nenahraditelnou pro vysoce efektivní hospodářství. Naproste podcenění této činnosti patří k základním nedostatkům marxistické ekonomie. Žádná státní, komunální či družstevně zakladatelská činnost nedokáže nahradit pružné soukromé odhalování stále znovu vznikajících zásobovacích mezer, jakož i nových podnikatelských možností. V některých oblastech výroby a zejména služeb se pak velké podniky nedokáží vůbec uplatnit a malé podniky zde nacházejí trvalé pole působnosti. Vznikají a rozvíjejí se jako výsledek soukromé iniciativy a podnikavosti.

Socialistická soustava, ve které se v důsledku dogmatického myšlení vládců soukromá iniciativa nemůže uplatnit, bude v zásobování obyvatelstva a podniků vždy zaostávat za kapitalistickou soustavou. Proto považuji za nutné umožnit soukromé podnikání a nebránit ani rozvoji soukromých podniků s cizími pracovními silami. Nejsem však dodnes přívržencem kapitalistických vztahů, ve kterých vznikají protikladné zájmy námezdně pracujících a kapitalistických vlastníků, spolu s tím boje odbo-

rů a podnikatelských svazů o vývoje mezd a zisků, s velmi negativními důsledky.

Nemohu v rámci tohoto článku vysvětlit, proč v důsledku živelně vznikajícího rozdělování vytvořeného důchodu v tržních podnicích na mzdy a zisky, vzniká vždy znovu nerovnováha, národohospodářský vývoj, s cyklicky se opakujícími krizemi a masovou nezaměstnaností. V mnohých svých pracích, a zejména ve své poslední knize "Wirtschaftssysteme" (Heidelberg 1987), se snažím tuto souvislost mezi vývojem rozdělovacích procesů a národohospodářskými nerovnovahami vysvětlit. Zde jsem se musel o tomto složitém problému jen proto zmínit, abych zdůvodnil svůj i nadále kritický postoj ke kapitalistickým vlastnickým vztahům, při plném uznání významu a přednosti soukromé podnikatelské činnosti.

Vzniku kapitalistických vztahů lze zabránit tím, že od určité, stanovené výše zisků by mělo vznikat spoluvlastnictví zaměstnanců podniků na kapitálu podniků. Takové spoluvlastnictví vzniká již dnes v mnohých podnicích západních zemí a rychle se zde rozšiřuje. Nedávno byl uveřejněn článek v *Harvard Business Review*, 5/87, v němž se ukazuje, že od r. 1974 došlo ke zvětšení v USA počet podniků ve vlastnictví či spoluvlastnictví zaměstnanců z 1.600 na 8.100 a počet těchto vlastnicích spolupracovníků se zvýšil z 250.000 na více než osm milionů. Provedená analýza těchto podniků zároveň ukazuje, jak silně vzrostla jejich efektivnost a odměny spolupracovníků.

Tím jsem se vlastně již dostal k jádru své představy o socialistických podnicích. Velké podniky by měly být socialistickými podniky v tom smyslu, že by většina jejich kapitálu byla vlastnictvím spolupracovníků, čili by tvořila tzv. neutralizovaný kapitál. Část kapitálu by mohla být v rukou soukromých vlastníků, jak se to např. předpokládá v tzv. "joint ventures" v Sovětském svazu. Spolupracovníky by však nemuseli být pouze zahraniční vlastníci, ale i domácí drobní akcionáři, jak se to např. začíná praktikovat v Číně. Tyto velké socialistické podniky by zajišťovaly podíly na zisku pro spolupracovníky, jakož i demokraticky volenou samosprávu. Spolupracovníci by nesli ovšem i spoluodpovědnost za vývoj podniků, což znamená i za ztrátu vlastnictví v případě konkurzu podniku.

Odpůrci samosprávy většinou uvádějí proti této formě vlastnictví neúspěch jugoslávského hospodářství s podnikovou samosprávou. Ovšem jugoslávské nedostatky nebyly vyvolány samosprávou, nýbrž mnohými jinými okolnostmi, jak ukazují taktéž v uvedené knize. Jako hlavní bych zde chtěl pouze vyjmenovat: nedostatečné působení tržního mechanismu, nesprávný způsob určování

vývoje mezd (důchodový princip), podlamování samosprávy politickou byrokracií jednotlivých republik, protekcionismus prováděný vládami republik, slabá centrální vláda, s nedostatečnou peněžní a zahraniční obchodní politikou apod. Na rozdíl od Jugoslávie dokazují však dnes již stovky na Západě existujících podniků se samosprávami, pracujících ve skutečných tržních podmínkách a ohrožených, tudíž i konkurzy v tržní soutěži, že mohou prosperovat stejně dobře, ba i lépe než kapitalistické podniky.

Vedle velkých socialistických podniků, s převahou neutralizovaného kapitálu, by měly trvale existovat malé soukromé či střední, polouskromé podniky se spoluvlastnictvím spolupracovníků. I v těchto podnicích by existovaly podíly na zisku pro zaměstnance, jakož i jejich spoluúčast — spolu se soukromým podnikatelem — na rozhodování o zásadách podnikové politiky. Vznikání neutralizovaného kapitálu ze zisku podniků by se regulovalo státním normativem. Až do určité výše míry zisku by tedy neexistoval neutralizovaný kapitál a až od určité výše by vznikal povinně. Takovým způsobem by vedle sebe existovaly tři hospodářské sektory, sektor drobného soukromého podnikání bez spoluvlastnictví zaměstnanců, sektor soukromých podniků se spoluvlastnictvím spolupracovníků a sektor velkých socialistických podniků s převahou neutralizovaného kapitálu.

Předpokladem fungování této hospodářské soustavy je však důsledné uplatnění tržního mechanismu. To znamená, že by zde existovaly tržní ceny, konkurenční tlak na každé výrobní odvětví, silná protimonopolistická měnová a úvěrová politika. Přejichod z podmínek, které vytvořilo direktivní plánování, k takovému tržnímu mechanismu, je ovšem velmi obtížný. Vyžaduje i mnohá opatření, která jsou pro široké vrstvy obyvatelstva nepopulární. Zejména přechod od administrativně vzniklých cen na tržní ceny se neobejde bez zvýšení cen, které nemůže být plně vyrovnáno zvýšením mezd. Obrovské množství ztrátových cen, které se vyrovnávaly státními subvencemi, jakož i velký přebytek kupní síly, který vytváří trh prodávačů, neumožňuje vznik tržního tlaku na výrobní podniky. Dokud se budou ztráty subvencovat a kupující budou — pro nedostatek spotřebního zboží — odebírat výrobci každý šmejd, jakož i nepotřebné zboží, nebudou výrobci usilovat o zvětšení svých příjmů potřebnými, kvalitními a novými výrobky, jakož i pružnými změnami výrobní struktury, odpovídajícími vývoji poptávky.

K vytvoření tržního mechanismu je tedy třeba prosadit promyšlený, postupný přechod k tržním cenám

tím, že centrálně stanovené ceny se budou programově měnit ve volné tržní ceny, v souladu s rostoucím konkurenčním tlakem na každý výrobní obor. Čistě administrativně vzniklé domácí monopoly by se měly rozdělit na životaschopné menší jednotky, které by mezi sebou soutěžily o zvětšení odbytu. V některých výrobních oborech nemůže však vzniknout domácí konkurence v důsledku příliš malého domácího trhu. Takový domácí monopol musí proto být postaven pod tlak zahraniční konkurence, která by měla mít možnost bez omezení usilovat o získání odbytu v ČSSR.

Předpokladem zahraničně obchodní konkurence je však konvertibilní měna v ČSSR, jejíž dosažení není věcí pouze měnových rozhodnutí, ale především vyrovnané platební bilance. Za tím účelem se opět musí zvýšit efektivnost vlastního vývozu na západní trhy, zvýšením vlastního zájmu podniků o takový vývoz. Také Joint ventures mají přispívat k prohloubení konkurenčního tlaku a vyrovnání platební bilance.

Zájem spolupracovníků podniků na růstu efektivnosti vlastního podniku lze dosáhnout pomocí jejich podílu na zisku. Jelikož však existují různé obory s rozdílným poměrem pracovních sil vůči kapitálu, je třeba procento ze zisku, určené pro spolupracovníky, regulovat určitou formou, kterou zde nemohou vysvětlovat (viz mou knihu v USA "For a Human Economic Democracy", N.Y. 1985). Na základě této formule by závisela výše ziskových podílů pouze od výše efektivnosti podniku — efektivnější podniky, s rentabilnější výrobou by zajišťovaly vyšší podíly na zisku, a opačně.

Kromě podílů na zisku je však třeba zachovat mzdy, diferencované podle rozdílných povolání a osobních výkonů. Rozdíl mezi mzdou a podílem na zisku musí být odstraněn, ne jak je tomu v Jugoslávii. Mzda má jiný motivační účinek než zisk. Zatímco zisk je výrazem tržní činnosti celého podniku (hospodárnosti, pružnosti, inovační činnosti, technického pokroku atd.), takže podíl na zisku vytváří u spolupracovníků zájem o vývoj a efektivitu podniku, vyvolává mzda zájem lidí o určitá povolání (kromě jiných motivací), o vyniknutí ve svém oboru, o zlepšování výkonu, o postup v podniku apod. V Jugoslávii, v důsledku toho, že neexistuje rozdíl mezi mzdou a ziskem, takže jednotlivec dosahuje stanovený podíl přímo z tržních důchodů podniku, vznikají nesmírné rozdíly v odměnách spolupracovníků různých podniků za stejnou práci (až 1:10). To znamená, že např. řidič nákladního auta určité kapacity, může za stejný počet kilometrů a v podstatě stejnou námahu dostat v jednom podniku až desetkrát víc, než řidič jiného podniku hned vedle.

V důsledku toho vzniká silný tlak spolupracovníků zaostávajících pod-

niků na zvýšení jejich odměn, poukázáním na odměny za stejnou práci v jiných podnicích. Takovému tlaku nedokáže vedení dotyčných podniků odolat, čímž dochází k inflačnímu zvyšování mezd (bez odpovídající produktivity).

Jelikož vůbec v kolektivních podnicích chybí protitlak kapitalistů proti neodůvodněnému zvyšování mezd, je třeba, aby v socialismu existovalo národohospodářsky regulované zvyšování mezd. Jednotně regulovaný vývoj mezd může zabránit jak příliš rychlému inflačnímu růstu, tak i příliš pomalému, odbytové recese vytvářejícímu růstu mezd. Důchodová politika (income policy), jako součást rámcových plánů, se může stát nejdůležitějším nástrojem, působícím proti velkým národohospodářským nerovnováhám. Dostatečný zájem na vývoji produktivity a efektivity jednotlivých podniků může být právě — i při jednotném růstu průměrných mezd — vyvolán znatelným podílem spolupracovníků na zisku.

Jak je vidět, bylo by třeba řešit mnohé problémy při přechodu od staré, neefektivní administrativní soustavy, k moderní soustavě, v níž by tržní mechanismus byl spojen s rámcovým, národohospodářským plánem a s existencí kapitálového spoluvlastnictví pracujících, resp. neutralizovaného kapitálu ve velkých podnicích. Takový vývoj nazývám "Třetí cestou". Pochopitelně, že jsem zde mnoho dalších kroků a opatření nemohl ani naznačit (např. v bankovníctví, v úvěrové, peněžní, protimonopolistické politice atd.). Avšak základní změny, které by měly překonat nemoc administrativní a nedemokratické soustavy "reálného socialismu", zároveň však i zabránit krizovému kapitalistickému vývoji a jemu vlastním obdobím masové nezaměstnanosti, jsem snad ve stručnosti mohl přiblížit. □

O akceleraci a brzdách

Na otázky MS odpovídá docent ing. František Čuba, CSc., předseda JZD Agrokombinát Slušovice

Mladý svět, č. 1/28.12.1987

Jaké to vyžaduje vlastnosti, jaký by měl být člověk, jehož profesí je řízení.

Já myslím, že kdo chce řídit to především musí umět. Tedy řídit by měl ten, kdo na to má.

Zní to víc než samozřejmě, ale přesto se do funkcí dostávají i lidé, kteří na to nemají. Čím to je?

To se děje velice jednoduše: někdo si vyhlédne funkci, která se má uvolnit a podaří se mu přesvědčit lidi, aby mu k ní pomohli.

Ted' si řekneme, proč člověk tolik usiluje o to, aby byl v nějaké funkci. Prostě protože ví, že bude mít dobrý plat, že bude mít v kanceláři teplo a klid, lidé za ním budou chodit a o něco prosit a on buď dá nebo nedá... To je krásný pocit, dělat šéfa! Proto taky každý toho šéfa chce dělat.

Takhle bych to asi zvládnul i já, ale dělat šéfa je snad o něčem jiném, ne?

O tom právě chci hovořit. Určitý provoz buď jede nebo nejede. Jestliže nejede, měl by se vedoucí ihned vyměnit.

Jenže on zůstane.

A v tom je právě náš problém.

Které síly to jsou a jak se dají podpořit?

Já to obrátím. Především je nutno odstranit čtyři hlavní příčiny, proč podniky nefungují. Tuhle otázku jste mi položili tehdy na jaře v televizi a já jsem je uvedl. Za prvé — nízká výkonnost technicko-hospodářských pracovníků. Za druhé — technicko-hospodářští pracovníci mají strach. Za třetí — nejsou vytvořeny podmínky. Za čtvrté — lidé nejsou aktivizováni.

To asi bude chtít podrobnější vysvětlení — za prvé až za čtvrté. Tedy čím je dána nízká výkonnost technicko-hospodářských pracovníků?

Ta je dána už tím, že každý, kdo absolvuje školu, má nárok na funkci. A když má nárok na funkci, tak ji dostane. A když ji dostane, má ji doživotně. Může postoupit výš, ale nemůže jít níž, nemůže spadnout do kategorie manuálně pracujících. On to samozřejmě ví a proto nemusí podávat výkon.

Chyba je zřejmá v tom, že existuje nárok na funkci.

Říkáte ale taky, že technicko-hospodářští pracovníci mají strach. Z čeho mají strach?

Uvedu příklad. Ve vyspělých zemích se realizuje program za tři až čtyři roky od vzniku myšlenky. U nás za čtrnáct až patnáct let.

Přeháníte.

Vy znáte biotechnologický provoz na Hrobicích. Ten jsme postavili vlastně pololegálně. Za čtyři roky jsme absolvovali šedesát jednání, ze kterých se nedělal zápis, a pětadesát jednání, ze kterých máme zápis. Tedy celkem sto patnáct jednání.

Já bych se nedivil, že nám to zakazují, kdyby dvacet jiných podniků budovalo něco podobného. Ale tady nebyl nikdo takový. A teď mi řekněte, jak máme v devadesátých letech zvládnout biotechnologie, které společnost potřebuje?!

To se mi zdá nepochopitelné.

Které z těch mnoha řídicích orgánů považujete za největší neštěstí československé ekonomiky?

Centrové. Ty vytvářejí podmínky pro to, aby všechny podniky živořily, aby nikdo neměl moc a aby nikdo neměl příliš málo.

Myšlíte si, že se všechny podniky mohou rozvíjet?

Nelze podporovat produkci, která je ve světě neprodejná.

Tím chci říct, že je třeba vytvořit podmínky pro to, aby některé podniky nefungovaly a zkrachovaly.

Až po ten důsledek, že to pocítí lidé uvnitř takových podniků?

Lidé to nemusí pocítit, ale musí se rychle rekvatifikovat a včas přesunout do nových výrobních programů.

Říkáte tedy, že každý by měl na vlastní kůži pocítit, jaké jsou výsledky jeho podniku?

Ano, právě tím se s podnikem ztotožňuje, tím se stává tvůrcem podnikového mechanismu.

Připravil Jiří Franěk

Fakta o československém zahraničním obchodu

V 80. letech se dále zvyšoval podíl vývozu a dovozu na užitém národním důchodu, a překročil 20%.

Podíl vývozu na celkovém odbytu průmyslu ČSSR byl v roce 1970 11,8%, v roce 1985 12,8%.

Podíl vývozu na finálním odbytu československého průmyslu byl v roce 1970 33%, v roce 1985 37,6%.

Podíl paliv v dovozu ČSSR se v běžných cenách zvýšil na 9% v roce 1970, na 19% v roce 1980 a na 37% v roce 1985.

Na začátku 60. let činil podíl ČSSR na strojírenském exportu světa 3,8%, v roce 1970 2,1%, v roce 1985 1,6%.

Podíl Československa na světovém vývozu služeb je 0,4% (Rakousko 3,0%, Belgie 4,2% atd.).

Brutto vývoz služeb je v ČSSR pod

100 dolarů, v Rakousku 1500 dolarů na 1 obyvatele.

Za stejný objem fyzického importu je dnes nutné exportovat přibližně o polovinu více hmotného objemu produkce než v roce 1970. Úroveň těchto směnných relací je dnes nejnižší v poválečné historii Československa.

V důsledku toho bylo přesunuto v letech 1970 až 1985 do zahraničí asi 20 miliard amerických dolarů.

Ceny exportovaného zboží stouply mezi lety 1970 a 1985 o 88,5%, ceny v importu stouply o 180,1%. Tím se snížila směnná relace vývozu a dovozu asi o třetinu.

Úroveň československé společenské produktivity práce zaostává za světovou úrovní o více než 30%. Jen 3-5% československého zboží je na špičkové světové úrovni.

Ekonomická úroveň Rakouska je proti Československu asi o 50% vyšší, NSR asi o 80%.

Aktivní saldo československého strojírenského průmyslu dnes nestačí na zaplacení čistého importu paliv, hmot a surovin.

V československém vývozu je řada oborů a výrob, které nejsou z hlediska efektivity plně oprávněné.

Důvodem pro tento vývoj jsou podmínky vnitřní ekonomiky, nízká kvalita produkce, vysoká energetická náročnost, pomalé tempo vědeckotechnického pokroku atd.

V roce 1985 bylo zjištěno 18,23% vadných výrobků, určených pro vývoz. V roce 1986 to bylo 20,5%.

(Fakta z článku ing. Michala Voráčka z Vysoké politické školy ÚV KSČ v Hospodářských novinách)

Služba čtenářům

Muž středních let se spolehlivým vzděláním a zaměstnáním hledá partnerku do dalšího života. Zn.: Příroda a tanec.

**NABÍZÍ ČESKÉ FILMY
NA VIDEOKAZETÁCH
VHS NEBO BETA**

**CENA FILMU VČ. KAZETY
\$ 27.95**

**156 McKenzie St.
Winnipeg, Manitoba
Canada R2W 5A2
Phone (204) 582-3336**

Jan Uhde

Sex a smrt v Československu

The Unbearable Lightness of Being. Režisér: Phil Kaufman. Film na podkladě stejnojmenného románu Milana Kundery. Produkce: Saul Zaentz, USA, 1987. 167 min.

"Vždycky jsem chtěl vědět, co přesně je film," ptá se Ferdinand, hrdina *Bláznivého Petříčka*, a americký režisér Samuel Fuller, vystupující na plátně ve vlastní osobě, mu odpovídá: "Film je jako bitevní pole... Láska... Nenávist... Akce... Násilí... A smrt... Jedním slovem... Emoce." Tato tradiční hollywoodská definice, tak výstižně demonstrována Godardem, se dodnes nezměnila, jak ilustruje právě dokončená adaptace Kunderova posledního románu *Nesnesitelná lehkost bytí*, natočená Američanem Philem Kaufmanem (*Správná věc/The Right Stuff*, o amerických zkušebních pilotech a pionýrech dobývání vesmíru, *Invaze lupičů těl/The Invasion of the Body Snatchers*, nová verze vědeckofantastického hitu z 50. let a jiné filmy).

"Sex a smrt v Československu," ohlašuje titulky nad recenzí Richarda Corlisse v týdeníku *Time*, prozrazuje tak nepřímě, co si asi producenti filmové adaptace z Kundery vytáhli. Corlissevi především imponovalo, že Kaufmanův film "znovu rozmýšlel jiskřičky dospělé sexuality na amerických plátnech" a že se v Hollywoodu zase jednou vylíhlo něco intelektuálně komplikovanějšího, než standardní navísta pro dospívající publikum.

Z řemeslně-technického hlediska nelze filmu mnoho vyčítat: *mise-en-scène* má profesionální úroveň, dramatická skladba je logická a bez násilností. Sestrin dokumentárního a hraného materiálu v invazních scénách je strhující a lyrizující kamera Svena Nykvista navozuje někdy i bergmanovskou atmosféru. Téměř z každého dějového momentu je zřejmé, že se tvůrci filmu snažili o maximální "povrchovou autenticitu," což je nesnadný úkol, pokud se natáčí, jako v tomto případě, mimo dobu i zemi. Některé exteriéry pořízené v lyonských a pařížských zákoutích připomínají onu nenapodobitelnou atmosféru Prahy, kde se přirozeně točit nemohlo. Dokonce i ruské tanky jsou autentické — osádky už ovšem ne.

Filmové adaptace literárních děl, především známých, se často stávají předmětem vášnivých disputací, při nichž se kritické, profesionální i laičtí, obvykle seřadí do dvou proti-

chůdných táborů řešících otázku, jak dokonale (či jak špatně) se režisér vyrovnal s literární předlohou. To je zcela zbytečné: udělám-li z jablka hrušku, nemá význam přit se o to, je-li správně kulatá. I jiné podobné polemiky jsou většinou neplodné: Vzpomínám si, kolik inkoustu se nedávno spotřebovalo při diskusích o tom, že Forman v *Amadeovi* "nespravedlivě" pošpinil Salieriho, který prý Mozarta určitě neotrávil. I Kundera si přišel na své, když jeden kritik pražského disidentského parnasu mu s vážnou tvářičkou vyčítal, že se v postavě Tomáše dopustil falsifikace historie, neb lékaři za socialismu nikdy neumývali okna... Pravda, to bývala specializace nepověřených advokátů, ovšem Kundera psal román, a ne učebnici historie.

Kunderova *Lehkost* se stala, častěji než většina jeho zbývajících literárních děl, předmětem nepochopení, jednostranných interpretací, i vášnivých internacionálních diskusí. V reklamních materiálech k filmu je kniha jednoduše označena jako "vysoce ceněný erotický román", což reflektuje názor na Západě poměrně populární. Jiní interpretátoři vidí Kunderu pouze v politickém kontextu. Autor na to sám odpovídá: "Zlobilo mě a uráželo, že je mé dílo posuzováno zjednodušujícím a politickým způsobem, že mě lidé čtou jako politický dokument, ať jsou napravo nebo

nalevo." Kunderovi je někdy vyčítána trendovost a amorálnost, dokonce i neucta k zásluhám československé kulturní opozice. Toto zajímavé téma, bohužel zdaleka přesahuje rámec dnešní recenze, a tak odkážeme především na *Svědectví* (č. 77 a 79).

Vraťme se ale ke Kaufmanovi, v první řadě k otázce zachování celkové atmosféry, filosofické struktury, takřkajíc "ducha" předlohy. Na věc není třeba pohlížet příliš puritánsky, z hlediska absolutní věrnosti: Některé z nejuspěšnějších filmových adaptací se od literárních děl radikálně odklonily. Připomeňme si například *Felliniho Satyricon* nebo Godardovu *Carmen*, v níž Bizet zazní asi jen dvakrát — děj většinou doprovází Beethovenova hudba. V Kaufmanově případě se ale této otázce vyhnout nelze, režisér se totiž o zachování kunderovské atmosféry evidentně snažil, avšak s nevelkým úspěchem. Na tomto místě je nesnadné ubránit se povzdechu: Škoda, že ten film nenatočil Forman!

Hrdinům filmu Tomášovi, bravurně zahráným Angličanem Danielem Day-Lewisem (*Můj překrásný laudromat, Pokoj s výhledem*) a Tereze (francouzská herečka Juliette Binocheová, hrála mj. v *Červeném polibku*) prostě schází klíčová charakterová motivace. Kundera v románu dost precizně vysvětluje Tomášovu sexuální posedlost ženami, Terezin komplexní vztah k nahotě i další motivy jejich jednání, zatímco ve filmu se jejich charakterizace zploštuje v postavu obyčejného záletníka a žárlivé manželky. Sabina (švédská herečka Lena Olinová, známá z Berg-

SABINA (LENA OLINOVÁ) a TEREZA (JULIETTE BINOCHEOVÁ)

VLB-531-16
LENA OLINOVÁ

manova filmu *Po zkoušce*) pak svou nespoutanou sexualitou už jen doplňuje nezbytný třetí vrchol milostného trojúhelníka, podtrhující plakátový podtitul filmu "Příběh milenců" (*A Lovers Story*).

Neodmyslitelná kunderovská ironie je vytlačena kamsi na okraj, jeho nenapodobitelné okamžiky prosáklé bolestnou trapností, jakož i charakteristická polyfonní dějová struktura románu zcela padly za oběť procesu zjednodušování a zkracování. To jsou ovšem důležité prvky odlišující mnohovýznamové umělecké dílo od dvourozměrného melodramatu. Zmíněné defekty filmové *Lehkosti* vystupují na povrch především ve srovnání s Jirešovým *Žertem* (1968), jemuž Kaufmanův film nemůže konkurovat.

Erotika je jedním z klíčových Kunderových témat. Není nesnadné uhadnout, že na tenhle aspekt se při filmových adaptacích většinou nezapomene. A tak i v Kaufmanově filmu se hodně souloží, bez pruderie, většinou i s vtipem a vkusem: mnohému severoamerickému divákovi se tu do-

stává jakési opožděné *éducation sentimentale*, včetně návodu, jak využít ve skříni založené defunktní buňky. Tato část se režisérovi vydařila mnohem více, než nepřesvědčivé dialogy, kterými je postelová aktivita pravidelně přerušována.

Těmto rádobyantoniovským místům příliš nepomáhá ani Kunderův text. Kaufman prostě není Antonioni ani Bergman. Bere si tedy na pomoc Janáčka, jehož skladby (Kreutzerova sonáta, Smyčcový kvartet č. 2, a další) děj provázejí. Hudba režisérovi pomáhá zakrýt hluchá místa a zhmotnit niterné konflikty protagonistů. Těžko si ale představit, co by se stalo, kdyby ten Janáček začal stávkovat.

Koncentrované emocionální dramatično, jeden ze základních kamenů hollywoodské estetiky, nemůže ovšem chybět ani v Kaufmanově *Lehkosti*. Přestože se při adaptaci muselo na mnoha místech vypouštět a škrtnat, aby se rozvětvený děj Kunderovy předlohy vměstnal do necelých třech hodin filmového vyprávění, tak nepatrná zmínka v románě o Terezině fotografické kariéře v několika po-

invazních dnech byla nafouknuta v emocemi otřásající sekvenci hřmotných tanků, explodujících dělobuchů, prchajících davů, střelby, kouře a občanů tu a tam podřatých kulkami z Kalašnikovů. Hlediště premiérového kina se pomalu plnilo adrenalinem a kilowattové reproduktory superrealistického multikanálového reprodukčního systému "THX-Lucasfilm" hřměly. Přirozeně, nebezpečí vzrušení je tím víc, čím bezstarostněji se mu lze oddat. Ano, tak nějak to přece tehdy muselo být... Sex a smrt v Československu.

A také tam byl Landovský. Dokonce se seletem, které napájel pivem (plzeňským, s exportními nálepkami). Role, která mu byla přidělena, se zhostil s úspěchem. Ale jakoby přicházel odněkud odjinud. Rád bych jej viděl ve snímku, v němž by jeho role lépe korespondovala s celkovým charakterem díla.

Ve většině amerických filmů se příslušníci exotických (tj. neamerických) národů mezi sebou dorozumívají lámanou angličtinou. V dabované verzi Bertolucciho *1900* ji ze sebe soukají po italsku. Jinde zase po německu a říkají si při tom "Herr". V Kaufmanově *Lehkosti* se hovoří blíže neurčeným "středoevropským" přízvukem. Tento tradiční ústupek atavismům primitivního publika je v daném kontextu naprosto neodpustitelný. Režisér si snad ani neuvědomil, že skutečným ekvivalentem lámané angličtiny je lámaná čeština.

Kaufmanova *Lehkost* byla americkou kritikou okamžitě zařazena do kategorie tzv. "uměleckých filmů" (*art film*). To je kuriózní, v kontinentální Evropě prakticky neznámá výstražná značka upozorňující diváka, že jde o dílo s evidentními uměleckými aspiracemi. Někteří recenzenti toto označení chápou dokonce v žánrovém kontextu — něco jako muzikál, western, gangsterku. Tedy umění coby žánr. Tvrzení, že i nepovedený film vzniká se záměrem natočit *umělecké dílo* (tak jako malíři se většinou předem nerozhodují, mají-li vytvořit "umělecké" plátno nebo ne), by tu asi neuspělo. Kaufmanova verze Kunderovy *Lehkosti* "uměleckým filmem" zřejmě je. Je-li *uměním*, tím už si nejsem tak jist. □

Sixty-Eight Publishers hledá své malíře, jejichž obrazy zdobí obálky již dávno vyšlých knih.

JAN ŠAFRÁNEK

ROMAN BUXBAUM

ALENA HAVLÍNOVÁ

Přátelé, ozvěte se!

Děkujeme předem čtenářům, kteří umělce na naše volání upozorní.

Ladislav Jedlička

Hus a husitství

Kapitola ze samizdatové knihy Ladislava Jedličky: Křik koruny svatováclavské. Autor byl jedním z odsouzených v procesu s katolickou "skupinou" Jana Zahradníčka, Václava Renče a dalších.

Předpokládáme, že téma může vyvolat mnohanázorovou, ale užitečnou diskusi.

Husem a husitstvím se tu musíme poněkud zabývat ne kvůli nim samým, ale pro jejich odraz na duchovní život první republiky.

Neexistuje *žádný* Hus, existují *dva* Husové, tak jako (s úsměvem) dva Janové Nepomučtí. Ani zjevem si nejsou podobní. I když toho (o jeho lidském zjevu) mnoho nevíme, mohli bychom asi říci, že to byl podsaditý, obtulouhlý, bezvousý velebníček s velkou tonzuro a patrně i pleší. Možná, že se bude podobat Janu Šrámkovi z mladých let, když mu v Novém Jičíně říkali Němci "der rote Hetzkaplan". Ten druhý Hus se spíše podobá jednomu z mužů 28. října 1918, sociálně demokratickému senátorovi a myslím i ministru Františku Soukupovi. Vysoký, štíhlý, s koží bradkou a socialistickým širákem s velkým okrajem. Ten první Hus je *možná* historický, skutečná postava. Druhý je zcela určitě výmysl a výtvor 19. století. První je katolický kněz. Druhý je vytvořen jako nástroj boje proti katolické církvi.

Nemáme ani čas, ani nadbytek historických vědomostí to dlouho vykládat. Nejlepší, a pokud možno asi nejdokonalejší knihou o Husovi (i Pekař to kdesi uvádí) je Jana Sedláka Jan Hus. Hus byl asi dosti průměrný myslitel, spíše velmi horlivý a znalý (Wiklef) než původní — takový nějaký T. G. Masaryk — spíše nadšený a ohnivý karatel mravů a jejich obránce, vábíci kněžstvo i laický lid na cestu dobrou. Podle toho, co jsme z něho i o něm četli, byl asi trochu zatrpklý a morousovitý.

Tady malá poznámka: někomu bude třeba připadat nenáležité, že se snažím Husa, a lidi dávných dob představit si jako naše současníky, v jejich kůži a s jejich psychikou. Seděli jsme kdysi v jedné hospodě; asi patnáct, vzdělanějších i méně vzdělaných, vesměs muklové; a jak jsme tak zvedali půllitry, najednou mě ohromilo: Bože, vždyť my jsme vlastně všichni *husité!* Cožpak si myslíte, že lidé z počátku 15. století byli jiní? Že to byli lidé s jiným myšlením a jednáním než my? Jeden je sanguinik nebo choleric, jiný melancholik nebo flegmatik. Jeden by se byl pořád jen pral, druhý by vlezl pod

stůl při nějaké rvačce. K Josefu Pekařovi přišel kdysi kandidát ke zkoušce. První otázka zněla: tak, pane kolego, co je tak zajímavého v dnešních novinách? Pane profesore, koktal kandidát, já jsem se už týden usilovně připravoval ke zkoušce a nečetl jsem žádné noviny. Člověče, rozhorlil se Pekař, jak chcete rozumět 11. století, když jste nečetl *dnešní* noviny?

Za jednu z hlavních příčin Husova konfliktu se obvykle uvádí, že tepal zlořády v církvi a mravy kněžstva. Ty zlořády jsou vesměs známy, pokud jde o mravy kněžstva, bylo by třeba prostudovat literaturu, která jistě existuje a napsat o tom souhrnnou knížku, která asi neexistuje. Profesor Jan Slavík, známý odpůrce Pekařův, v jedné ze svých posledních přednášek v Historickém klubu odkazuje toto druhé tvrzení do říše bájí. Lze říci asi toto: v době před Husem a Husově se kněžstvo vskutku velmi rozmnožilo a mravní stav části tohoto kněžstva-proletariátu jistě nebyl valný. Ale mravní stav kněží jako celku patrně nebyl ani o mnoho horší, ani o mnoho lepší než kdykoli jindy. Křiklavé výjimky jsou vždycky možné a vždycky se vyskytují. Také za našich dob jsme zažili A. A. Stojana, Františka Kordače, Josefa Berana a na druhé straně Josef Plojara a živnostníky z Pacem in terris. Je tu také otázka: jestli mravní stav kněžstva byl tak upadlý, jak si pak vysvětlit vysokou účast kněží v hnutí husitském, které bylo podle našich pokrokářů výlupek vši dokonalosti? O mnohonásobném mučednictví kněží v době husitské ani nemluvě.

Ale toto vše jsou věci spíše okrajové, o které tak nejde. Hlavní a důležité je toto: v konečné fázi zápasu, v Kostnici, šlo o souboj dvou "pravd", které obě byly středověké, obě poplatné tehdejšímu způsobu myšlení, obě pevně opřené o autoritu Písma a obě bezpečně zakotvené v Písmu, z něhož se dá, jak známo, *dokázat* všechno možné na světě. Nešlo tu tedy rozhodně a absolutně o souboj "pravdy" středověké, opřené o Písmo, s "pravdou" moderní, racionální, rozumovou, "vědeckou" (řekli bychom raději o rozumové poznání), na jehož zastánce, na *bojovníka vlastního rozumu* je v 19. století pasován Hus. Samozřejmě, že lze z Husova díla vytrhovat citáty a doklady, ale ve skutečnosti byl Hus (a nemohl být jiný), středověký kněz, který věřil na "pravdu" Písma, který "věřil" na svou "pravdu", to je pravdu Písma, *od něho lépe poznanou*, tak jako my věříme na elektrický vypínač, na letadla nebo na družice. (Mluví-li Hus o "pravdě" (slyš, chraň, miluj pravdu) — je to vždy "pravda" Písma, "pravda" Boží nikoli "pravda" v racionálním, vědeckém smyslu. Z toho důvodu

nemá mnoho smyslu diskutovat dnes o věcech, o nichž s koncilem diskutoval Hus, o predestinaci, transsubstanciaci, remanenci atd. — dnes nevěří většina lidí ani na to, v co věřili otcové koncilu, ani na to, v co věřil Hus — a nejméně už ti, kdo vyzvedli Husa na prestol rozumového myšlení, moderní vědecké "pravdy". Rozhodovat mezi Husem a koncilem má asi tolik smyslu, jako bychom chtěli rozhodovat mezi dvěma raně středověkými učenci, kteří *oba* věřili, že se Slunce točí kolem Země, ale jeden věřil, že napravo a druhý, že nalevo — my přece v první řadě *vůbec* nevěříme, že se Slunce točí kolem Země. Jestliže obdivujeme Mistra Třeboňského nebo stojíme v údivu nad gotickými madonami, je to proto, že tato díla pokládáme i *dnes* za krásná, ne proto, že jsou to díla 14. století. Nemůžeme však říci, že bychom souhlasili s "pravdou" Husovou — nebo koncilu.

Šlo ještě o jednu věc, o tzv. realismus nebo nominalismus, o chápání tzv. obecnin, o podstatě skutečnosti. Hus byl, jak známo, realista, vlastně extrémní realista, v dnešním slova smyslu idealista (filozoficky), platonik. To znamená: to hlavní, nejdůležitější je *říše idejí*, a ta se teprve jaksi promítá do viditelné skutečnosti, obecnin. Většina předních otců koncilu byli *nominalisté* (universalia *post rem* na rozdíl od Husova *ante rem*), v dnešním slova smyslu tíhnoucí spíše k materialismu a tedy v chápání 19. století "pokrokovější" než "zpátečník" Hus. Právem tedy mohl zvolat po Husově upálení učený francouzský kardinál: "Konečně byl upálen realismus!" (Význam slova realizmus byl ve středověku ovšem zcela jiný, úplně *obrácený* než dnes. Náboženské myšlení se později — jako obvykle — ustálilo na jakémsi kompromisu, na tzv. mírném nebo umírněném realismu (universalia *in rebus*). Toto vše je ovšem ještě daleko komplikovanější a nás to už tolik nepálí, ale v době Husově to bylo mezi učenci velmi žhavé a ožehavé. Bylo to něco jako spor mezi *ideálním* liberalismem a *ideálním* komunismem. Protiklad: svoboda — spravedlnost.

V této souvislosti je ještě třeba dodat, že do Kostnice (nikoli na hranici), byl Hus, který tam zprvu nechtěl, dostrkán nikoli svými odpůrci, ale svými *stoupenci*. Hus, který měl silný politický zájem (viz dekret kutnohorský a jiné působení Husovo), vždycky tvrdil, že stojí na půdě přísné církevní, že jeho náboženské poznání je *lepší* než jeho odpůrců, nechtěl zakládat nějakou novou církev, odloučit se jako později Luther. Měl své *pravověř* v Kostnici *dokázat*. A to především na nátlak svých stoupenců. Nejasný je tzv. glejt Zikmundův: týkal-li se bezpečné cesty do Kostnice (tak se i

FOTO: ZDENĚK KAŠTÁK

stalo), nebo také svobodného návratu z Kostnice, bez ohledu na to, jak Husova pře dopadne. Obojí výklad je možný. Zikmund tady ovšem musil podlehnout (třeba i nerad) koncilu, protože v době zasedání byl hlavou křesťanstva koncil, nikoli císař. Záležitost Husova byla pak ovšem pro koncil věcí periferní, okrajovou, vlastně nahodilou, protože ústředním tématem koncilu byla reforma církve, zejména také papežství. A když už jsme se zmínili o kutnohorském dekretu (dekret měl smysl *politický* — král se držel pissánského papeže, univerzita římského — *nikoli národnostní*, nešlo tu vůbec o Němce a Čechy), musíme ještě říci, že šlo tenkrát o ústav spíše náboženský než vědecký, že univerzita neměla posluchárny, ale že učení se dalo v malých kroužcích při farách a klášterích. Byla to speciálně kněžská, ovšem velmi významná záležitost. Kuriózní je, že ještě Palacký, diletant v nejlepším slova smyslu, uvádí v Dějinách, že po vydání dekretu odešlo z Prahy 30.000 studentů a profesorů: celá Praha měla sotva tehdy 30.000 obyvatel. Dnes už zcela bezpečně víme, že odešlých bylo asi 300-500. To by si jistě už tenkrát byl musel Palacký uvědomit, kdyby psal spíše vědeckou historii než ideologii.

Jak kdysi napsal Arthur Koestler, je lépe zavraždit statisíce nebo milióny lidí — jako to udělali Hitler nebo Stalin — než *jediného člověka*. Smrt miliónů lidí tolik nevzruší mysl člověka, protože genocida lidské masy je méně konkrétní a těžko představitelná. Žižkovi a Prokopa Holého "husité" povraždili tisíce lidí, nejméně stovky jich upálili stejně, jako byl upálen

Hus, ale na ty se "jaksi" zapomíná a trčí do dějin jedině Hus.

Pokud jde o event. "rehabilitaci" Husovu, nemá podle mého mínění valný smysl. Především zajímá jenom houfek zbylých katolíků, těm ostatním je to samozřejmě jedno, dobré nanejvýš k pošklebkům? *vida, konečně* to i katolíci uznali (to jest přijali "našeho" Husa 19. století). Za druhé by se katolíci nápadně i v tomhle začali podobat komunistům, kteří také člověka nejprv pověsí, potom rehabilitují. Za třetí a už vážněji: *dnešní* církev vůbec *nemůže* odčinit, co se stalo počátkem 15. století; co se stalo, nemůže se odestát. Můžeme jen vyslovit politování, že byl Hus upálen, litovat jeho lidského osudu — ale to je také vše. Případná "rehabilitace Husova" by musila být doktrinární, náboženská, nikoli jen proto, aby se katolíci trochu víc zalíbili těm ostatním, kteří se také mezi sebou domlouvají česky. To znamená: buďto by církev musela prohlásit, že šlo vlastně o nedorozumění — ale proč ho pak upalovali? Anebo by se *dnešní* církev musela postavit na stanovisko Husovo a proti koncilu — ale to by se pak zajisté týkalo jen *dnešní* církve a nikoli církve 15. století — a tak zase řeči o nějakou "rehabilitaci" jsou nemožné. De Voogtovu knížku by bylo samozřejmě dobré přeložit do češtiny, už proto, že se týká Čecha a českých poměrů — s de Voogtem jsem mluvil v roce 1937 v místnostech Obnovy v Mělnické 13 a de Voogt po své návštěvě v Čechách napsal několik sympatických článků o českých poměrech do belgické znamenité Revue Catholique des idées et des faits, ale učit historii se nebudeme ani od Voogta, jako se ji neučíme od E. Denise.

Summa summarum základní a zásadní stanovisko k této věci (jako ke všem ostatním) asi vyjádřil Jaroslav Durych v článku "Staroměstský rynek" myslím r. 1922: "Hus byl kacíř a jeho homilie jsou duchamorné a jalové, pravá četba pro odsouzení, ale *ve skutečnosti snad přece jen nebyl takovou nestvůrou, jakou z něho udělali moderní pokrokáři*." Katolíci v otázce Husově (jako ve všem ostatním) jen *přejali* linii Palacký-Masaryk-Jirásek-Nejedlý (tak jako jde o Bílou Horu, baroko atd.) s omezením a omluvami, že prý to není vlastní stanovisko.

Zbývá ještě říci několik slov o tzv. husitství. Je to označení velmi nepřesné a nepřípadné, ostatně pozdější a ustálené také až v 19. století. Člověk může se činit odpovědný za to, co hlásal nebo dělal až do své smrti anebo za to, co z jeho díla mělo bezprostřední vliv. Je otázka, jak by se byl Hus postavil k "husitskému" hnutí, kdyby byl zůstal naživu. Vavřínek z Březové začal svou kroniku s emfází a skončil rozhodným zavržením hnutí, Jakoubek ze Stříbra, jeden

z původců kalicha, zemřel proklínaje duchy, které pomáhal vyvolat. Hus a někteří intelektuálové kolem něho to jistě mysleli upřímně, tak jako to jistě upřímně mysleli někteří komunističtí intelektuálové z let 1918-1938. Jenže je typicky ješitný intelektuálský — a zvláště literární omyl domnívat se, že to byla *myšlenka*, která vzpála v pochodeň a nakonec pochodoval celý národ v dlouhých hustých řadách pod jejím praporem, v našem případě pod praporem s kalichem. Myšlenek bylo a je, a obvykle nejsou k ničemu, pokud se nesetkají s něčím silnějším, sociálním, s mocí, chtivostí a silou. "Husitství" by samozřejmě bylo i bez Husa, i kdyby byl Hus vůbec nebyl. Podstata "husitství" není ani zcela náboženská (Palacký-Masaryk), ani národní (Pekař), i když tyto myšlenky v něm také jistě působily, ale prostě a jednoduše tendence rozchvátit majetky, ovládané do té doby církevními osobami. Pak tu jistě významně působilo — stejně jako za sto let později v lutherské reformaci — nestydaté a nesmírné finanční vykořisťování Římem. Byl to do jisté míry *třídní boj* mezi kněžími a laiky, nikoli ovšem prostým lidem, ale zemany, městy atd. *Dixit laicus clero: semper tibi inimicus ero*. Tak jako církev nedovedla po staletí nalézt rovnováhu mezi pozemským a nadpozemským, tak si nedovedli kněží uvědomit, že mají být *sluhy*, nikoli *pány* laiků — sluhy ovšem nikoli ve světském smyslu (těmi vždy byli až dost), ale sluhy ve svobodě a v hlásání slova božího. Těch církevních majetků byla v době husitské asi třetina veškeré půdy — ne že by mi jich bylo líto. K vypuknutí bouře přispěl daleko, nekončnou většinou měrou Václav IV. nežli Hus, jeho "nenormální" osobnost (jak cudně řekl Pekař), vrtkavá a nepevná vláda, permanentní občanská vláda v zemi, trvajících více než dvě desetiletí, systém "záští". Také jistě intelektuálské hádky, chiliasmus atd., ale ty "ideové" věci byly až druhořadé, prvotní byly věci hmotné, majetkové. Palacký, když snoval svou pěknou ideologii pro potřeby rodící se a nastupující české buržoazie, vysunul ovšem do popředí věci ideové a při tom už zůstalo. Ale je to omyl. Omyl asi takový, jako kdyby se Masarykovo myšlení a jeho politika z let 1914-1918 nesetkaly s první světovou válkou a jejími důsledky — pak by ovšem Masaryk zůstal univerzitním profesorem, jakých jsme měli tucty, a jeho knihy by se dnes četly asi tolik jako spisy Husovy. Nazývá-li se dnes tato "revoluce" husitskou, je v tom asi tolik vtípu, jako kdyby se nacismu říkalo nietzscheismus, i když je jistě pravda, že na některé nacisty některé myšlenky Nietzscheovy působily. Když byl Hus upálen, přitisklo asi 450 pánů, rytířů, zemanů a měst pečeti na listinu, protestující *především proti tomu, že byl upálen Čech*. (Če-

Skutkové Petra, řečeného Kůžkař

Pod tímto titulem byl v pozůstalosti A.J. objeven stošestnáctistránkový zápisník formátu 10 x 17 cm, vázaný v kůži. Obsahoval autentické záznamy historicky doloženého pražského rodáka z 15. století, které tu předkládáme transkribovány v duchu současné pravopisné normy. Není známo, zda se A.J. připravoval k práci na románu, jehož kostru by nalezený zápisník tvořil, ale zdá se to pravděpodobné. Jen tím si lze vysvětlit, že nález této pozoruhodné památky nikde veřejně neoznámil ani nepublikoval její text.

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvět' se jméno Tvé, přijď království Tvé, buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi, chléb náš vezdejší dejž nám dnes a odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům, a neuved' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého, amen. Služebník Tvůj Petr, obecně zvaný Kůžkař, syn-měšťana pražského Petra Jircháře od Saského domu, k větší slávě Tvé toto zapsal, aby stopy skutků svých a cesty prozřetelnosti Tvé spolu postavil a sblížil, k čemuž mi dopomáhej Bůh.

Praha dne 1. jul. L.P. 1419

Ó, kéž mi Hospodin dopřál alespoň čtyř rukou, abych věci Páně ještě horlivěji mohl posluhovat, nepřátele pravé víry Kristovy zahlazovat a tím království boží na zemi utvrzovat. Vždyť psáno jest: Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese ovoce mnohé. A zůstanete-li ve mně, a slova zůstanou-li ve vás, což byste koli chtěli, prosté, a stane se vám.

Když předevcírem z rathouzu novoměstského dali konšelé po průvodu našem házetí a Jan Žižka s knězem Janem kázali k útoku na ty antikristy, ocitl jsem se z úradku božského nablízku pana Mikuláše z Podviní, zatímco vedle nás chasa pivovarská chopila se rychtáře Nikláška. Pak Mikuláš divoce sebou zmítal, ale přece záhy jsme ho k oknu dosmykali, a potom již letěl a krev z jeho hlavy vystříkla a tělo jeho se zlomilo, když ho zástup na náměstí pod oknem v letu zachytil na kopí a na háky železné přinesené z nedalekého platněřství Vojtova. Svržených pak nikdo neolupoval, a cožkoli měl kdo z nich cenného při sobě, položeno na mrtvá těla a necháno tak.

Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, amen.

Praha dne 2. okt. L.P. 1419

Což se domníváte, že bych přišel

chy byly v té době dík Karlu IV. evropská velmoc) — a pak se tři-čtyři roky nedělo v podstatě nic, alespoň ne nic nového, až do Václavovy smrti, kdy teprve bouře jaksepatří propukla. Také by se nemělo zapomínat, že "husitů" (včetně polních vojsk) byla velmi malá teroristická menšina, zatímco všichni ostatní, domlouvající se mezi sebou česky, hleděli spíše, kam by schovali hlavu, když letěla nějaká ta koule. Až teprve 19. století z toho udělalo vrchol českých dějin a národní ideologii. □

pokoji uvést na zemi? Nikoli, pravím vám, ale rozdělení. Nebo již od této chvíle bude jich pět v jednom domě rozděleno, tři proti dvěma, a dva proti třem. Na tato slova ev. sv. Lukáše kázal kněz Koranda k obci převeliké za Jesenicí u Křížků. A tehdy jsme se jeden každý Bohu nejvyššímu zaslíbili, že zákon Páně nad všechny ctíti a zachovávat chceme, jakož i k vítězství mu dopomáhati. V průvodu pak brali jsme se zpátky, a já nevrátiv se domů, spolu s ostatními bratřími a sestrami v kostele svatého Ambrože přístřeší našel. Nazítří kostel svatého Michala skrze zástup náš od hříšné krásy a ďablových ozdob i od hříšných modloslužebníků silou očištěn jest.

Praha dne 6. nov. L.P. 1419

Pán Bůh milý dal, on jest to i od nás vzal. Budiž jméno jeho pochváleno. I sděliti tu musím, že předevcírem dne 4. nov. L.P. 1419 v noci útokem Jana Žižky z Trocnova i milého pana Mikuláše z Husí na Malou Stranu proti antikristům královským popálen jest dům pana otce mého a sžehnuta celá dílna jirchářská. A v noci pak na rodinu naši veliké jest sesláno neštěstí skrze Pána našeho, jenž jediný zná smysl všeho, a cožkoli činí, dobře činí. Ohněm žoldněřů antikristových a hrubou střelbou jejich zničeny jsou zbytky domu otcovského a pan otec i paní matka naši jsou hrob v sutinách stavení zborceného, já pak celou noc i po oba dny příští při nich býti ani jim posloužití nikterak nemohl, neboť jsem v zástupech pana Mikuláše dobytý klášter svatého Tomáše ostříhal, kterýž v odvetu plameny jsme očistili. Po čas ten pamětliv byl jsem slov sv. Lukáše, evangelisty Páně: I řekl Ježíš jinému: Pojď za mnou. Ale on řekl: Pane, dopusť mi prve jíti a pochovati otce mého. I dí jemu Ježíš: Nechať mrtví pochovávají mrtvé své, ale ty jda zvěstuj království boží. Žádný, kdož vztáhna ruku svou k pluhu, ohlédal by se nazpět, není způsobilý k království božimu.

Plzeň dne 4. dec. L.P. 1419

Po vsi zemi šíří se zvěsti o nevidané antikristů zpupnosti, kteří všude naše věrné jímají, mučí i páli jako někdy Mistra Jana slavné paměti. Tak Racek rytíř z Janovic sezením na Riesenberce kněze Jana řečeného Nákvasu jal a dal ho Němcům do Bavor, kdež hanebně skonal život svůj. Taktéž Němci z Hor Kutných lapili v Kouřimi faráře tamního, muže v naději boží dobrého, Jana řečeného Chodka, a spolu s

ostatními věrnými odvedli do Hor, kdež dali veškeren zástup do šachet vmetati. V odvetu vyhnání antikristové a nepřátelé víry pravé z Plzně města, kněží zjímání a zbiti do smrti a kostely bezbožníků obofeny. Já na kostele havelském z vůle boží ruku přiložil, a faráře holohlavého plameny jsme od hříchů očistili. Také bitva s lidmi páně Švamberkovými jest podstoupena u Někmeře vsi, kde hrubě šlechticů jízdních jsme zbili, já pak purkrabího švamberského s koně s pomocí boží vyhákoval.

Vožice dne 6. apr. L.P. 1420

Ty pak nepřátele mé, kteříž nechtěli, abych nad nimi kraloval, přivedte sem a zmordujte přede mnou. To pověděv, šel napřed, vstupuje k Jerusalému.

S pomocí boží jsme nepřátele slavně z pole sehnali u Sudoměře vsi, zajatých neberouce. Já sám čtyři železné páry s koně strhnuv, od bratra Valkouna z Adlar přede všemi byl jsem ohlášen za zvláště horlivého zastánce pravé pravdy Kristovy. Také Sedlece tvrze jsme s požehnaním Páně dobyli, kdež pan Oldřich Ústecský, zákona božského opovědný nepřítel, skrýši našel. Toho jsme vyvěkli ven a s bratřími Ješkem a Kunratem od bratra Markolta cepy jsme ho za jeho nevráživost ke kalichu ztrestali, načež tělo jeho do plamenů očistných uvrhli, aby alespoň duše jeho spásy došla. Taktéž posádku jeho podobný osud potkal, a poklady z tvrze snesené jako zboží ďáblovu spáleny. Poté pod bratrem Žižkou do Vožice jsme se vetřeli se zbraní v ruce a měšťany tamější od Krista odpadlé ohněm očistným navštívili. Železní páni pod správou pána z Jemniště zbiti jsou a kořist hojně vzatou bratr Žižka mezi bratří rozděлил. Na mne připadl meč ozdobně tepaný a železná košile plátková.

Na Rábí dne 10. máje L.P. 1420

Oheň přišel jsem pustiti na zemi, a co chci, jestliže již hoří?

Co ďabelské pozlátko hříchu vyvráceny jsou skrze nás a Pána našeho kláštery milevský a nepomucký a mniši zbiti a v oheň očistný vmeteni. Taktéž spravedlivě se stalo v Hradišti posledního dne apríle měsíce. Vítězstvím pak nejznamenitějším zráčilo se obdařit nás Pánu zástupů, když hrad Rábí v ruce naše vydal i s poklady a penězi hotovými, kteréž bratr Žižka rovným dílem mezi bratří rozděлил. Na nádvoří pak zchystána lázeň

očistná v plamenech a do ní uvrženo sedm mnichů holohlavých řádu líných dominikánů žebavých, nepřátel kalicha. Oheň vysoko jsme nakladli i syny nevěrného pana Jana z Riesenberka, řečeného Švihovský, hotovili se od hříchů ostříhati, leč bratr Žižka velel jich ušetřiti říka, žeť to synovci pana Břeňka, padlého u Sudoměře pod naší svatou korouhví. Nicméně nevidím v tom důvodu dobrého a bratří u ohně se se mnou velikým hlasem dožadovali smrti hadových těch pacholátek. Oudy nezuživé nutno vysekati, a neduživ-li jeden prst, lépe celou ruku odtřít, aby snět škodlivá celé tělo nezachvátila.

31 zl.

Praha opět, dne 24. máje L.P. 1420

Aj, ke svým jest přišel, a oni jeho nepoznali. Po městě pražském hřích se roztahuje, kterýž po celé zemi krví vlastní i cizí vyhlazujeme, a modloslužebníci slovo nejvážnější všude drží a měšťané jen o své dobré se starají. Horliví bratří a sestry jali se tedy hřích ten tepati. Dne včerejšího vydali jsme se do Starého Města a několika měšťanům bezbožné jejich vousy oškubali, aby úhony skrze ďábla nedošli. Taktéž Jíru pivovarníka, otcova někdy přítele, retovati jsme takto museli, a ženským kadeře a závoje trhajíce ke spáse jsme je přidržovali, v čemž Bohu se zlíbilo nám všeho dobrého popřáti.

Praha dne 13. jun. L.P. 1420

Po dvakráte z úradku božího i hejtmanů vybrán jsem do družiny popravni, kteráž před týdnem dva holohlavé mnichy břevnovské a jednoho kněze a jednoho laika německého plamenům odevzdala na úkaz a varování všem kalicha nepřátelům, a dvanactého téhož měsíce čtvero mnichů zbraslavských témuž osudu skrze družinu naši vydáno a takto očištěno.

Praha dne 11. jul. L.P. 1420

Ale aj, ruka zrádce mého se mnou za stolem. Ale běda člověku tomu, kterýž Syna člověka zrajuje.

Dne 7. února 1988

**zemřel herec, režisér, zakladatel
a vedoucí Nového Divadla**

Ferdinand Čulík.

**Jeho láska k divadlu,
obětavost a talent nám vždy
byly a budou inspirací.**

Ferdo, budeme pokračovat...

Soubor Nového divadla v Torontě

A nikoli jeden, nýbrž množství zrádců po městech pražských se skrývá, pročť jali jsme se domy i sklepy procházeti a zradu všemožnou vyjevovati. V domě soukeníka Kuneše na Zderaze Jidáše jsme přistihli a bratří a sestry v rozezení ihned sudlicí mu hlavu napravili, aby více nezrazoval, a rodina jeho s třemi pacholaty z Prahy hnána. Sklep jeho bohatě byl zásoben i dům, i starostí o píci, lakomstvím Pražanů zadržovanou, na několik dní jsme zbaveni. Také jinde bratří a sestry zradu hojně přistihovali.

36 zl.

Praha dne 27. jul. L.P. 1420

16 Němců zrádných z rathouzu vyvedeno a skrze družinou mé správe podrobenou čištěno jest ohněm na špitálském poli nakladeným. Včera pak s houfem bratra Zbyňka za píci z Prahy jsme se pustili, hradu Bezděkova dobyli a zdi obořili, posádku spálivše a kořist na píci i ostatním vzavše.

21 zl.

Pod Borem 31. aug. L.P. 1420

Ďáblova města Písku dobyto a ve vápenici oheň sdělán pod mou správou, kdež antikristové všichni jsou páleni. Podobně ve Vodňanech. Spálena Bystřice i s antikristy, jakož i Trhové Sviny, a u Boru zbiti pánové Oldřich z Rosenberka, Lipolt Krajiř a Švamberk. Kořist vzata přehojná.

49 zl.

Přiběnice dne 14. nov. L.P. 1420

Předvěirem velnuli jsme v Prachatice město. Antikristové pohlaví mužského čištění ohněm bez výjimek a mně ke správě určena jest sakristie chrámová, kdež na 85 jich spáleno. Děti a ženy z města odeslány, leč zahlazení úplné lépe by se slušelo. Nazejtří pak s pomocí kněze Václava Korandy Přiběnic a Přiběniček na panu z Rosenberka dobyto, a tu voleno čištění vodou z řeky. Kromě jiných Heřman, řečený biskup nikopolský, a farář z Miličina.

127 zl.

Chomutov dne 29. jan. 1421

Na tři tisíce nevěrných očištěno. Třicet mužů pouze zachováno k pracím hrobařským.

67 zl.

Beroun dne 27. mart. 1421

37 svěřeno mé péči a spáleno v jizbě jedné.

51 zl.

Kouřim dne 23. apr. 1421

Antikristi i mezi bratřími. Spáleni kněží táborští Ambrož a Michal, řečený Tvrdek. Dne 17. apr. Český Brod, spáleno 200, z toho kněží 18 i Mikuláš Navara, písař někdy krále Václava. Včera pak Kouřim. Mnichů 6 pod mou správou.

10. zl.

Kutná Hora dne 27. apr. 1421

Měšťané zbaběli kalichu se podrobili a v průvodu před město vyšli šikům našim vstříc. Nastalo pak objímání mezi Pražany u víře vždy vrkavými a vlažnými na straně naší a antikristy kutnohorskými. I pláč na obou stranách bylo zřítí, toho však my u víře pevní smysl zcela nechápali.

0 zl.

Jaroměř dne 15. máje 1421

Slib antikristu daný ničeho neváží, proto přes smlouvu čištění nepřátel vodou v řece, jakož i ohněm, zvláště kněží 21. Má správa.

181 zl.

Bílina, léto 1421

Antikrist mezi bratřími vymycován, skrze Martina Loquise, řečeného Houska, na Tábor vniknuvší. Na padesát nejhorších i s knězem tábořským Petrem Kánišem v Klokotech u Tábora spáleno skrze mou družinu. Houska pak právem útrpným dotazován, vyznal seznam veliký stoupenců a pomahačů svých, kteříž zjímání a právem útrpným dotazování. Houska i s knězem Prokopem jednookým v sud zatlučen a spálen. Vypáleny kláštery Doksy, Teplice, Osek, jakož i Bílina město.

542 zl.

Brod Německý, zima 1421, 1422

Tažení proti šelmě Sigmundovi k Horám Kutným, dobyto Brodu Německého, hojnost spálena, 11 kněží. Kořist hojná. 37 ve vápenici. Má spr.

39 zl.

Praha jun. 1422

Zrady mnoho, vzatky hojně.

307 zl.

Aug. 1422

Kněží Jan a Pavel, řečený z Dubu, kněží táborští, spáleni i s pomahači zrádnými. Vápenice.

11 zl.

1423 Morava

Mírové narovnání svatohavelské našetřeno se zhatilo.

1156 zl.

Item spáleni bratří 4 pro úklady o život Žižkův, jakož i zjímání další pro totéž podezření. 122.

Léto 1424

Kláštery Turnov, Hostinné, Černín v Mlázovicích, vše páleno.

113 zl.

1424 Mohelnice

Všichni muži.

209 zl.

1425 Radkov

34 zl.

Právem útrpným 16 bratří.

17 zl.

Kněz Prokůpek, kdysi bratr. Vápenice.

30 zl.

149 zl.	Slaný 1425
15 zl.	1426 Břeclav
519 zl.	1426 Ústí
312 zl.	1426 Břeclav
18 zl.	1427 Světlé
1501 zl.	Jízda slezská 1427
917 zl.	Tachov 1427
1911 zl.	Přespanilá jízda uherská
2018 zl.	Morava 1428
910 zl.	Saská jízda 1429
3400 zl.	Jízdy ve Slezsku a Uhřích
1750 zl.	Domažlice 1431
Spanilá jízdy rakouská, braniborská a slezská 1431	
8314 zl.	Jízda braniborská a uherská 1432
7060 zl.	Jízda baltská 1433
1000 zl.	Lipany
Vojsko naše veškeré v bitvě zničeno.	
0 zl.	
32831 zl.	

Zápis v urbenních knihách kutnohorských z 13. máje 1436.

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno Tvé, přijď království Tvé, buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi, chléb náš vezdejší dejž nám dnes a odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům, a neuved' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého, amen. Tovaryš Petr, řečený Kůzkař, měšťan někdy pražský, dnešním dnem vdovu zdejšího jircháře Jindry, zvaného Pobožný, za manželku jest pojal dle pravověrného obřadu římského, nákladem 32 tisíc zlatých stříbra dům i dílnu její ze zástavy vykoupil a zvelebil a právem vdovickým živnost jirchářskou jal se provozovat, k čemuž mu dopomáhej Bůh.

(Otištěno bez vědomí autora)

□

Nový čtvrtletník ACTA

V roce 1987 začal vycházet nový čtvrtletník Československého střediska nezávislé literatury ACTA.

Kromě zpráv o práci, službách, knihovně a archívech ČSDS budou ACTA uveřejňovat systematicky především všechny dostupné informace o nezávislé ediční činnosti v Česko-

slovensku. Postupně přinesou souhrnné bibliografické přehledy samizdatových edic a periodik, pokud možno i se stručnými charakteristikami jednotlivých děl nebo čísel. Tyto bibliografické přehledy budou navíc průběžně doplňovány informacemi o novinkách československé samizdatové produkce. Dvě dosud vydaná čísla potvrzují, že ACTA je důležité periodikum, které by měl mít každý komu záleží na naší nezávislé kultuře.

ACTA rediguje Jan Vladislav za spolupráce Jiřího Gruši a Viléma Prečana. Předsedou vědecké rady je H. Gordon Skilling.

ACTA si lze objednat na adrese: Dokumentationszentrum, Schwarzenberg 6, D-8533 Scheinfeld, West Germany. Předplatné na celý ročník DM 40, jednotlivé číslo DM 11. Členové ČSDS dostávají ACTA zdarma.

Dokumenty U.S. Kongresu o Československu

Komise U.S. Kongresu pro Bezpečnost a spolupráci v Evropě pravidelně vydává dokumenty o situaci lidských práv v Československu ("Human Rights in Czechoslovakia: The Documents of Charter 77"), které zahrnují nejen zprávy Charty 77, ale také důležité články a eseje významných neoficiálních představitelů čs. kulturního a disidentského života.

Souhrn těchto dokumentů byl pak vydán v roce 1982 (za období 1977-1982) a v roce 1988 (za období 1982-1987). Poslední kongresový dokument zahrnuje 329 stran.

Předseda kongresové komise pro Bezpečnost a spolupráci v Evropě v uznání k vydání těchto dokumentů výslovně vyzdvihl práci Anny Faltusové, která dobrovolně od počátku shromažďuje a překládá pro tuto komisi tyto dokumenty.

Předseda komise Steny H. Hoyer v úvodu k dokumentu řekl: "Zejména jeden jednotlivec musí být specificky pochválen. Paní Anna Faltusová byla hlavní osobou, která nejen zajistila, ale také přeložila uveřejněné materiály. Za posledních pět let pokračovala v herkulovském úsilí, které začalo s prvním dílem dokumentů Charty 77, publikovaných komisí v roce 1982. Její nezištný boj za lidská práva v Československu je ojedinělý a zasluhuje uznání a příkladu."

Anna Faltusová byla sekretářkou v exilové vládě prezidenta E. Beneše a po odchodu do exilu v roce 1949 byla velmi činná v krajských organizacích v Kanadě a později v USA, naposledy jako místopředsedkyně Československé národní rady americké.

I časopis Západ vyslovuje paní Anně Faltusové uznání a poděkování za její nezištnou a obrovskou práci.

Human Rights in Czechoslovakia: The Documents of Charter 77 si lze

objednat na adrese: The Superintendent of Documents, Congressional Sales Office, U.S. Government Printing Office, Washington, DC 20402.

M. Š.

Oznámení Redakční rady

V prosinci 1987 rezignoval z redakční rady Západu Václav Táborský.

Všechny nás mrzí, že Václav Táborský z redakční rady odešel, protože patřil nejen k zakládajícím členům Západu; ale také k těm nejproduktivnějším.

Václav si stěžoval na to, že jsme se nepostavili dost energicky na jeho stranu v případě interview s Pavlem Pecháčkem (což podle mého názoru nebylo tak zcela pravda), a pak se rozčilil nad tím, že na jeho článek o Vinohradském divadle odpověděl Josef Škvorecký svou kritickou replikou. Domnívám se, že oba příspěvky bylo třeba uveřejnit, i když vyjadřují rozdílné názory, protože jen tak si čtenáři mohou utvořit vlastní názor.

Václav nepřišel na srpnovou ani říjnovou schůzi redakční rady, kde problémy mohly být oboustranně vysvětleny. Místo toho poslal nejdříve dopis, kde oznamoval, že si bere "dovolenou", v dalších dopisech pak oznámil svoji rezignaci se žádostí o uveřejnění v časopise.

Ještě před vydáním prosincového čísla (kdy nemohl vědět zda oznámení rezignace bude uveřejněno) a prosincovou redakční radou se ukvapil a šel si stěžovat do jiných novin, které zdá se, tuto interní záležitost Západu s chutí uveřejnily. Nepovažujeme proto za nutné nyní jeho oznámení uveřejňovat.

Jeví se tedy, že Václav dosáhl tolerance menší než 542 uchodžbánů (viz č. 1/87, Václav Táborský: Netoliko o toleranci). Osobně si myslím, že celá záležitost si nezasluhovala rezignace, spíše více tolerance a méně tvrdohlavosti.

V každém případě bych rád i za své kolegy a čtenáře Václavu Táborskému poděkoval za jeho práci pro časopis Západ. Doufáme, že se bude i nadále objevovat na stránkách Západu, byť i jako nečlen Redakční rady.

Miloš Šuchma

PLÁNUJETE DOVOLENOU NA FLORIDĚ?

Navštivte krajský motel

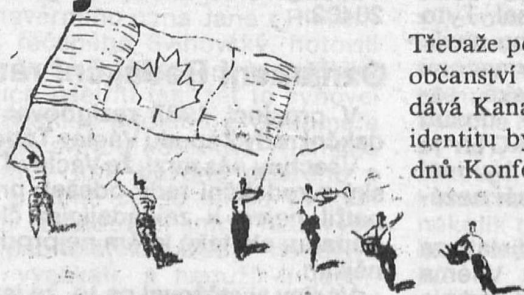
JASMIN VILLA

801 S. Ocean Blvd.
Pompano Beach, Florida 33062

Tel: (305) 941-7930

Těšíme se na Vás,
Lajoš a Janet Naňákoví

Projev se... Přidej se... Bud' hrdý...

Třebaže podle zákona existuje kanadské občanství teprve od r. 1947, pocit, který dává Kanadánům jejich speciální identitu byl živý již od nejranějších dnů Konfederace.

Během Týdne národního občanství budou lidé ze všech koutů země, bez rozdílu stáří, dávat najevo, co pro ně znamená být Kanadánem. Ve školách, společenských střediscích, kancelářích, obchodech, všude po celé zemi budou Kanadáné podnikat něco pro Kanadu.

Od 17. do 23. dubna 1988, budou Kanadáné účastni na oslavě Týdne národního občanství, oslavě naší národní příslušnosti a jejího významu.

Základními prvky tohoto pocitu jsou rovnost, rozmanitost a sounáležitost a ty také jsou také základními principy kanadské společnosti.

Projev se také! Přidej se! Bud' hrdý na to, že jsi Kanadán!

Being Canadian

Canada

NATIONAL CITIZENSHIP WEEK

APRIL 17 to 23, 1988

FOR MORE INFORMATION CONTACT YOUR LOCAL
CITIZENSHIP COURT

Department of the Secretary
of State of Canada

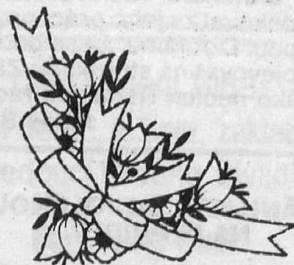
Secrétariat d'État
du Canada

The Hon. David Crombie

L'hon. David Crombie

*Příjemné svátky velikonoční
všem zákazníkům, přátelům a krajanům*

přeje

Bata

FOOTWEAR

Division of Bata Industries Limited
Batawa, Ontario K0K 1E1

OD MÁJA 1987 VYCHÁDZA V KANADE NEZÁVISLÝ SLOVENSKÝ ŠTVRTROČNÍK *POHLADY*, KTORÝ VYDÁVA Slovenská spoločnosť pre vedu a kultúru.

POHLADY obsahujú 178-196 strán článkov, poviedok, úvah, poézie a prekladov.

Predplatné aj s poštovným na 4 čísla:

V Kanade: \$37.- CAN. Mimo Kanady: \$37.- US

Objednávky a predplatné posielajte na adresu: **SSVK-POHLADY, STATION 'N', P.O. Box 62, Montreal, Quebec Canada, H2X 3M2.**

Ukázkové číslo k dispozícii za \$10.-

Marta Procházková

Novinářka

Podtitul tohoto příběhu by měl znít "Bitva o záchod", neboť tentokrát skutečně nejde ani tak o zobrazení člověka určitého povolání, jako spíš o pokus určit jistý typ povahy. Smutná je ta skutečnost, že povolání novináře mohou v Československu vykonávat právě i lidé velmi zvláštních charakterů.

Začátek byl svého času idylický. Byla chalupa, měla výměnek. Nalézala se v pohraničí Čech, takže — jak správně tušíte — nepůjde o bodré zemědělcce, ale o pražské rodiny a jejich letní sídlo.

Větší část chalupy patřila mámě s dcerou; výměnek kdysi prodaly podobné dvojici. Nám — mé mamince a mně. Zprvu si naše rodiny jedna druhé zdvořile nevšímaly; vchody byly oddělené a nebylo nutné se stýkat za každou cenu. Později, jak jsme my dcery dospívaly — a stále se nevdávaly — se zjistilo, že matky i my si máme o čem povídat.

Sousedovic dcera Táňa úspěšně vystudovala žurnalistiku, uchytila se v centrálním pražském týdeníku a žila blaze. Já, která jsem pracovala už dřív, jsem stejně jako ona neměla jiné starosti než prohánět ctitelům faldy; i spojily jsme své síly, sprátelily se a nějaký čas to šlo výborně.

Naše rodiny se začaly navštěvovat i v Praze, kde jsme bydlely. Pomineme-li maličkosti jako igelit na podlaže, aby dámy nemusely po návštěvách luxovat, nebo poněkud pracně zabudované umělecké prvky do jinak zcela průměrného bytu, dalo se u nich chvíli vydržet. Ale zvláštní bylo, že postupem doby pobývaly stále více a častěji ony u nás — mělo nás to varo-

vat, ale samozřejmě jsme se naopak cítily polichoceny, že se u nás přítelkyním líbí.

Situace se nezměnila ani po několika letech, kdy Táňa, neschopná se vyrovnat s několika milostnými zklamáními, usoudila, že nejlepší řešení bude, když si pořídí dítě za svobodna. Nerozmlouvala jsem jí to, mívala jsem neméně pitomé nápady, ale Tánin výběr otce se nezdál nejšťastnější ani mně. Zvolila mužského o třiadvacet let staršího než byla sama, otce početné rodiny (o manželce nemluvě) a pětinasobného dědečka. Inu, lásce se nedá poroučet; ostatně Táňa si to dovedla znamenitě zdůvodnit tím, že jí jde především o inteligenci. Chytrý pán to byl. Jeho jméno do matriky Táňa ušlechtila neuvědla.

Potíž byla v tom, že Táňa se ovšem kvůli dítěti nemohla vzdát další kariéry. Ne že by se o dítě nestarala, to nemohu říct, ale příznačné bylo například, že se po celé plenkové období nenačila zapnout automatickou pračku. Technické záležitosti obstarávala šťastná babička. Táňa sedávala ve svém pokoji učit se marxismus v přípravě na doktorát a dítě zůstávalo podle nejnovějších vědeckých poznatků ponecháno samo sobě v parádním pokoji. Začalo mluvit ve třech letech.

Později vůbec péči o vnučku převzala Tánina matka, a to s chutí a s podivuhodným argumentem, že děti stejně mají vždycky raději babičku. Že se to nezdálo mně, to byla moje věc, ale i Táňa asi pomalu cítila, že něco není v pořádku a bystře přišla na to, že dítě potřebuje tátu a ona muže. Toho bylo ovšem nutno nejdřív sehnat.

Tady by bylo možná na místě doplnit portrét i popisem — tedy, Táňa snad bývala zajímavá holka, já nevím. Měla úplně bílou pleť, dlouhé černé vlasy, dětský vysoký hlas a trochu surově podmalované oči. S postavou to bylo horší, nikdy nebyla zrovna křehotinka, ale přesto se s oblibou halila do rozevlátých rouch s nádechem orientálního folklóru. Chvillemi působila spíše cikánsky — hodně dlouhé nehty, hodně stříbra na sobě, vkusu méně. Ale domnívám se, že záměr byl připomínat Indii (pozůstatek po jednom z jejích prvních milenců, který byl Sikh).

Byly jsme tehdy spráteleny dost úzce a bylo mi tehdy všechny starosti poslouchat. Bohužel i víc. Trvalo to sice dost dlouho, ale přece jen jsem si nakonec všimla, že vlastně trávím dost času tím, že milé kamarádce překládám dopisy, vyřizuji roztodivné vzkazy a půjčuji byt. Tyhle věci člověku nikdy nevdají, pokud dotyčný přítel nepřekročí míru, ale Táňa se začínala nepříjemně pohoršovat, když jsem jí

nebyla schopna přeložit několik vědeckých kapitol z němčiny od večera do rána.

Přimělo mě to k větší pozornosti — rozhlédla jsem se a spatřila zajímavé věci. (Dovolte mi zde poněkud odbočit. Ještě dnes mě totiž píchne samotný zvuk slova "zajímavý" — přímo mi to připomíná ty doby, kdy se mě Táňa intelektuálka snažila kulturně vychovávat. Narazila na nepochopení, protože já jako obyčejná programátorka od počítače jsem nebyla ochotná uznávat, že vše co je zajímavé je zároveň kulturní a naopak. Došlo to tak daleko, že jeden čas jsem byla na pojem "zajímavé" už alergická; ostatně názor jsem nezměnila dodnes.)

Tedy, uviděla jsem ledacos zajímavého. Třeba to, že se u sousedek v chalupě převážně netopí — proč také, když se topí u nás? Že se u nich občas ani nevaří — vařila přece moje maminka. (Abych nekřivdila, jednou nás na oběd také pozvaly. Bylo jedno kuře pro devět lidí.) A naši známi — pokud ovšem měli nějaké tituly — se velice rychle stávali výhradně jejich známými, protože já jsem přece neměla vysokou školu a moje máma byla jen kuchařka. Zatraceně jsem žasla.

Nu, něco se s tím dělat muselo. Ten poslední rok našeho přátelství se vztahy zjednodušily natolik, že sousedka třeba chladnokrevně snědla naši mámě večeri a odešla se bavit někam jinam; já jsem si těžko mohla ve vlastním pokoji lehnout bez rizika, že se rozlétnou dveře a Tánina matka mi přijde cokoliv, ale vždy velmi nahlas vykládat. Byly jsme bez soukromí.

S mou matkou jsme si mnoho vysvětlovat nemusely. Udělaly jsme to, co v podobné situaci udělá každý normální člověk — začaly jsme ty stále otevřené dveře přivírat. Už na stole nebylo tolik koláčků, už jsme občas i návštěvu vybidly, aby po sobě umyla hrnek. Já jsem přestávala mít čas na služby a dokonce jsem dokázala Táně bez obalu říci, že místo litání po barech a shánění tatínka by se snad raději měla věnovat dceři osobně. (To bylo, jak jsem později zjistila, jedno z mých nejhorších provinění.)

Napětí vyvrcholilo na Štědrý den, kdy k nám přítelkyně přišly, unavené posledními vánočními nákupy, přesně v poledne. A měly smůlu, oběd se nekonal. Maminka diskrétně postavila na stůl závin a dítěti, šilhajícímu hlady, namazala krajíc chleba. Dámy se urazily: smlouva o přátelství a neútočení byla mlčky vypovězena.

Tento dlouhý popis situace byl, obávám se, nutný, i když až dosud šlo o běžný příběh. Velice pozoruhodná však byla následující reakce.

KRESBA CTIRAD SMOLÍK

O několik měsíců později jsme půjčili naši chaloupku známým na dovolenou. Sousedky jim nejen znepříjemnily pobyt tak, že odjeli o týden dřív, ale hned potom mi také Táňa zavolala a s přehledem mi sdělila, že si napříště bez jejich svolení žádnou návštěvu zvat nesmíme.

Jestliže se teď divíte, nejste sami. Já tenkrát také, ale jakmile jsem popadla dech, začala jsem se ostře bránit. A co myslíte, že to mělo za následek? Za agresora jsem byla označena já. Abyste rozuměli, oč se jednalo — naše dvojchalupa měla sice záchody dva, ale naneštěstí se oba dva tulily k sobě v jejich předsíni. Celých dvacet let to nikomu nevadilo; nyní se ovšem naše hygienické zařízení nacházelo na nepřátelském území a protivník se oháněl tím, že hájí jen to, co mu patří. Začala slavná bitva o hajzl.

Je mi téměř trapné líčit, co nás očekávalo dál — hrubé ostouzení, jekot, udávání na národním výboru u příležitosti každé další nepovolené návštěvy u nás, posléze odříznutí společného vodovodu a elektřiny, až po konečné zazdění chodbičky vedoucí k záchodům a vyložené podvody, týkající se našeho vlastnictví vůbec. Nakonec jsme musely hledat právníka.

Po nějaké době jsme se bránily spíše mlčením. Bylo to, jako když kolem vybuchují granáty — když už člověk výbuch jednou přežije, je nejlepší zalézt do díry a vyčkat. Ale nezůstaly jsme tam, vzpomatovaly jsme se sice pozdě, ale přece.

Zdá se vám odvěta našich sousedek poněkud nepřiměřená? Jistě, ale je třeba si uvědomit, oč doopravdy šlo — zdaleka ne o jeden dřevěný záchůdek. Stejně jako vše ostatní toto byla jenom záminka. Šlo o pomstu, co nejdůkladnější, vyhlazovací pomstu vazalovi, který přestal poslouchat.

Náhodou, nic vám to nepřipomíná? Nemyšlím, že je zde důležitý podrobný popis všeho, co se odehrálo. Myslím, že je nutné znát povahu konfliktu a porozumět jí.

Stále — a kdekoliv — se setkáváme s lidmi, kteří se na nás usmívají jako přátelé, ale vůbec nás nemají rádi, protože nás nepovažují za sobě rovné. (Poznají-li svůj omyl, tím hůře pro nás.) Jejich chování se dá stručně popsat větami: "Ty jsi můj přítel, proto mi dáš všechno, co já potřebuji. Ale já ti bohužel nemohu dát nic, protože já potřebuji všechno. Na to mám přece nárok."

Pro tyto lidi máme v češtině jednoznačný, krátký výraz; není třeba ho uvádět. Ale rozhodně je třeba toto nebezpečné chování včas rozeznat a neuvíznout drápkem, ať je předstírané přátelství jakkoli srdečné. V další fázi vás totiž tito lidé začnou považovat za své slouhy s tím, že jim patříte na věčné časy — a nikdy jinak — a už vůbec nejsou schopni pochopit, že existuje jiný názor.

Arogance, nestydatost, vyžadování poslušnosti a lítý vztek v případě odporu. Dokonale sovětské myšlení.

Měla bych teď asi uvést, co jsem zamlčela záměrně. Tak poslouchejte.

Táňa se v Sovětském svazu narodila. Její český dědeček, starý bolševik a osobní přítel Kremlu, tam trávil mnoho času již před válkou. Táňina matka tam vystudovala a jako lékařka bojovala na frontě. Otec Táni byl původem Rakušan (jeho první manželka byla kdysi dávno Dolores Ibarruri); po válce se rozžehnal i se svou českosovětskou rodinou a moudře se vrátil do Rakouska, kde se stal redaktorem Volksstimme. Strýc zmizel na Sibiři. A Táňina matka přicestovala v roce 1946 do Čech sama s dcerou a plným kufrem Leninových spisů. Později (obávám se že pod naším vlivem) nahlas litovala, že místo nich nevzala raději drahocenné šperky a porcelán, ale nakonec obě tyto kulturní hodnoty zřejmě zase správně přehodnotila. Senilní komunistický dědeček v roce 1968 vítal v Chomutově sovětské osvoboditele prasečími hody, za což byl okolním obyvatelstvem málem ukamenován a rodina se ho okázale zřekla, ale jakmile umřel a zdědily po něm Rád práce, přišly na to, že byl vlastně veliký člověk.

To by snad stačilo.

Ale když už je vysvětlení nasnadě, co pak dál? Co se dá s podobnými lidmi počít a je možné vůbec něco proti nim dělat? Doplatíte na ně vždycky, ale snad bych teď měla dokončit příběh a říci, jak to vše nakonec dopadlo.

WC bitku jsme tehdy prohrály; vystavěly jsme si vlastní elegantní boudičku. Přišly jsme o podkarpatskou — pardon, podkrovní místnost, o jejímž zaplacení jsme neměly doklad a frontová bojovnice toho využila. Dost dlouho jsme skutečně trpěly jejich otevřeným nepřátelstvím s netajenými úmysly nás z naší chalupy vystrnadit — četly jsme pravidelně protestní nóty plné výhrůžek a posléze jsme jejich dopisy už ani neotvíraly.

Ale nevzdaly jsme se. Válka nakonec víceméně skončila další bitvou, tentokrát o vodovod, kdy jsme konečně vylezly z díry a začaly se nanovo bránit. A hle — najednou neuspěly. Zjistilo se, že i v Československu je ještě voda pro všechny a že dokonce všechny dohlážitelské orgány už přestaly jejich neustálé stížnosti bavit. A místo toho, abychom pokorně vyklidily své území, musely ty dvě nešťastnice přihlížet tomu, jak si za ukradenou místnost stavíme novou.

Zvládnout se to dá, máte-li pevné nervy. Příznávám se, že i já jsem se jich svého času bála — ale nejsem ovce. Je třeba se alespoň bránit, alespoň trvat na svém.

Co nelze, co je znamením porážky, jsou slova, že se nedá dělat nic.

Táňa má dnes tři děti, druhého manžela a vypadá jako tank s želví hlavou. Nechává se skromně oslovo-

Jiří Křížek

Mí spolužáci

Bylo to začátkem druhé světové války v jednom pražském předměstí. Chodil s námi do třídy o rok starší žák Toniček, jenž zůstal sedět v první třídě. Byl to ubohý, nemanželský synek prostitutky pražské periferie. Jako by ho Osud chtěl trestat za nefestný a chlípný život své padlé a navíc ještě odrodilé matky, chlapec koktal a byl lehce slabomyslný. Pravděpodobně trpěl vrozenou příjící (syfilidou). Dle vzhledu mohl mít tak asi osminu černošské krve, což tehdy nás nikoho nemohlo napadnout. Toniček od nejútlejšího dětství, náruživě a živelně, chtěl být "Augustem" (clownem) u cirkusu. Podvědomě předvídal, že by mu při tom jeho vada řeči nebyla na závadu, dokonce naopak. Někdo z jeho prarodičů byl snad zplozen exotickým příslušníkem rakouskou monarchií táhnoucího cirkusu.

Kdykoliv Toniček vykulil oči, začal se zvláštním způsobem zpredu dozadu kymáčet a koktat, býval předmětem ústrků a posměšků ze strany některých spolužáků. Pojem "táta" byl proň měnlivý. Jeho matka mívala na nočním stolku vhodně umístěné fotografie německých vojáků a poddůstojníků, kteří se po dvou či třech týdnech střídali. Nicméně, Toniček nás vodil k těmto podobenkám, a s železnou setrvačností a neotřesitelnou pýchou na ně poukazoval se slovy: "T--t--to-- j--je-- t--t--táta". Již co sedmiletým dětem se nám zdálo nevěrohodným. Většina z nás se sžila s představou, že máme tátu jednoho, i když biologické souvislosti jsme namnoze ještě plně nechápali.

Pod vlivem německých vojáků a poddůstojníků vyprávěla Toničkova matka v loajální občanku Protektorátu Čechy a Morava, a též Toniček zpravidla nepřicházel zkrátka dostáváje od "tátů" pamlsky co odměnu za to, že si často musel jít hrát na ulici v méně vhodné době, zima-nezima.

Nadešel rok 1941, a rasová otázka se začala přiostrřovat. Spolužák, kterému všichni říkali Klouček — my jsme mu přezdívali Klouděra, začal být náhle učitelkou jmenován Oppenheimer, a všechno s ním náhle bylo špatné, doslova přes noc. Nějaký čas předtím se vrátil ředitel z učitelské schůze příslušné městské čtvrti. Vzal si stranou naši mladou třídní učitelku, jak odhaduji, asi 22leté děvče. "Víte, slečno Š, žijeme v těžké době — já

vat "paní doktorko" a pravděpodobně stále publikuje ve Světě práce. To jí nezávidím. Nikdy z ní už nic nebude. Ale pravděpodobně je spokojená, nechť tedy žije, jak umí — jen, prosím, rozhodně ne ve stejné zemi se mnou. □

naň výhrůžně vypouli oči a začal volat jakoby preventivně: "N--n--němci s--sou h--hodný, z--zlý s--ou Ž--ž--židli." Obrana fungovala. Děti začaly tušit, že Toníček si vydobyl rovnoprávného postavení, a že již není dřívějším hromosvodem a obětním beránkem třídy. Nikdo se více neodvážil udělat mu ze školní brašny 'betlém', oblíbený to žertík, kdy obsah tašky byl proti vůli majitele vysypán na zem, dle možnosti do bláta. Není radno ho více znepokojovat či škádlit.

Rovnováha sil ve třídě se ustálila na nové, době poplatné — kolaborantské úrovni. Klouček byl ponížěn, Toníček byl povýšen. Traduje se, že kdo se ponížíje bývá povýšen. Klouček o ponížení nikoho nezádal. Bohužel byl i povýšen, opět nedobrovolně. Jeho povýšení šlo skutečně směrem nahoru, skrze osvětimský komín. To jsme my, děti, tenkrát nevěděly.

Bude tomu brzy půl století, a já je stále vidím před sebou. Malé, vyplašené dětské tváře, s dásnými bud' bezzubými po právě vypadaných mléčných zubech, nebo s velikými, téměř do úst se nevejdoucími polovzrostlými horními řezáky. Slyším Toníčkovu koktání i Klouděruv trochu nakřáplý hlas. Toníček nespíňoval kritéria nordické rasy, zato Klouděra ano, byl to modrooký blondák.

Kolem roku 1942 mi již oba hoši zmizeli z dohledu. Toníček opět zůstal sedět, a byl pak o třídu niž. Tenkrát ještě nebyl penicilin, a jeho mozek nejspíše více a více provrtávaly milióny spirochet. Časem pak již vůbec do školy chodit nemohl, ač by byl směl. Klouděra-Oppenheimer naopak již do školy chodit nesměl, ač by byl mohl.

Naposledy jsem ho uviděl někdy na jaře v r. 1942, zrovna kvetly šípky. Muselo to být před Heydrichiádou. Děti se ho již stranily. Hrál si sám, sedě na bobku v dolíku opuštěného zahrádknictví, u louže vody, po které si pošupoval nějakou lodičku. "Lodě — plavou po vodě" — slyším dodnes, jak si veršoval svým trochu nakřáplým hlasem. "Víš, já se teďka jmenuju Oppenheimer" — vyslovoval to foneticky, nikoli Opnhajmr, jako by to trochu ironizoval. V levé ruce žmoulal utržený květ šípkové růže, možná jeden z posledních v jeho životě. Ptal jsem se ho, kde ty růže rostou, a on ukázal na stráň směrem za sebe.

Nevím, proč si pořád musím tohle pamatovat, a proč stále slyším jeho hlas. A proč o tom píšu. Psát se má o věcech vymyšlených, jde to pak snáze.

Za osud Toníčka ani Klouděry nemohu, vše se odehrálo v době mých sedmi až devíti let. Nějak jsem k nim patřil, a oni patřili ke mně. Přitom to ani nebyli kamarádi, jenom spolužáci, z mnoha set příštích spolužáků v mém životě.

Povídky mají být vymyšleny. Tato je vymyšlena jen částečně, a proto je

tak kostrbatá. Je vyčtena z knihy životy, která sice nikdy nebyla vytištěna tiskařskou černí, ale napsána byla. Někdy inkoustem učitelky, jindy spermatem Santusáka, jindy krví Klouděry, která ve formě sazí je možná dosud na vnitřní straně některého osvětimského komína. A to je skoro totéž jako tiskařská čern. □

Morytát

Z písní lidu pražského zaznamenal

A. V. Brousek-Zdravojadný

Zpívá se na melodii 'Stavěli tesaři'.

Stavěla úderka
tesařů lešení
na kterým bude se
konati věšení

Náš koumák Kléma má
nejen pod čepicí
ale i v kalhotách
jako skorem všící

Vypukne po třetí
vojna jako řemen
Pomoz mu Martičko
z delíria trémens

Sápou se na něho
americký broucí
erteple padají
do pekel horoucích

Honzy Masaryka
rozpláclá mrtvola
Zátopek celej svět
trhnul vo dvě kola

Kulak se sirkama
k Jézédé se plíží
v Čihošti Kristuspán
vrtí se na kříži

Masy sou bez sebe
vyhrává kutálka
v bijáku dávají
doktora Urválka

Na Letný stavějí
pomník velikánskej
na špagátě mrská
sebou Rudla Slánskej

Ta liška ryšavá
s tou svou zrádnou bandou
ňáká Horáková
s tím grázlem Kalandrou

Gmindr, Šling, Reicin, Frank
a další židáci

Končíme s pozdravem
Míru zdar! Čest práci!

Přide jaro přide
rehabilitace
obrozenou stranu
vobspou ovace

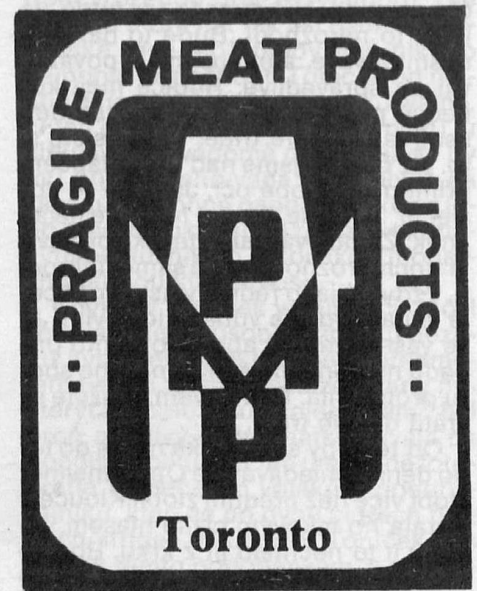
Načený průvody
mužů žen a dětí
Jak Fénix z popela
zas Rudla vyletí

Naše republika
nebyla by zchudla
dyby byli v čele
soudruzi jak Rudla

Ten Tonda Novotnej
ať si pukne vztekem
šící sme zajedno
se Sašou Dubčekem

S Svobodou, Smrkovským
s celým tím vedením
co když srazí hlavy
má mozek jak Lenin

Čtěte Literárky
ať nejste pitomí
Ať žijou škrabáci
to naše svědomí!

PRAŽSKÉ UZENÁŘSTVÍ

638 Queen St. West, TORONTO,
ONT. M6J 1E4

Tel.: 364-1787

187/34 rozvedený, nemajetný, pracovitý, bez dětí a dluhů, hledá přítelkyni k vážnému seznámení pro rodinný život v Kalifornii. Zn.: 93060.

A. J. BARTŮNĚK

- JVC
- PIONEER
- HITACHI
- SANSUI

Colour TV — HI-FI
Sales and service

144 Kennedy Rd. S., Brampton,
Ont. L6W 3G4 (416) 453-8832

Dobré zboží, dobrá cena
volej Tonda, říká žena
JVC HITACHI PIONEER má
radou a opravou pomáhá!

Dopisy

Západ čtivější než šeková knížka

Jsem tvor krajně vybíravý, co se psaného projevu týče, ale Západ se mi líbí, a to tak, že moc. Dokonce můj choť, který zásadně nečte nikdy nic (v poslední době dokonce ani šekovou knížku) se s chutí probíral některými články. Jelikož nemíním být v budoucnu o tyto počitky ochuzena, objednáвам Západ na 2 roky.

M. Schwangmeirová, USA

Slepá ulička

Jiří Loewy má v podstatě pravdu (Západ č. 6/87), ale slučovací sjezd sociálních demokratů je historickou skutečností, ať byl jakkoli sporný uvnitř této strany, jakkoli byl podvodnou ptákovinou navenek a jakkoli byl sebevražedný politicky. Katastrofální linie, která únorem a likvidací sociální i každé jiné demokracie vyvrcholila, nesledoval jen Fierlinger a Laušman, Vilím a Majer, sloučení a nesloučení, ale také skoro všichni představitelé Národní fronty s Edvardem Benešem v čele. Ten nebyl agentem Josefa Štastného, mýlil se z přesvědčení (tím hůř!) často s pozoruhodnou samolibostí, takže nelze strkat do bot odpovědnost nějakému čičmundovi z partajního aparátu. Politika Edvarda Beneše v londýnském exilu byla neúchylně zaměřena k likvidaci sociální demokracie, pro níž v jeho koncepci nebylo místo a byl to tedy on — nikoli černá ovce Fierlinger! — kdo zajistil, aby zkouška charakterů nesloučených byla co nejtvrdí. Mezi sloučenými a nesloučenými, mezi liberály v Národní frontě a nestraníky, ba dokonce i mezi reformisty a zdravými jádry nejsou rozdíly především v charakterové integritě, ale v tom, kdo kdy jak naletěl na sebevražednou politiku Edvarda Beneše, kdo kdy jak pochopil, že naletěl na geniální historickou ptákovinu, a kdo kdy jak z toho vyvodil důsledky pro sebe. To jsou dodnes trvalá dělítka v exilu. V roce 1948 byl Jiří Loewy v předstihu přede mnou, sloučeným studentem, jenž se domníval, že co přijal 230 řádně zvolených poslanců Národního shromáždění, prezident republiky, vláda a rozdělná sociální demokracie, nemůže být tak zlé. To byl můj základní, životní, strategický omyl — nenapravitelný a osudový. Když vstoupíme do slepé uličky, v životě nebo v dějinách, pak to neučiníme proto, že jsme mravně inferiorní, ale proto, že nechápeme onu slepou uličku, do níž bychom právě nevstoupili, kdybychom byli věděli, že nikam nevede. Kde začíná slepá ulička českých dějin? V únoru nebo v Mnichově, pražském jaru nebo v dnešním přestrojení, jež je další vynikající ptákovinou? Hledám východisko z této slepé uličky už skoro čtyři dekady, ale nenašel jsem je.

Dosud však pevně věřím, že východisko je v sociální demokracii, a to mne spojuje s vydavatelem Práva lidu, Jiřím Loewym.

Ivan Sviták, USA

Přestaňme konečně kňučet

Blahopřeji k článku o unavené Evropě! Téměř není co dodat. Kdy už konečně pochopíme, že za svobodu, národní sebeurčení a státní suverenitu je nutno bojovat a ne o ně škemrat? Unavení demokrati chtějí svůj klid. Proto než by nám pomáhali, kšeftují radši s našimi pány.

Přesvědčme je, že je v zájmu jejich klidu pomáhat NÁM a ne JIM. Jak to aspoň naznačili ti Poláci, před kterými smekám, zatímco náš úpící národ doma na ně nadává. Ale přestaňme žadonit!

A když mi někdo namítne, že my na to přece nejsme, my nejsme ani Afgánci ani Palestinci (abych jmenoval oba extrémny), tak mu odpovídám: to máte ale setsakramentsky recht!

Tak ale potom proboga přestaňme konečně kňučet, protože máme přesně to, co si zasloužíme.

Aleš Novotný, Německo

V Západě psát o Západě

Mám pre Vás poďakovanie za článok o Austrálii od T. Novotného. Také niečo v Západě som už dávno čakal. Aby sa v Západě písalo o Západě. Privítal by som podobné články o USA, NSR, Rakúsku, Švédsku . . . a iných vyspelých štátoch. Dôvod je jednoduchý. Mnoho emigrantov v lágri väčšinou nevie do čoho ide a často ani kam chcú ísť. To by bola pre nich veľká pomoc. Pamätám si, že všetky dostupné čísla Západu v lágri boli starostlivo udržiavané a každý našinec ich prečítal od prvého do posledného písmena. Toto nemožno povedať o iných exilových novinách, ktoré sa skôr či neskôr stali podložkou pod jedlo tzv. anglické prestieranie. Takéto články by tiež pomohli otvoriť oči nám, začínajúcim, že aj inde v druhých krajinách sú problémy.

Pár slov o tzv. "upravencoch". Ja si myslím, že je najvyšší čas, aby náš exil začal robiť prvé kroky smerujúce k vytvoreniu spojeného čs. exilu. Trvať na požiadavku, že politický utečenec z ČSSR nemá nárok dostať občianstvo svojej novej vlasti dokiaľ sa nezbaví občianstva ČSSR.

Karol Murta, USA

Nepolemická poznámka

Malou (nepolemickou) poznámku k čtenářskému dopisu pana Viktora Karpuškinu v čísle 6, 1987: Pokud jde o akademické tituly pana Glaskova: Při rešerších k dokumentárnímu filmu o "Posledním atamanovi", který v západoněmecké televizi poběží pod titulem "Am Ende der Vergangenheit" (Autoři filmu Ota Filip a Paul Schna-

bel) jsem dotazem v mnichovském Karolinu zjistil: V. G. Glaskov promoval v roce 1934 na filosofické fakultě Karlovy univerzity; jeho doktorská práce: Kozácká demokracie, její kořeny, vývoj i konec v roce 1920. Ve zkrácené a doplněné verzi vyšla tato práce v USA knižně v roce 1972 (Robert Speller and Sons, New York) pod titulem "History of the Cossacks". Na Vysokém technickém učení získal V. G. Glaskov titul ing. pro betonové stavby.

Při natáčení filmového dokumentu o p. Glaskovovi se dostaly do popředí kozácké hříchy a poklesky od roku 1941, kdy kozáci v exilu nabídli spolupráci nacistům. Při natáčení jsme hledali argumenty i proti p. Glaskovovi — a našli jsme je. Jenže lidé, kteří nám argumenty poskytli, mám na mysli především rytmistra Congova z rakouského Lienze a generála Nazarenka z New Yorku, nás vyděsili ještě více, než Glaskov sám. Oba se kompromitovali velmi úzkou spoluprací s hitlerovským Wehrmachtem. Chtěli jsme natočit i rozhovor s panem Viktorem Karpuškinem, jenže po té, kdy jsme v říjnu 1987 v New Yorku natočili rozhovor s generálem Nazarenkem, jsme zjistili, že pan Karpuškin by nám neřekl asi nic nového (což se potvrdilo v jeho čtenářském dopisu Západu). I pan Karpuškin ve svém čtenářském dopisu Západu svou kolaboraci s nacistickým Německem jako skoro všichni kozáci v exilu heroizuje a píše: "Jako účastník války kozáků proti ruským bolševikům . . ." ale nezmiňuje se vůbec o tom, že četní kozáci bojovali v divizi "Waffen SS Galizien", že velitel 15. kozáckého sboru, nacistický generál Helmut von Pannwitz, byl od roku 1944 i na americké listině válečných zločinců, že kozáci dělali ve službách nacistů "pořádek" v Rusku i později v Jugoslávii atd. atd.

A vlastně nejhorší na konec: V západním Berlíně je úřad, který má dodnes skoro přesné seznamy všech příslušníků Wehrmachtu, Waffen SS a vůbec všech ozbrojených složek nacistického Německa s uvedením jejich hodnosti i služebního zařazení a nasazení. Dotazem v západním Berlíně jsem při rešerších k filmu zjistil, že "dr. ing. Wassilij Grigorjewitsch Glaskow" byl výnosem a rozkazem generálního štábu Wehrmachtu ze dne 12. 2. 1942 jmenován generálem a že až do dubna 1945 plnil funkci spojovacího důstojníka mezi velitelstvím kozáckých vojsk ve svazku Wehrmachtu a zbraní SS a mezi tak zvaným "Oberkommando der Wehrmacht" v Berlíně.

Dr. ing. V. G. Glaskov zemřel 28. 11. 1987 v New Yorku na srdeční mrtvici.

Ota Filip, Německo

Genitál není genitálie

Řekla bych, že titulky přiděláváte k dopisům od čtenářů Vy. Bývávají vtípné, ale ten v posledním čísle (únor 1988) Monika myslící mozkem, i je-li vtípný, je ne logický. Jako provdaná dáma bych se asi neměla o tom rozvádět, aby nebylo pro Mr. Charlese Sekaninu o jeden vulgární článek navíc, ale věc nemá tak mnoho společného s vulgaritami jako s linguistikou, kterou jako novovzařená právní studentka beru na univerzitě v Kitchener-Waterloo. Legálně vyvdaná Monika píše ve svém dopise, že nemyslí genitály. Ona ani nemůže, ja ženou. Singular od genitály jest genitál, a to je slovo mužského rodu, avšak když pohlédnete do Akademického slovníku jazyka českého, ono v češtině neexistuje. Avšak pohlédnete-li do Slovníku českého slangu z Ineditní Edice (Praha 1988), který je pouze na stroji napsán a půjčil mi ho v Torontě jeden kanadský pan profesor, který se s tím zabývá (s ineditními edicemi, ne s genitály) a zná z návštěvy v Praze anonymního autora toho slovníku, přijdete o tuto definici: GENITÁL (m., sg.) — pak sleduje několik slov, o nichž můj přítel říká, že se nedají jíst a do úst provdané dámy se nehodí — a pak ona definice: "mužský pohl. úd., též (zejm. užíváno ženami) muž posedlý pohl. chtičem". A příklad z literatury "Ty genitále!" Jan Pelc: Děti pekla (ined., Praha, 1979). Po tomto heslu je hned heslo GENITÁLIE (f., sg.) — a zase řada slov nejedlých a nevhodných pro provdanou dámu — poté definice: "žena (zejm. mladá) posedlá pohl. chtičem", a opět příklad "Genitálie Vondráčková" (přezd. zn. pop. zpěvačky).

Že v mluvící češtině je rozdíl mezi feminimem genitálie a masculinem genitál, dosvědčuje i báseň objevená na záchodku pro pány na New Yorkském Grand Central Station Mr. Škvoreckým, kde nad urinálem někdo napsal:

Slečna do Itálie
veze genitálie.
Už se těší na Italy
na ty jejich genitály.

Podepsaná je sgrafita jménem Des. tank. Andělín Střevlíček, ale Mr. Škvorecký soudí, že to vytvořil Jan Vodňanský, za pobývání v U.S.A. v sedmdesátých letech. Je k nalezení v publikaci Samožerbuch (Sixty-Eight Publishers, Corp., 1977, str. 188), když prolustujete zepředu, né ze zadu, kde je Mr. Ulče Antinostalgicum.

Z toho vyplývá, že v NSR legálně vyvdaná Monika genitálem myslet nemůže, neboť ho nemá. Konsekvěně je Váš titulek, pane redaktore, ne logický neboť zbytečný.

Omlouvám se za kvalitu češtiny tohoto psaní. Píšu ho na rychlo, neboť

pán, který opravuje mou češtinu, je toho času v U.S.A.

Vladimíra Burke, Kanada

Americký gorbasmus coby orgasmus

Nedávná návštěva Gorbačova ve Washingtoně poskytuje možnost testovat několik hypotéz týkajících se světové politiky. Je Gorbačov silný a má kontrolu nad svým systémem, anebo je jen "listonošem" a oznamovatelem jinými předem stanoveného postupu? Některé momenty během jeho kratičkého pobytu v USA v prosinci 1987 jakoby spíše nasvědčovaly druhé eventualitě. Byl úmyslně nepřipraven na některé situace, na které se měl možnost týdnů chystat, nebo jen leccos podcenil — a pak je to jeho nedostatek? Na rozdíl od prezidenta Reagana, Gorbačov si málokdy dovolil uchýlit se od čtení při projevech. Snad lze říci, že nejednou nevystihl, tam kde tak mohl učinit ke svému prospěchu, americkou důvěřivost a dobromyslnost. Řadu bodů opět dodatečně ztratil během posledních dvou hodin před odletem, kdy ponižil celý novinářský svět, a ti mu to nezapomenou. Ohlásil tiskovou konferenci na rozloučenou. Tu pak zahájil pozdě a mluvil sám po sedmdesát minut, aby nakonec snad dovolil jednu nebo dvě otázky. Přitom bylo vidět, že nemá během své samomluvy co říct, opakoval se, byl zjevně unaven a mluvil pomalu, aby získával, "kupoval" čas, aby zneumožnil nevítané dotazy stran lidských práv a Afghánistanu.

Kde kdo očekával, že co gesto dobré vůle během jeho návštěvy přistane v New Yorku jedno či dvě transportní letadla Antonov, z kterých budou za účasti televize, hudby a krojovaných děvušek vyvedeny a na kolečkových křeslech či nosítkách vyneseny desítky refuseniků, převážně ve vyšším věku.

Svět a USA by byli pochopili jen dobrou stránku této odlehčovací akce a jízliví novináři by se po dalších několik týdnů už ani neodvážili dotknout jinak choulostivých otázek emigrace. Tedy tuto vyloženou šanci, facku do tváře novinářským nactiutřačům "zasahujícím do vnitřních záležitostí sovětské společnosti", Gorbačov vyloženě propásl, ale lze se jen dohadovat, proč tak učinil. Stran emigrace i světový tisk již převzal sovětský slovník a jakoby mlčky potvrdil druhofadost a méněcennost existence řekněme jednoho sta miliónů Slovanů žijících v sovětském systému, kteří jakoby již ani nesměli vznést otázku emigrace jako takovou, jakoby u nich se ta bezprávnost a otroctví, na rozdíl od občanů vyznání židovského, předpokládaly za automaticky dané, existující, a zřejmě přiměřené.

Ovšem nedejme se mylit. Světová politika se dělá za zavřenými dveřmi, a to co bylo na televizi, byla šaráda a panoptikum pro důvěřivé prostáčky.

Zatím nikdo nebyl schopen logicky zdůvodnit, jaký zájem má vlastně USA s Kanadou měly mít na tom, aby perestrojka a glasnost fungovaly, to jest aby případně Ukrajina byla schopna vyrábět — kapitalistickým či polokapitalistickým způsobem — tolik obilí, že by uživila celý SSSR a navíc Evropu.

G.K., USA

Zrušení čs. občanství

Využívám Vaší výzvy na str. 23 pro-sincového čísla 6/87. I když souhlasím s názory na "upravení poměrů" při sezení na dvou židlích, vadí mi, že ve Vašem časopise publikované argumenty ignorují fakt, že jsou dva druhy upravení. Já sice zastávám za sebe názor, že jsem tam:

- 1) nic neukradl;
- 2) nic nezůstal dlužen;
- 3) všechno co tam po mně zůstalo (aa nebylo toho málo) mi na základě rozsudku strana a vláda ukradli;

— a proto jim ještě nebudu něco platit. Ale musím přiznat, že kdykoli letím z Miami do karibské oblasti, jsem celý nesvůj, aby to letadlo, co v něm sedím, nemuselo náhodou přistát na Kubě a soudruh Castro mě jako občana nechtěně podobojí neposadil do Iljušina a neposlal do Prahy.

Všichni ti kritici "upravení" ignorují skutečnost, že naši rodiče se dožívají věku, kdy už za námi nemohou jezdit, často trpí nevyléčitelnými chorobami a zrušení čs. občanství úředním záskem je možnost (i když s rizikem, že vízum uděleno nebude) je ještě vidět. "Vyškrtnutí ze státního svazku" a co s tím je spojené pokud vím nenaruší naši formální i morální loyaltitu ke královně či jiným nabytým příslušnostem a stojí to stejně jako slib věrnosti socialistické vlasti s podvojným občanstvím a legalizovaným pobytem v zahraničí. Domnívám se, že zrušení čs. občanství je morálně akceptovatelným východiskem pro ty, co mají vážný důvod k tomu navštívit starou vlast a neměli to štěstí se usadit ve Spojených státech, aby dosáhli téhož automaticky a zadarmo.

D. Hora, Kanada

Pozn. red. Pan Hora se mylí. Autoři Západu neignorují ani existenci dvojího typu úpravy vztahu k Československu, ani motiv stárnoucích rodičů. Např. J. Škvorecký v článku "Concerto to End All Concertos" (Západ, duben 1984) výslovně uvádí, že z morálního stanoviska nelze nic namítat proto žádostem o zrušení čs. občanství, až na to, že se za to musí platit v tvrdé valutě, "a ta nejde na fond pro sirotky v Afganistánu". Dále pak srovnává žádost o zrušení občanství s poměry na otrokářském Jihu v 18. a 19. stol., kde se otroci sami rovněž mohli vykupovat z otroctví, a píše: "výkupné z otroctví je čin posvěcený starou tradicí."

Poznámka k Trojskému koni

Reakce dr. Škvoreckého na reportáž V. Tábořského o zájezdu Vinohradského divadla do Toronta v logické dokonalosti shrnuje mnohá (většinou smutná) fakta, která mohou při četbě reportáže čtenáři uniknout do příjemného oblaku přehnané naděje, že nastávají lepší časy v táboře míru.

Mnozí čtenáři asi řeknou: Nojo, to je pan Škvorecký, ale každý nemůže být jako on, ostatně, bere si přísný metr! Takovým čtenářům doporučuji, aby četli znovu.

Historie přinesla již dosti poučecí o tom, že budování krásných zítřků na úkor přítomnosti je příliš drahý špás. Pravda, v dnešní době už není cesta k budoucnosti, jak jí nastínil Lenin, lemovaná šibenicemi a nápravnými zařízeními (v naší zemi často s poetickými jmény — Mírov, Bory), ale čas, hodnota drahocenná a nenávratná a poskytovaná člověku v omezené míře, již je jeho život, zůstává nadále ve vlastnictví a pod naprostou kontrolou strany a státu. Příspěvek pana Škvoreckého je, podle mého názoru, cenný právě tím upozorněním na smutná a trvajících fakta, jak režim naložil a dosud nakládá s existencí těch, kteří se provinili než setrváním na svých principech, dožadováním dodržování zákonů dosud platných, že s časem, který jim byl shůry vyměřen k práci, radostem, k sebeuplatnění a k tomu, aby dle svých sil a schopností přispěli svou měrou právě k tomu dílu, kterému se říká lepší život naložil krutě a bez respektu. Na tomto faktu se pranic nezměnilo a jestliže jakési náznaky ke změně mohou být patrné, je to důvod, aby si vláda doma zasloužila pochvalu za to, že jen chabě papouškuje v Moskvě se rodící, dosud však nedozpívanou píseň?

Nechci opakovat jinými slovy a hůř to, co J. Škvorecký vyjádřil s brilantní přesností. Není tajemstvím, že způsob, jak velká část exilu reaguje na dvojí možnost upravení vztahu s bývalou vlastí těší snad všechna čs. ministerstva. Mne by zajímalo, proč je tomu tak? Proč došlo k takovému úpadku zásadovosti a principů, proč tolik "realistů" má tak žalostně krátkou paměť? Jaké jsou důvody k popření vlastního přesvědčení a pohnutek, jež nás před dvaceti lety vedly do demokratičtějších zemí? Pro někoho to byl třeba jen dočasný manévr učiněný na slibu čs. představitelů o dočasnosti, normalizaci atd. Dočasnost se protáhla, vláda zůstala stejná, leč v průběhu let vydala směrnicí, bezostyšně popírající platné a toutéž vládou ratifikované dohody. Co se vlastně změnilo od srpna? Řečeno lapidárně: muzeum se opravilo, nikde se nestříli, největší vojáci pomáhají při žních a přírodních kalamitách.

Je snad každému zřejmé, že jakýkoli, tím spíše malý národ, přežije špatné časy a uchová si úroveň proto,

že kromě Kapků a Indrů má také Havly, Vaculíky nebo Kriegely a chartisty. Je žalostné, že je jich tak málo, ale je také nevhodné z exilu to vyčítat. Avšak pro nás, kteří jsme zde a ne tam, měl by "vyšší princip" zůstat nezapomenut i když za cenu malých osobních obětí, či spíše omezení. Omezení touhy projít se zase po letech po Národní, zaplavat si na Lipně, ožrat se u Fleků. A dopřát si to teprve za důstojných podmínek a okolností.

Za rok, za dva, po krátké, řízné a prohrané revoluci Maďaři bez problémů přijíždějí domů, podobně jak to mohou učinit Poláci, octnuvší se za hranicemi po četných domácích průšvihcích. Ale s námi je to zase jinak. Snad to tak musí být; i těch šibenic bylo požehnaně na tak malý národ...

Vladimír Cícha, Kanada

Názor 25% upravenců ND

V říjnovém čísle 5/87 jste uveřejnili článek Josefa Škvoreckého, který ostře kritizoval návštěvu Vinohradského divadla v Torontě v květnu 1987. Již autoritativní tón hodnocení samotného představení, jakož i vyjádřeně pochyby o morálním a politickém profilu členů Nového divadla naznačují, že autor článku předpokládal polemickou reakci.

Zastavil bych se nejprve u zcela odmítavého názoru Josefa Škvoreckého na hru Jiřího Hubače "Generálka", se kterou Vinohradské divadlo přijelo. Torontské obecnstvo mělo možnost poznat již dříve autora Jiřího Hubače, a to v provedení jeho dvou her, "Domu na nebesích" a "Staré dobré kapely" torontským Novým divadlem. Obě inscenace byly všle přijaty jak diváky, tak zdejší kritikou. "Stará dobrá kapela" navíc získala pro Nové divadlo většinu hlavních cen Ontarijského multikulturního festivalu. Vysvětlení tohoto ojedinělého úspěchu je poměrně snadné: Hubač mistrně ovládá řemeslnou stránku divadelní tvorby a ve svých hrách umí přesně odměřit její jednotlivé složky, jako např. dramatickou situaci, komiku či nostalgii melodramatu tak, aby celkový účinek na diváka byl co nejsilnější. Hubač zjevně má rád lidi a hrdiny svých her představuje v pozitivním světle, i negativní rysy jsou autorem citlivě vysvětleny tak, že divák pro ně nachází spíše pochopení nežli odsudek. Zdá se mi, že tento kontrast v základním filozofickém pojetí člověka u těchto dvou autorů a z toho vyplývající prezentace svých hrdinů jako bytostí převážně dobrých či špatných, byl hlavním důvodem, proč Škvorecký nenašel jedině dobré nitky na Hubačovi a bez cavyků ho skopl do stoky kulturních pomýlí.

Představení samotné mělo adekvátní profesionální úroveň a dva výjimečné herecké výkony. Hubač zřejmě psal svoji hru s vidinou Jiřiny Bohdalové v hlavní roli a po shlédnutí

představení je těžké představit si někoho jiného coby Generálku. Její hrdinka se musí zatraceně prát, než jí okolní svět mocnějších dovolí vyslápat si své malé místečko na slunci a Bohdalová toho dosahuje kouzelnou směsí svého osobitého humoru a neohroženosti malého človíčka, pro kterého překonávat ústrky je životním údělem. Viktor Preiss patří mezi mladší hereckou generaci a proto byl většinou diváků neznámým. Přestože se představil v menší roli, která odlišuje výborného herce od průměrného, a to schopností ozvláštnit v nejmenším detailu charakteristiku představované osoby tak, že zůstává v divákově podvědomí ještě dlouho po shlédnutí představení.

A teď se dostávám k nejméně příjemné části článku Josefa Škvoreckého, kde s překvapující zlobou odhazuje veškeré akceptovatelné zásady pro výměnu rozdílných názorů a návštěvu vinohradských přírovnává k rafinovanější verzi trojského koně. Deduktivní metodou poručíka Borůvky došel k fantastickému závěru, že Adolf Toman, zlomený po několika-hodinovém výslechu na StB, musel přijmout rozkaz zařadit zájezd jmenovaného představení a nejmenovaní konfidenti StB z řad "upravených" členů Nového divadla měli za úkol dohlédnout na zdárné dokončení této podvrtné operace. Samotný smysl této rafinované diverze Škvorecký ponechává zamížen, pokud se nespokojíme s logickým závěrem, že šlo o to ukázat, že "my se nebojíme poslat své souzi a soušky k vám na západ". Adolf Toman rozhodně popírá, že by mu bylo kýmkoliv nařízeno či navrženo přivést toto představení do Toronta; jako nezávislý producent se domníval, že "Generálka" s Bohdalovou bude dostatečně atraktivní pro torontské obecnstvo, aby se nemusel bát představy finančního krachu.

Pokud jde o moji osobu, která reprezentuje 25% "upravenců" v řadách členů Nového divadla, zodpovědně prohlašuji, že jsem nikdy žádná jednání s StB či jakoukoliv jinou organizací podobného zaměření, reprezentující kteroukoliv stranu, nevedl a tedy ani nebyl jimi pověřen jakoukoliv službou. Protože jsem přesvědčen, že podobné prohlášení mohou s čistým svědomím učinit i zbývající tři členové Nového divadla, myslím si, že by pan Škvorecký neměl zůstat u pouhých zakuklených narážek, naopak měl by ony konfidenty jmenovat a předložit důkazy, o kterých ve svém článku říká, že má, protože o udavače není co stát v kterémkoliv režimu. Jinak se nezbavím poznámek škodolibějších kolegů, že prý dlužím Novému divadlu předplatné za pana Škvoreckého, protože já prý jsem důvodem, proč pan Škvorecký na představení Nového divadla nechodí; zde by mne pan Škvorecký mohl svědecky podpořit, že ani v minulosti, až na ně-

kolik výjimek, na představení Nového divadla nechodil.

Zbývá zamyslet se nad samotnou podstatou prospěšnosti podobných kulturních podniků, které by přivedly i v budoucnu československé umělce do Toronta. Pan Škvorecký říká svým článkem jednoznačně 'ne'. Já si myslím, že ani on neměl v lásce cenzory, kteří za něho rozhodli, co je či není dobré pro jeho kulturní blaho a neměl by je postrádat ani nyní. Vždyť on sám je velice vzdělaný a chytrý člověk a dobře ví, že takřka každý Čech nebo Slovák chová zdůvodněnou skepsi k autoritativním názorům, které vyžadují u ostatních bezvýhradnou identifikaci a na odlišný názor reagují s rozhořčením, případně denunciací jeho nositele. Myslím si, že základním rysem kanadské demokracie je míra tolerance, kterou chová k odlišným, i zjevně pomýleným názorům a právě tento rys je hlavní zárukou, že v této zemi nemůže dojít k situaci, kdy část populace diktuje ostatním, jak žít a jak myslet. Věřím, že každý divák je dostatečně zralý a svéprávný se svobodně rozhodnout, zda-li chce či nechce na představení, provedené československým souborem, aniž by utrpěl úhonu na duchu či na mravech. Pro členy Nového divadla byla návštěva vinohradských příležitostí pro porovnání, jakož i nalezení nových podnětů pro vlastní práci, které s ohledem na ne-existenci dalšího divadelního souboru mimo Československo přicházejí zřídka. Pro diváky to byla možnost shlédnout v pohodlí domácího prostředí dobré představení jednoho z předních pražských divadel a bouřlivé ovace, které česká kulturní veřejnost v Torontě ještě nezažila, nemohly nechat nikoho na pochybách, co si oni sami o této "podvratné akci" myslí. A protože jde o absolutní většinu, nechceme-li jejich názor demokraticky akceptovat jako rozhodující, měli bychom jej ve svých závěrech vzít alespoň v potaz.

V. Kulhavý, člen Nového divadla

K dopisu pana Kulhavého

Je-li hra pana Hubače *Generálka* dobrá nebo špatná, je věc názoru. Napsal jsem názor svůj, pan Kulhavý napsal svůj. Předchozí hry pana Hubače *Dům na nebesích* a *Stará dobrá kapela* jsem neviděl a nemám důvodu se domnívat, že by nebyly dobré. Znáám pana Hubače už aspoň třicet let, a vím, že je to autor zručný. I nejlepšímu autorovi se však občas něco nepovede. Podle mého názoru *Generálka* se mu nepovedla.

Pokud jde o úpravu vztahu atd. Vážím si Adolfa Tomana, protože je to nadaný a podnikavý člověk, zapálený pro divadlo, pro něž udělal mnoho dobrého. Tím spíš mě mrzí, že Adolf Toman je člověk, tak říkajíc, politicky velmi naivní. Neříkám, že mu estébáci nařídili pozvat Vinohradské; zajisté jim ale nebránili v cestě, když je po-

zval. Napsat, jako to udělal Václav Táborský, že "Adolf Toman se rozhodl pozvat", je ekvivalent známé rudo-právní formule: "Po roce 1948 se Jiří Kolář jako básník odmíchl". Věřím snad někdo, že kdyby Zdena Salivarová, ředitelka nakladatelství Sixty-Eight Publishers, se "rozhodla" pozvat do Toronta na besedu s autorem Ludvíka Vaculíka nebo Václava Havla, jejichž knihy nakladatelství vydalo, záleželo by to jen na ní, jestli Vaculík nebo Havel přijedou?

Dopis pana Kulhavého jen dokazuje, že upravenci se dobrovolně vystavují nebezpečí estébáckých výslechů. Věřím mu, že on sám ani Adolf Toman se k ničemu nezavázali a nic o lidech a poměrech mezi Čechy v Torontu estébákům nepověděli. Adolf Toman dokonce o svém výslechu informoval kanadské velvyslanectví v Praze a to prý podalo protest. Lze však zaručit, že jenom Adolf Toman ze všech těch tisíců upravených byl na výslechu? A protože tomu zřejmě věřit nelze, je rozumné předpokládat, že všichni, které si estébé podalo, odmítli cokoliv říct, k ničemu se nezavázali a v ničem se nepodřekli?

Ano, vím z vlastní zkušenosti o dvou případech, kdy upravenci byli na výslechu a StB jim nabídlu spolupráci. Že se vyslýchá, nyní potvrzuje i případ Adolfa Tomana. Ty dva ovšem jmenovat nebudu, protože členy Nového divadla nejsou.

Pan Kulhavý mě konečně vyzývá k větší toleranci vůči lidem "odlišným, i zjevně pomýleným názorům". Pokud jde o názory na kvalitu Hubačovy hry, jsem samozřejmě tolerantní. Pokud jde o přesvědčení, že podepisovat věrnost pražskému režimu není nemorální, tady tolerantní být nemohu. Zdá se také, že pod tolerancí si pan Kulhavý představuje mlčení. To tolerance samozřejmě neznamená. Každý má právo napsat svůj názor: tedy i já. Že můj názor je kritický k názorům jiných lidí, neznamená, že nemám právo jej uveřejnit a nemá to nic společného s netolerancí.

Jednotlivé osoby, včetně pana Kulhavého, samozřejmě nejsou příčinou, proč jsem v poslední době do Nového divadla nechodil. Pokud to kdo tvrdí, roznáší prostě drby. V celé věci nejde o jednotlivce, ale o zásady.

Torontské obecenstvo Hubačovu hru navštívilo ve velkém množství, aplaudovalo a tak, podle pana Kulhavého, dokázalo "co si o této 'podvratné' akci myslí". Inu, ať si říká kdo chce co chce, z hlediska pražské vlády tahle akce nebyla podniknuta proto, aby se exulantům dostalo kultury. Jak jsem napsal ve svém článku: lidé, kteří nesledují kulturní situaci doma, a jejichž umělecké nároky nejsou nejvyšší, nabudou po shlédnutí takového představení dojmu, že to s tou kulturou doma není tak zlé, že lidé jako já a disidenti doma přehánějí. Bohužel, nepřeháníme. Jestliže se někdo

dokáže radovat z krotké komedie pana Hubače v době, kdy se už dvacet let takoví čeští žijící dramatikové jako Josef Topol, Václav Havel, Milan Uhde, František Pavlíček a Pavel Landovský — abych jmenoval jen ty nejlepší — nesmějí hrát, já to nejsem. Lituju, ale nejsem a nemohu být.

Jeden zvláštní a zajímavý následek tato "podvratná" (jsou uvozovky skutečně na místě?) akce už měla. V Praze o zájezdu vinohradských vyšly nejméně dva články. Jeden, v časopise *Československý svět* (č. 1, 1988), vydávaném Orbisem a Čs. ústavem zahraničním, druhý někdy v lednu patrně v *Mladém světě* (čtenář, který mi z Prahy poslal výstřížek, nevedl, z čeho jej vystříhl). V prvním článku se členové Nového divadla označují za "krajany". Jak víme, termín "krajan" stranovláda používá zásadně pro ty zahraniční Čechy a Slováky, kteří se nedopustili zločinu "opuštění republiky", protože se ho dopustit nemohli, neboť v době jejich odjezdu z vlasti takový zločin ještě neexistoval. Označují se tím tedy exulanti předváleční a starší, i potomci emigrantů z 19. století. Všichni ostatní jsou "emigrace", s konstantním epitetem "zrádná". Upravenci tedy jsou nyní vyňati z kategorie "zrádné emigrace" a povýšeni do nezávadné kategorie "krajanů". Stojí to za zamyšlení. V druhém článku se o Novém divadle píše: "Dobré vztahy tohoto souboru s Československem dokládá . . . návštěva Divadla na Vinohradech." Zase se nelze nezeptat: k jakému Československu má Nové divadlo "dobré vztahy"? K Československu disidentů? Nebo místodržících čs. gubernie? K vlasti, kterou "v srdci nosíme"? Nebo k té, kterou lze "bít a krásti"? Článek v *Čs. světě* je dvoustránkový, vybavený devíti barevnými fotografiemi členů Nového divadla v družné zábavě s členy -hrajícími i cosi jiného dělajícími - Vinohradského. Obsah článku, jako na objednávku, potvrzuje moji charakteristiku divácké reakce na druhořadou hru pana Hubače: "nemyslivý sentiment". Cituji: "Nesporně v tom, (tj. bouřlivém úspěchu představení), hrála roli i síla pocitu, jemuž diváci podléhali v momentě, kdy z jeviště slyšeli krásnou českou řeč . . . přestože uváděná hra je rozpuštělá komedie, ústa diváků se smála, ale v očích se jim leskly slzy." Konec citátu. Že já mám o "krásné češtině jinou představu než autor *Generálky* je, dejme tomu, otázka osobního vkusu. Rozhodně jsem ale nad češtinou, jež vycházela z úst Petra Haničince neslzel. Když už nad něčím slzím, pak nad tím, co se děje v naší staré vlasti. Ostatně, abych jim snad nekřivdil: aniž si to uvědomovali, spíš než nad kontaminovanou pražskou češtinou slzeli možná diváci "při vzpomínce na domov" (jak se píše v článku) aspoň zčásti i nad tím.

Josef Škvorecký